

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

VIŠESTAMBENA ZGRADA „KEMIKALIJA“ ARHITEKTA
DRAGE GALIĆA NA TRGU KRALJA PETRA SVAČIĆA 14
U ZAGREBU, 1953.-1956.

Željka Petrač

Mentor: dr. sc. Marko Špikić, izv. prof.

Zagreb, akademska godina 2017./2018.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

VIŠESTAMBENA ZGRADA „KEMIKALIJA“ ARHITEKTA DRAGE GALIĆA NA TRGU KRALJA PETRA SVAČIĆA 14 U ZAGREBU, 1953.-1956.

Residential Building „Kemikalija“ by Architect Drago Galić at King Petar Svačić Square 14 in Zagreb, 1953-1956

Željka Petrač

SAŽETAK

Graditeljski pothvat poslijeratnog modernizma realiziran je mahom u novim gradskim zonama gdje se 1950-ih godina gradilo na postulatima novog urbanizma CIAM-a. Međutim, istovremeno se realizira i niz interpolacija u donjogradskoj zagrebačkoj jezgri koje u postojeće, gusto urbano tkivo unose elemente modernizma i stvaraju nove vizure grada. Jedna od najznačajnijih interpolacija 1950-ih godina je stambena uglovnica arhitekta Drage Galića, projektirana za djelatnike poduzeća „Kemikalija“ na sjeverozapadnom uglu Svačićevog trga. Vrijednosti realizacije su kreativna primjena postulata moderne arhitekture poput ostakljenog platna glavnog pročelja, uspješno nadovezivanje na zatečenu gradnju i uklapanje u perivojno zelenilo trga. Galić pripada redu istaknutih protagonista *Zagrebačkog kruga arhitekture* međuratnog modernizma, te nastavlja djelovati u poslijeratnim prilikama kada se težište njegova opusa usmjerava na stambenu arhitekturu. U tom razdoblju, uz interpoliranu zgradu poduzeća „Kemikalija“ realizira i dva monumentalna, samostojeća stambena objekta kolektivnog stanovanja na urbanističko-arhitektonskom potezu Ulice proleterskih brigada. Analiza značajki interpolacijske gradnje u staroj jezgri i novom središtu grada ukazuje da Galić dosljedno koristi jezik modernizma, ali u različitom intenzitetu i primjereno postojećim ambijentima. Pojedinačna zaštita uglovnice na Svačićevom trgu potvrđuje da je riječ o antologijskom djelu koje se suptilnim jezikom uklapa u lokalno nalijeđe i potvrđuje Galića kao arhitekta, humanista i majstora materijala što postaje izazov za pitanja daljnje obnove. Rad donosi opis arhitektonskih karakteristika zgrade, prati kritičku recepciju od izgradnje do danas, te utvrđuje stanje objekta i propisane mjere zaštite.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 120 stranica, 68 reprodukcija, 2 priloga. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: arhitekt Drago Galić, geneza Svačićevog trga u Zagrebu, interpolacije, stambena arhitektura 1950-ih, ulica Proleterskih brigada, zaštićeno kulturno dobro, zagrebačka donjogradska jezgra, *Zagrebački arhitektonski krug*.

Mentor: dr. sc. Marko Špikić, izv. prof.
Ocjenjivači: dr. sc. Zlatko Jurić, red. prof.; dr. sc. Franko Ćorić, doc.
Datum prijave rada: 27. ožujka 2015.
Datum predaje rada: 28. veljače 2018.
Datum obrane rada: 21. lipnja 2018.
Ocjena: izvrstan

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Željka Petrač, diplomantica na diplomskom studiju povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom: VIŠESTAMBENA ZGRADA „KEMIKALIJA“ ARHITEKTA DRAGE GALIĆA NA TRGU KRALJA PETRA SVAČIĆA 14 U ZAGREBU, 1953.-1956. rezultat moga istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarada u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 28. veljače 2018.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. SVAČIĆEV TRG U ZAGREBU	3
1.1. Geneza jednoga trga u Donjem gradu	3
1.2. Rješenje arhitekta Viktora Kovačića	5
1.3. Hortikulturno rješenje Zvonimira Kanija	7
2. STAMBENA ZGRADA „KEMIKALIJA“ NA TRGU KRALJA PETRA SVAČIĆA 14 U ZAGREBU	10
2.1. Arhitekt Drago Galić – životopis	10
2.1.1. Arhitektura Drage Galića 1950-ih godina u Zagrebu	16
Neizvedene studije i projekti 1950-ih godina	16
Izvedena djela 1950-ih godina u novom središtu grada	19
Izvedena djela 1950-ih godina u donjogradskoj jezgri	24
2.2. IZGRADNJA KUĆE PREMA ARHIVSKIM DOKUMENTIMA	25
2.2.1. Analiza pročelja	27
Glavno, istočno pročelje većeg peterokatnog volumena (prema Svačićevom trgu)	29
Odnos prema zatečenoj gradnji s južne strane – palača „Slaveks“ Viktora Kovačića	30
Sjeverno, ulično pročelje peterokatnog i manjeg, trokatnog Volumena	32
Zapadno, dvorišno pročelje peterokatnog volumena	33
Južno, dvorišno pročelje manjeg, trokatnog volumena	34
2.2.2. Analiza tlocrta po etažama	35
Razina podruma peterokatnog volumena	35
Razina prizemlja i dvorišta peterokatnog i manjeg, trokatnog volumena	35
Karakteristike stambenih etaža	36
Razina 1., 2. i 3. kata peterokatnog volumena	37
Razina 1., 2. i 3. kata trokatnog volumena	39
Razina 4. i 5. kata peterokatnog volumena	40
Razina pune visine peterokatnog volumena – krovna terasa 6. kata	40
3. KRITIČKA RECEPCIJA KUĆE, INTERPOLACIJSKE TEME I PROBLEM OČUVANJA	41
3.1. Kritička recepcija kuće od izgradnje do danas	41
3.2. Interpolacije u Zagrebu 1950-ih	48
3.3. Stanje objekta danas, zaštita i očuvanje kulturnog dobra	58

ZAKLJUČAK	61
POPIS LITERATURE	64
POPIS ARHIVSKIH IZVORA	68
ILUSTRACIJE	70
IZVORI ILUSTRACIJA	112
PRILOZI	114
Prilog 1. Popis djela arhitekta Drage Galića	114
Prilog 2. Prikaz zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture koja se navode u radu	117
ZAHVALE	120

UVOD

Predmet interesa ovoga rada je stambena višekatna zgrada arhitekta Drage Galića, projektirana i realizirana u razdoblju od 1953. do 1956. godine za zaposlenike poduzeća „Kemikalija“ na sjeverozapadnom uglu Trgu kralja Petra Svačića, jednoga od najznačajnijih zagrebačkih donjogradskih trgova. Autor zgrade, arhitekt Drago Galić (Zagreb, 1907. – Zagreb, 1992.) pripada redu zaslužnih protagonista hrvatske moderne arhitekture. Akademski arhitekt, profesor na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, dugogodišnji voditelj Majstorske radionice za arhitekturu JAZU i redoviti član akademik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, ostvario je opus u znaku funkcionalizma i umjetničkog senzibiliteta s izraženim osjećajem za uklapanje svojih djela u ambijent podneblja i zatečenu graditeljsku tradiciju.

Uglovnica na Svačićevom trgu 14 pripada poslijeratnom dijelu opusa koji predstavlja Galićevu zrelu stvaralačku dob. Na temelju međuratnih iskustava koje 1920-ih i 1930-ih godina stječe u vodećim arhitektonskim biroima Huga Ehrlicha, Jurja Denzlera i Mladena Kauzlarića, te Drage Iblera, Galić 1950-ih godina realizira tri značajna objekta moderne stambene arhitekture u Zagrebu. Uz interpoliranu gradnju „Kemikalija“ u donjogradskoj jezgri, istovremeno nastaju i dvije slobodnostojeće zgrade kolektivnog stanovanja u novoj aveniji Proleterskih brigada. Sukladno urbanističkim principima CIAM-a, karakteristike oblikovanja volumena i pročelja u znaku su monumentalnog modernizma i slijede Le Corbusierovih *pet točaka moderne arhitekture* (*Les cinq Points d'une Architecture Nouvelle*). Iste principe Galić koristi i kod interpolacije u staroj jezgri, ali suzdržanije i primjereno zatečenoj gradnji.

Cilj je rada opisati značajke stambene zgrade „Kemikalija“ i smjestiti je u Galićev poslijeratni opus kao uspješan primjer skladno provedene interpolacije moderne arhitekture u gusto urbano donjogradsko tkivo i ozelenjeni ambijent trga. Aktivno korištenje ravnoga krova, ostakljeno platno glavnog pročelja i vidljivi betonski stupvi poprečne konstrukcije u zoni prizemlja, elementi su modernizma kojima Galić ostvaruje metodu kontrasta u postojećem prostoru. Glavnim, peterokatnim i ornamentalno tretiranim volumenom, zgrada je nadovezana na palaču „Slaveks“ Viktora Kovačića, a sekundarnim volumenom niže katnosti na zapadnu historicističku gradnju u Žerjavićevoj ulici. Istakom glavnog volumena iznad nogostupa prometnice, uspješno je riješen urbanistički problem uglovnice i zaključena sjeverozapadna fronta trga. Zgrada je danas pojedinačno zaštićeno kulturno dobro i pripada grupi recentno šticećenih primjera poslijeratne zagrebačke moderne arhitekture. Svrha ovoga rada bila je istražiti stanje njezine očuvanosti danas, te ukazati na potrebu zaštite od daljnjeg propadanja s obzirom da predstavlja istaknuto djelo u opusu arhitekta Galića kao vrhunski primjer modernog stanovanja u Zagrebu.

Istraživanje je provedeno u institucijama koje posjeduju relevantnu dokumentaciju o izgradnji kuće i stručnu periodiku razdoblja. U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu (Zbirci građevinske dokumentacije) ostvaren je uvid u izvedbenu tehničku dokumentaciju. U Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU (Osobnom arhivskom fondu Drage Galića), istraženi su troškovnici koji su pružili uvid u izbor materijala i opremu zgrade, te je ostvaren uvid u fotodokumentaciju iz razdoblja gradnje i realizacije. U Studijskom arhivu Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu proučeni su članci objavljeni u stručnim časopisima *Čovjek i prostor* i *Arhitektura*. Rad se oslanja na relevantne radove i objavljena istraživanja o razmatranoj temi kao što je doktorska disertacija Ljerke Biondić „Kritička analiza stambene arhitekture u djelu arhitekta Drage Galića – evolucija i tipologija“ (Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996.). Autor prvoga kritičkog osvrtu u stručnoj periodici je arhitekt Andrija Mutnjaković koji 1957. godine objavljuje članak „Stambena zgrada u Zagrebu: Svačićev trg“ u časopisu *Arhitektura*. Noviji članak Vere Grimmer objavljen u časopisu *Oris* 2007. godine pod naslovom „Umijeće dijaloga: arhitekt Drago Galić“ u cijelosti je posvećen uglovnici na Svačićevom trgu kao pohvalnom primjeru uklapanja u strukturu donjogradske jezgre. Također, u člancima arhitekta Vinka Penezića objavljenima 2003. godine u časopisu *Vijenac* Matice hrvatske, zgrada je predstavljena kao uspješan odgovor na izazov interpolacije na uglovnoj parceli donjogradskog trga. Iz toga razloga u radu je prikazana geneza Svačićevog trga, a komparativno su navedene najznačajnije interpolacije 1950-ih godina u Zagrebu između kojih se vrijednošću ističe Galićeva uglovnica.

Relevantnost teme ovoga rada uključuje pitanje prepoznavanja vrijednosti, aktualne zaštite i očuvanja moderne poslijeratne zagrebačke arhitekture. U tu svrhu provedeno je terensko istraživanje koje je obuhvatilo snimanje eksterijera i interijera zgrade. Iako je Galićevoj uglovnici 2012. godine utvrđeno svojstvo kulturnog dobra pod oznakom Z-5537, fotografije aktualnog stanja objekta ukazuju na potrebu žurne obnove zbog zaustavljanja procesa daljnjeg propadanja izvornih vrijednosti, osobito ugroženog dijela pročelja u *sgrafito* tehnici. Galićeva je zgrada 2015. godine u cilju zaštite vrijedne graditeljske baštine poslijeratnog modernizma u Hrvatskoj uključena u *Katalog zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture 1945.–1990.* koji je objavljen u sklopu članka „Pravna zaštita poslijeratne arhitekture ostvarene u razdoblju od 1945. do 1990. godine na području Republike Hrvatske – doprinos valorizaciji i očuvanju“ u *Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske* Ministarstva kulture RH. Izrada ovoga rada potaknuta je aktualnim poticajima evidentiranja, valorizacije i zaštite vrijedne arhitektonske baštine 20. stoljeća kao važnog dijela kulturnog naslijeđa i nacionalnog identiteta.

1. SVAČIĆEV TRG U ZAGREBU

Geneza jednoga trga u Donjem gradu

Trgovi, kao nositelji identitetske i socijalne važnosti u prostoru gradova, odvijek su privlačili značajan istraživački interes. Područje grada Zagreba danas broji 65 trgova, od čega je 25 povijesnih koji se formiraju do kraja Prvoga svjetskog rata. Deset trgova nastaje u međuratnom razdoblju moderne od 1918. do 1941. godine, dok je trideset trgova rezultat suvremenog razvoja grada poslije 1945. godine.¹ Povijesni trgovi kojima pripada i Svačićev trg, nastaju na tada nevelikom prostoru Zagreba unutar granica izgrađene gradske jezgre: područja Kaptola, Gornjega i Donjega grada.² Za razliku od mnogih trgova Donjega grada koji nastaju naknadnim stvaranjem praznina u urbanoj strukturi grada, na primjeru Svačićeva trga moguće je pratiti povijesnu genezu.

Prva regulatorna osnova grada Zagreba iz 1865. godine obuhvatila je samo dva buduća trga: današnji Trg maršala Tita koji je u to vrijeme još neovisan o kasnijoj zamisli *Zelene potkove* i trg ispred Zapadnog kolodvora (današnji Trg Francuske Republike). Zrinjevac će – nakon niza odluka o uređenju i regulacijama koje se donose u razdoblju od 1863. do 1872. godine i perivojnim uređenjem dovršenim 1873. godine – predstavljati prvu realizaciju historicističkog trga u Zagrebu. Ostali donjogradski trgovi 19. stoljeća nastaju do 1897. godine na temelju parcijalnih planova ili kao posljedica ambiciozno osmišljene matrice Druge generalne regulatorne osnove Zagreba iz 1887. godine.³

Zelena potkova predstavljala je ključnu kompozicijsku temu urbanističkog rješenja Donjega grada. Kao oblikovni koncept javlja se na nacrtima 1882. godine, a sadržavala je sedam povezanih perivojnih trgova reprezentativne arhitektonske i urbanističke vrijednosti: današnji Zrinski trg, potom Strossmayerov, Tomislavov, Starčevićev, Marulićev, Mažuranićev, te Trg maršala Tita.⁴

Osim navedenih trgova *Zelene potkove*, tijekom 1880-ih i 1890-ih godina nastaje još sedam donjogradskih trgova. Na mjestima starijih, regulacijski uređenih i rekonstruiranih čvornih točaka u naslijeđenom gradskom tkivu nastaju Langov, Britanski i Preradovićev trg. Na novim, slobodnim prostorima nastaju planirani trgovi koji se formiraju istovremeno s izgradnjom novih

¹ Žunić, Matuhina 2012: 90.

² Isto.

³ Žunić, Matuhina 2012: 94.

⁴ Isto.

blokova na matrici Druge generalne regulatorne osnove. Grupi ovako nastalih trgova pripadaju Rooseveltov i Mačekov trg, Trg Francuske Republike, te Svačićev trg.⁵

Smješten na idealnoj osi središta Donjega grada, javlja se pet godina poslije formiranja Lenucijeve ili *Zelene potkove* koja je predstavljala ideju „uokvirenja donjogradskeg središta trgovima-perivojima.“⁶ Svačićev trg pripada oblikovnoj i sadržajnoj stilizaciji središta Donjega grada. Približno je kvadratičnog oblika, te pripada zbiru zagrebačkih trgova koji zbog planimetrije Druge regulatorne osnove „i nisu mogli imati bitno drugačiji oblik od pravilnoga četverokuta – dapače, često i kvadrata.“⁷

*

Uvid u povijesnu genezu Svačićeva trga usko je vezan uz izradu Druge generalne regulatorne osnove grada iz 1887. godine. O uređenju trga „G“, kako se naziva u Osnovi, raspravlja se od 1892. godine. Lokacija trga bila je predviđena u bloku i omeđena slijedećim ulicama: Nova (danas: Trenkova), produžena Preradovićeve (danas: Haulikova), ulica 12 (danas: Mihanovićeve) i ulica 41 (danas: Kumičićeva), na tada potpuno neurbaniziranom području Donjega grada. Tek 1901. godine otkupljena su zemljišta za uređenje trga. U to vrijeme zemljište se još uvijek nasipava, a uređenje „obodnih ulica i gradnja palače Poslovne uprave kraljevske ugarske željeznice u Mihanovićevoj ulici“ sigurno je potaknulo daljnje uređenje trga.⁸

Slično Preradovićevom trgu i Svačićev trg primarno je zamišljen kao lokalna tržnica, te je pripao grupi tzv. *tržnih trgova* namijenjenih prodaji živežnih namirnica u najužem središtu grada. U programu uređenja trga iz 1901. godine navodi se funkcija trga kao *prostora za prodaju povrća i voća*. Južni dio trga 1902. godine planira se za *tržište živežnih proizvoda*.⁹ Cijeli je prostor već 1904. godine definiran kao *dnevno tržište za raznovrstni živež*,¹⁰ za koje Milan Lunuci iste godine izrađuje regulatornu osnovu.¹¹ (sl. 1) Njegovo rješenje u znaku je konvencionalnog pristupa. „Tržištu okruženu dvoredicom namijenjena je središnja ploha, u sredini je zdenac“, dok se na južnoj strani predviđaju *kavarne*, na sjevernoj stajalište fijakera, a na istočnoj prostor za teretna kola.¹²

Međutim, ova namjena nije nikada zaživjela zbog apela građana iz 1906. godine, ali i tendencije da se novim, donjogradskeg trgovima osigura „estetski naboj komplementaran slijedu trgova-

⁵ Žunić, Matuhina 2012: 94-95.

⁶ Knežević 1994-1995: 109.

⁷ Žunić, Matuhina 2012: 97.

⁸ Knežević 1994-1995: 131-132.

⁹ „Tržište na trgu G“, u: *Narodne novine*, Zagreb, 21. studenoga 1902.

¹⁰ „Gradske radnje“, u: *Narodne novine*, Zagreb, 9. srpnja 1904.

¹¹ Žunić, Matuhina 2012: 97.

¹² Knežević 1994-1995: 133.

perivoja što uokviruju središte grada.“¹³ U cilju približavanja reprezentativnoj ljepoti *Zelene potkove*, Odbor za uređenje trga povjerava 1909. godine preoblikovanje arhitektu Viktoru Kovačiću. Njegovim rješenjem trg dobiva perivojni karakter (sl. 2) zbog naglašenog udjela nasada i vodenog dekora u obliku jezerca, čime se pridružuje skupini perivojnih trgova izvan poteza *Zelene potkove*, poput Rooseveltova trga ili Trga Francuske Republike. Svačićev trg doživjet će još jedno poslijeratno preuređenje prema projektu vrtnopejzažnog arhitekta Zvonimira Kanija koji 1955. godine potvrđuje karakter pejzažnog parka s igralištem.

Rješnje arhitekta Viktora Kovačića

Rješnje Viktora Kovačića pripada grupi urbanističkih projekata zagrebačkih trgova i perivoja iz razdoblja od 1905. do 1910. godine, u vrijeme njegova intenzivnog teorijskog i idejnog angažmana kao arhitekta, pisca i umjetnika.¹⁴ Kovačić svojim projektima predstavlja novu i višu kulturu oblikovanja, a time i kritiku dotadašnje prakse uređenja urbanih sredina svojih prethodnika. Iako niti jedan projekat nije realiziran, Kovačićeve urbanističke vizije „ostale su u kulturnoj memoriji i potakle druge i drukčije zamisli i ostvarenja.“¹⁵

Projekt uređenja tadašnjeg trga dr. Ante Starčevića (danas: kralja Petra Svačića) povjeren je Kovačiću godinu dana nakon što je dobio prvu nagradu na velikom natječaju za regulaciju Kaptola. Narudžba za uređenje trga predstavljala je odluku Gradske skupštine, a glavnu riječ vjerojatno je imao Izidor Kršnjavi koji je Kovačiću odao javno priznanje za projekt regulacije Kaptola, unatoč prijašnjim razmimoilaženjima.¹⁶ Odbor za uređenje trga 9. veljače 1909. godine povjerava Kovačiću osnovu trga koji je prvu skicu izradio „za nepunih mjesec dana, do 2. ožujka 1909.“, nakon čega Odbor utvrđuje datum početka radova: 29. ožujka 1909. godine.¹⁷

U Kovačićevom rješenju osnovna namjena trga kao dnevnog tržišta postaje marginalnom. Ranije definiranoj utilitarnoj namjeni, Kovačić pretpostavlja socijalni, estetski i simbolički sadržaj. Prostor trga rješava kao „elegantan skver s upisanom elipsom drvoreda“¹⁸ koji obrubljuje dječje igralište za koje predviđa najviše prostora. Predviđeni tržišni prostor Kovačić markira vrlo

¹³ Knežević 1994-1995: 109.

¹⁴ Godine 1906. Viktor Kovačić osniva Klub hrvatskih arhitekata, te dobiva prve nagrade na natječajima: 1905. godine za projekt uređenja Trga Franje Josipa I. (Trg kralja Tomislava) i hotelsku palaču *Rossija* u Beogradu; 1908. godine za projekt regulacije Kaptola i Dolca, te crkvu Sv. Blaža; 1909. godine dobiva narudžbe za projekte uređenja Trga A. Starčevića (Trg kralja Petra Svačića), Rokova perivoja, te Jezuitskog trga. Knežević, 2000: 93.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Knežević, 2000: 102-104.

¹⁷ Knežević, 2000: 102.

¹⁸ Isto.

diskretno, tako da otvoren trijem tržnice smješta na južni rub trga, nasuprot očekivanim stambenim kućama.¹⁹ (sl. 3)

Trg „G“ preimenovan je u trg dr. Ante Starčevića prije nego što je uređenje povjereno Viktoru Kovačiću. Imenovanje trga potaknulo je Kovačića da predloži postav spomenika *ocu domovine* na sjevernoistočnom uglu kao najuočljivijoj prostornoj točki, dok na sjeverozapadnoj strani predviđa spomenik književniku Eugenu Kumičiću. Starčevićovo poprsje Kovačić postavlja u cilju stvaranja prostora poštovanja i sjećanja. Spomenik smješta u sredinu polukružne kolonade kojoj pridružuje kontinuiranu klupu s kružnim nasadama fontana. Za razliku od monumentalno definiranog prostora oko Starčevićevog poprsja, za poprsje Kumičića – kao Starčevićeva štovatelja i stranačkog druga – Kovačić predviđa jednostavan, zelenom živicom uokviren polukrug.²⁰ Zbog pažnje koju posvećuje oblikovanju i smještaju dvaju spomenika, Kovačić se ovom prilikom iskazuje kao posthistoricist koji se služi „reduciranim elementima vokabulara i sintakse povijesnih stilova, ponajprije klasicizma.“²¹ U usporedbi s rješenjima suvremenika, Kovačić se povrđuje kao protagonist „romantične, intimističke linije koja se odvaja od monumentalizma, vitalizma i dekorativizma onodobnih vizija njegova učitelja Otta Wagnera.“²² Odbor je u potpunosti prihvatio Kovačićev projekt, ali uz uvjet dodatne razrade. „Detailne nacрте za provedbu regulacije trga po opisanoj osnovi izradio je gr. gradjevni ured, dok arhitekta Viktor Kovačić ima još predložiti nacrt za tržni trijem, za bunar, za klupe i za kandelabre električnih sijalica“ – glasi zaključak Odbora od 2. ožujka 1909. godine.²³ Međutim, do cjelovite narudžbe nacрта nije došlo, tako da Kovačićev prijedlog ostaje neostvaren. Ipak, oblikovanje Svačićeva trga pripisuje se Kovačiću koji u naslijeđe ostavlja jednostavan i čist oblik trga, prema kojem je uređen perivoj – ovalni drvored lipa zasađen 1910. godine.²⁴

Izgled trga i njegovo ostvarenje tijekom 1909. i 1910. godine potaknuli su gradnju oboda trga i okolnih ulica, Haulikove i Kumičićeve, u stilskim obilježjima arhitekture prijeloma stoljeća i prvog desetljeća 20. stoljeća. Daljnji akcenti nositelji su modernog izraza: kuća Slaveks (k.br.13) Viktora Kovačića gradi se 1920. godine kao prva moderna kuća trga koja snažno obilježuje njegovu zapadnu frontu. Na praznim parcelama grade se kuća Marčelja (k.br.11) 1929. godine i stambena zgrada arhitekata Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša (k.br. 12) 1940./1942.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

²² Knežević, 2000: 102-104.

²³ Isto.

²⁴ Knežević 1994-1995: 135.

godine, te naposljetku stambena uglovnica arhitekta Drage Galića (k.br.14) od 1953. do 1956. godine.²⁵

Hortikulturno rješenje Zvonimira Kanija

Trg je nosio ime Ante Starčevića do 1928. godine kada je preimenovan u trg kralja Petra Svačića. Novo ime u razdoblju snažnog nacionalnog osvještenja ipak nije potaknulo daljnje idejne razrade obilježavanja trga ličnosti i povijesnom važnosti kralja Petra Svačića.²⁶ Karakteristike simetričnog i dekorativnog parka odnjegovanoga u razdoblju *art decoa* bit će prevladane u nadolazećem razdoblju. Osnovna koncepcija Svačićevog trga kao ukrasnog objekta s vremenom se morala napustiti. Pristup hortikultunom uređenju javnih prostora korjenito se mijenja, te ono od 1918. godine prestaje biti luksuz namijenjen povlaštenim pojedincima. U razdoblju do 1945. godine *vrtna umjetnost* postepeno postaje *vrtna i krajobrazna arhitektura* koja „u prvom redu rješava funkcionalne potrebe svakog čovjeka“.²⁷

U skladu s novim strujanjima Ciril Jeglič, vodeći vrtni arhitekt 1930-ih godina u Zagrebu, predlaže preuređenje perivoja. Središnju plohu koju još Viktor Kovačić predviđa za dječje igralište, Jeglič 1932. godine predlaže „ogradi i opremiti za igru male djece, okružiti igralište slobodnim grupacijama zelenila i cvijeća, a ostale nasade održati u postojećem obliku.“²⁸ Perivoju namjenjuje dvije funkcije: „zaštićeno i kontrolirano igralište isključivo je namijenjeno djeci, a okolni prostor posjetiteljima i šetačima.“²⁹ Njegov prijedlog modernistička je stilizacija postojećega trga, vrlo vjerojatno tada već zagubljene ideje Viktora Kovačića.

Međutim, Jegličev prijedlog nije doživio realizaciju, te se perivoj sve do do 1950-ih godina održao u postojećem obliku kakav je dobio prilikom Kovačićeva uređenja.³⁰ Svoj koncept Jeglič će s uspjehom realizirati 1938. godine kod izgradnje perivoja na Krešimirovu trgu, prvom primjeru socijalne funkcije zelenih površina u urbaniziranoj sredini.³¹ Ta je realizacija sadržavala tri dijela: dječje igralište s bazenom, cvjetni vrt za odrasle i pejzažnu površinu za odmor i šetnju. Prema mišljenju vrtnopejzažnog arhitekta Zvonimira Kanija, Jeglič je tim rješenjem „konačno prekinuo poslijeratna kolebanja, te hrabro i vrlo uspješno postavio načela moderne vrtno i pejzažne arhitekture.“³²

²⁵ Prema zračnoj snimci Starčevićeva trga iz 1926. godine objavljene u: Knežević 1994-1995: 139.

²⁶ Knežević 1994-1995: 135.

²⁷ Kani 1965: 45.

²⁸ Knežević 2003: 97.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto.

³¹ Kani 1965: 45.

³² Kani 1965: 45.

Potaknut Jegličevom realizacijom, Zvonimir Kani 1955. godine izrađuje projekt daljnjeg preuređenja perivoja na Svačićevom trgu.³³ Kanijeva vizija parkovnog uređenja također ima funkciju socijalnog prostora s uređenim dječjim igralištem i odmorištem građana. (sl. 4, 5) Osnovni uvjet za izradu nove koncepcije bio je zadržati „svako drvo, a napose krug krasnih lipa, te solitere crvenolisnih bukava“.³⁴ Iako poštuje ovalni drvored lipa i razvijene biljne solitere kao žive elemente nekadašnjih kompozicija, Kani uvodi i važnu novost slobodnoga grupiranja bilja. Uz asimetrično jezerce i novo vođenje staza, park pretvara u pejzažni prostor, te 1956. godine postavlja skulpturu „Dječak“ (*mannequin pisse*) Antuna Augustinčića.³⁵

Tako je na malom prostoru od približno 0,5 ha Zvonimir Kani transformirao nekadašnje simetrično rješenje Viktora Kovačića. Novo rješenje i nije moglo zadržati simetriju Kovačićeva rješenja zbog toga što su „dnevne brige i potrebe građana naprosto pregazile tu površinu.“³⁶ Kani zato nastoji „funkcionalno povezati okolišni utjecaj, a da se ipak održi estetika i udovolji postojećim potrebama.“³⁷ Prilazni su putevi vođeni najkraćim pravcima do žarišta zbivanja: igrališta za djecu u dobi od 3 do 10 godina, koturališta za djecu u dobi od 10 do 16 godina, te odmarališta odraslih.³⁸ Novo rješenje funkcionalno je prilagođeno svim dobnim skupinama. Dječje igralište smješteno je u najmirniji dio perivoja i udaljeno od prometa na jugozapadu. Koturalište se nalazi u istočnom predjelu s pogodnim prilazom na istočnoj strani. Nizovi grmlja, nasada i klupa „pod hladom krošanja lipa i pogledom na travnjak, cvjetnjake i jezerce“ stvaraju miran predio za odrasle.³⁹ Svi sadržaji perivoja zaštićeni su od prometa i pogleda prolaznika laganim nizom grmlja čime je osigurano nesmetano odvijanje sadržaja uklopljenih u zasebne ambijentalne dijelove povezane u jedinstvenu, harmoničnu cjelinu.⁴⁰ Tako je novi koncept objednio „funkcionalni sadržaj, saobraćajne biljne površine i vrtno-arhitektonske objekte“ u jedinstven likovni izričaj.⁴¹

Kanijevo rješenje odražava nove stavove o hortikulturi koja treba „da osvježi, ozdravi kako bi čovjek lakše podnio dnevnu borbu za život.“⁴² U svojim člancima autor ističe važnost vrtno-

³³ Knežević 1994-1995: 136.

³⁴ Kani 1955: 3.

³⁵ Stilsku i estetsku slojevitost – dekorativne elemente lirske apstrakcije u okviru funkcionalističkog Kanijevog projekta – do danas je nažalost obesnažilo održavanje koje je park svelo na puko funkcioniranje, bez ikakvih estetskih senzacija. Knežević 1994-1995: 139.

³⁶ „Složiti na jednom prostoru odrasle, te djecu od 3-10 i djecu od 10-16 godina pokazalo se neizvedivim. Interesi se tih triju grupa toliko razilaze, da se objekt ne može držati ni na estetskoj ni na praktičnoj visini. Uz to se i promet znatno povećao. U perivoju se stvaralo poprečne putove, uništavalo se bilje i travnjaci.“ Kani 1965: 46.

³⁷ Kani 1965: 46.

³⁸ Kani 1955: 3.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Kani 1965: 46.

⁴² Isto: 45.

krajobrazne arhitekture koja se nakon 1945. godine uspješno razvija na temeljima socijalno angažiranijeg pristupa. Kao primjer navodi grad Beč gdje se javno zelenilo naziva *socijalnim zelenilom*.⁴³ Iako je Kanijevo uređenje tijekom godina obesnaženo neprimjerenim održavanjem parka, njegova je zasluga što je pri uređenju 1955. godine poštovao zatečeni oval lipa i ostaloga bilja. Zelenilo je tako postalo trajnom prostornom kvalitetom ovoga donjogradskog trga na čijem sjeverozapadnom dijelu arhitekt Drago Galić u razdoblju od 1953. do 1956. godine projektira i realizira novu stambenu uglovnicu. U znaku poslijeratnog modernizma, na staklenom plaštu glavnoga, istočnog pročelja nove zgrade odražavaju se sve kvalitete okolnog parkovnog zelenila. Galić svoju novogradnju pažljivo uklapa u postojeći prostor u želji da ona postane nositelj svih zatečenih kvaliteta, kako pejzažnih, tako i arhitektonsko-urbanističkih. Galićeva stambena uglovnica tako postaje primjer uspjele interpolacije poslijeratne, moderne arhitekture u donjogradsko, historicističko tkivo grada i to na vrlo osjetljivom, uglovnom dijelu ozelenjenog trga. (sl. 6, 7)

⁴³ Kani 1965: 45.

2. STAMBENA ZGRADA „KEMIKALIJA“ NA SVAČIĆEVOM TRGU 14 U ZAGREBU

2.1. ARHITEKT DRAGO GALIĆ – ŽIVOTOPIS

Drago Galić, hrvatski arhitekt (Zagreb, 9. listopada 1907. – Zagreb, 3. listopada 1992.) jedan je od najistaknutijih protagonista hrvatske moderne arhitekture. Njegovo plodno djelovanje odlikuje ravnoteža između znanstvenog pristupa, umjetničkog senzibiliteta i anticipatorske mašte. Kao pripadniku *Zagrebačkog kruga arhitekture*, opus mu je u znaku tradicije funkcionalizma i međuratne moderne. Raspon interesa obuhvaća strukovno, pedagoško, znanstveno i društveno djelovanje.

Arhitekt Galić pojavljuje se na domaćoj arhitektonskoj sceni u prijeratnim kulturno-društvenim prilikama i nastavlja svoje djelovanje u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata. Njegovo djelovanje usko je vezano uz školu i osobnost arhitekta i profesora Drage Iblera čiji je bio učenik i dugogodišnji suradnik. Poput svoga učitelja, i Drago Galić razvijao je progresivne poglede na arhitekturu, no pritom je sačuvao individualne umjetničke sklonosti koje uspješno uklapa u svaki zadatak.⁴⁴

Obitelj Galić živi u Ilici 53 u Zagrebu, potom u uglovnici Gundulićeve i Žerjavićeve ulice, a od 1912. godine u obiteljskoj kući u Hercegovačkoj ulici. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje Galić stječe u Zagrebu. Pohađa osnovnu školu „Pantovčak“, te Prvu realnu gimnaziju na Rooseveltovom trgu i Tehničku srednju školu gdje maturira 1926. godine na Odjelu za visokogradnju i stječe naziv „graditelj za visoke građevine“.⁴⁵

Ubrzo nakon mature, Galić započinje sa stručnim radom u nekoliko vodećih arhitektonskih biroa u Zagrebu. Od 1926. do 1929. godine radi u arhitektonskoj poslovnici profesora Huga Ehrlicha, tada najvećem zagrebačkom birou, upravo u vrijeme izgradnje velikog stambenog kompleksa Nadarbine zagrebačke nadbiskupije. Ovaj zadatak na najbolji način uvodi ga u struku, tijekom razdoblja 1920-ih i 1930-ih godina koje je uopće predstavljalo vrijeme velikog poleta izgradnje Zagreba, kao i jakih osobnosti vodećih arhitekata.⁴⁶

Od 1929. do 1930. Galić radi u arhitektonskom atelieru Jurja Denzlera i Mladena Kauzlarića gdje sudjeluje na izradi projekata željezničkih mostovnih prijelaza na Savskoj i Samoborskoj cesti u Zagrebu, te na projektu palače Okružnog suda u Zemunu. Ubrzo pobuđuje interes starijih kolega i zahvaljujući Kauzlarićevom posredovanju dolazi u kontakt s arhitektom Dragom

⁴⁴ HMA HAZU – Vincek 1976: 3.

⁴⁵ Zagrebačka Srednja tehnička škola osnovana je 1892. godine. Do 1919. godine djeluje kao Graditeljska škola, a zatim kao Srednja tehnička škola. Prva generacija domaćih arhitekata, redom đaka ove škole, dokazala se svojim djelovanjem već početkom stoljeća. Biondić 1996: 26.

⁴⁶ Biondić 1996: 27.

Iblerom. Paralelno uz rad, Galić akademske godine 1930./31. upisuje Iblerovu *Školu za arhitekturu* u sklopu tadašnje Kraljevske umjetničke akademije u Zagrebu (danas: Akademije likovnih umjetnosti).⁴⁷ Diplomirao je s odličnim uspjehom već 1933. Godine (**sl. 8**) i stekao naslov *akademijski arhitekt*. Ovu titulu dobivali su „Iblerovi đaci“, za razliku od titule *diplomirani inženjer* koju su stjecali polaznici zagrebačkoga Tehničkog fakulteta. Pristup „Iblerove škole“ temeljio se na povezanosti arhitekture i ostalih umjetničkih disciplina: slikarstva, kiparstva i grafike.⁴⁸ Interdisciplinarnost zajedno s individualnim pristupom činili su Iblerovu školu naprednom u svom vremenu, uz bok prvim školama u svijetu koje su poput njemačkog Bauhauusa prekinule vezu s tradicijom i uvele u nastavu postulate moderne arhitekture.⁴⁹

„Iblerova škola“ bila je važno polazište za formiranje kruga naprednih zagrebačkih arhitekata poput Mladena Kauzlarića, Franje Neidhardta, Stjepana Planića, Nevena Šegvića, Antuna Ulricha i drugih, između kojih se nalazio i Drago Galić. Ovaj krug ostvario je vrhunske dosege na području modernoga arhitektonskog stvaralaštva 1930-ih, 1940-ih i 1950-ih godina u Zagrebu. Njihovo djelovanje stoga je danas objedinjeno pod nazivom *Zagrebačka škola arhitekture* ili *Zagrebački arhitektonski krug*.

Galić u Iblerovom atelijeru surađuje od 1930. do 1939. godine, te ubrzo postaje ravnopravan partner starijem kolegi. U razdoblju intenzivnog stvaralačkog rada prije Drugoga svjetskog rata, Galić surađuje na izgradnji desetak objekata javne namjene i velikom broju stambenih objekata, kao i u nizu javnih, arhitektonskih natječaja na kojima osvaja više prvih nagrada. S prof. Iblerom zajednički surađuje na projektu terasastih obiteljskih nizova na padini od Novakove ulice do Šalate (1932./33.), te projektu obiteljske jednokatnice Filipčić na zagrebačkom Sv. Duhu 117 (1936.). Ta je zgrada primjer ekonomične i brze funkcionalne gradnje u cijelosti izvedene od drva, potpuno demontažna i racionalna. Posebnu vrijednost kući daje povezanost s okolinom i mogućnost boravka na otvorenom.

Nakon diplome i rada s Iblerom, Galić nastavlja samostalno projektirati. Realizira vlastitu jednokatnu obiteljsku kuću u Istarskoj 28 u Zagrebu (1933.) čiji projekt prikazuje na izložbi grupe *Zemlja* 1934. godine.⁵⁰ Projekt vlastite kuće vrhunski je primjer interpretacije lokalne

⁴⁷ Biondić 1996: 28

⁴⁸ *Škola za arhitekturu* prestaje s radom 1943. godine kada Ibler emigrira u Švicarsku gdje je predavao kao docent na ženevskom sveučilištu. Nakon povratka iz inozemstva ponovno otvara *Odjel za umjetničku arhitekturu* (1952.-1962.) na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Novina 2004: 138.

⁴⁹ *Škola Bauhaus* Waltera Gropiusa u vrijeme Galićeva studiranja djeluje u njemačkom Dessau. Galjer 2003: 160.

⁵⁰ U grupi *Zemlja* od 1929. do njene zabrane 1935. godine djelovali su mnogi progresivni zagrebački arhitekti, između kojih i Drago Galić. Prof. Ibler bio je središnja figura ove grupe lijevo orijentiranih intelektualaca čije je arhitektonsko djelovanje sukladno tada vodećim krugovima europske moderne (CIAM). U redovima *Zemljaša* naglašen je socijalni, humanistički pristup arhitekturi i senzibilitet za konkretne lokalne prilike. Penezić 2003: str. bez numeracije.

graditeljske baštine. Kuću jednostavnih ploha i blago nagnutog, jednostrešnog krova Galić podiže na padini. Izvedena u drvenoj konstrukciji i obložena drvenom oplatom, kuća predstavlja spoj modernizma i tradicije. Pročelja vjerno odražavaju unutrašnju organizaciju, a povezanost s prirodom posebno je izražena u kasnijoj fazi dogradnje atelijera (1940.) čiji trijem Galić zatvara ustakljenom stijenom.⁵¹ (sl. 9)

Za razliku od vlastite kuće nadahnute „kontinentalnom drvenom korabljom“, kod projekta vile Jakšić (1935.) slijedi načela mediteranske tradicijske arhitekture. Malu, slikovitu obiteljsku kuću u Dubrovniku, Galić prikazuje na kritičkoj retrospektivi *Zemlja* 1971. kao majstorsko djelo.⁵² Vila je izgrađena na padini ponad lapadske uvale, a stari kameni zid koristi kao zaštitni i oblikovni dio. Vidik se ostvaruje kroz kontinuirani potez prozora koji teku duž glavnoga pročelja, te obuhvaćaju i uglove zdanja. Mala terasa s pergolom i ugrađenom kamenom klupom, prema riječima Ljube Babića, u detalju pripada među najbrižljivije oblikovane ambijente naše međuratne arhitekture. (sl. 10)

U prvonagrađenom i realiziranom hotelu s liječilištem u Niškoj Banji (1939.-1940.) Galić uspješno zastupa svih pet principa moderne arhitekture. Parkovne i pješačke površine prostiru se ispod zgrada uzdignutih na stupove ili pilone. Pročelja su rastvorena kontinuiranim nizom prozora. Ravan krov djelomično je natkriven i predstavlja rekreativnu terasu. To iskustvo modernog oblikovanja partera i krova Galić će upotrijebiti u realizaciji dvaju antologijskih višekatnica u Vukovarskoj aveniji u Zagrebu 1950-ih godina.

Od 1931. godine Galić započinje uspješnu i višegodišnju suradnju s kiparom Antunom Augustinčićem na nizu natječaja i gradnji memorijalnih objekata. Posebno se ističe prvonagrađeni rad na međunarodnom natječaju za spomenik „Šleski ustanak“ u Katowicama (1937.). Od 1939. do 1940. godine aktivan je član redakcije *Pečat*, književnog mjesečnika za umjetnost, nauku i kulturne probleme.⁵³

Od 1939. do 1945. godine Galić vodi samostalni projektni biro u Zagrebu. Međutim, od 1942. do kraja Drugoga svjetskog rata gotovo se i ne bavi praksom, osim dovršetka prije započetih radova. Rat uopće prekida kreativno stvaralaštvo *Zagrebačkog arhitektonskog kruga*. Unatoč provedbi niza značajnih arhitektonskih natječaja uoči rata, većina djela neće doživjeti svoju izvedbu. U tom razdoblju Galić osvaja prvu nagradu za natječajni projekt plivališta sa sportskim hotelom u Preradovićevoj ulici u Zagrebu (1941.). Originalnost rješenja predstavlja pomični ustakljeni krov iznad bazena i viseća, ustakljena opna pročelja. Pomicanjem krova ljeti,

⁵¹ Isto.

⁵² Biondić 1996: 30-32.

⁵³ Isto.

predviđeno je prostorno prožimanje bazena sa zelenom okolicom susjednih dvorišta bloka. Zbivanja u bazenu vizualno su saglediva s ulice jer ih od pločnika dijeli potez ustakljene stijene. Godine 1942./1943. izrađuje i studiju višestambene zgrade u Preradovićevoj ulici 17 gdje se prvi puta bavi problemom stana na dvije razine.

Također realizira izgradnju druge etape vlastite kuće u Istarskoj 28 u Zagrebu (dogradnja atelijera, 1940.), te višekatnu zgradu za službenike Mirovinskog zavoda za gradske namještene u Klaićevoj 44-46 u Zagrebu (1940.).⁵⁴ (sl. 11)

Po završetku rata Galić kratko službuje u Ministarstvu građevina NR Hrvatske gdje 1945. godine radi kao referent odsjeka za tipizaciju. Od 1946. do 1948. godine je vanjski suradnik i samostalni projektant Gradskog projektnog zavoda u Zagrebu.⁵⁵ Daje svoj doprinos izgradnji industrijskih postrojenja i realizira industrijski objekt s upravnom zgradom Zavoda za industrijska istraživanja na Borongaju u Zagrebu (1947.), te crpnu stanicu Gradskog vodovoda na Savi.⁵⁶

Ipak, u poslijeratnom razdoblju najvažniji je njegov rad na području stambene arhitekture. Uspješno je afirmirao humani standard zajedničkog življenja i stvorio djela s izvrsno riješenim tlocrtima, dok oblikovanje unutrašnjosti i vanjštine posjeduju snažne plastične vrijednosti. Najvažnija djela su dva višekatna bloka (sa stanovima u dvije razine) u Ulici grada Vukovara 35-35a (1953.) i uglu Ulice grada Vukovara 43 i Miramarske ceste (1954.) u Zagrebu, te stambena višekatnica „Kemikalija“ na uglu Svačićevog trga i Žerjavićeve ulice (1953.-1956.) koja je predmet ovoga rada. Osim navedenih realizacija, Galić je na području stambene arhitekture izradio i nekoliko projekata od kojih se ističe projekt višestambene peterokatnice s malim stanovima u Savskoj ulici 52-54 u Zagrebu (1952.) s originalnom postavom unutarnje galerije, dvostrukom visinom etaže i duhovito postavljenim stubištima-svjetlarnicima.⁵⁷

U razdoblju od 1947. godine i nadalje intenzivno je posvećen pedagoškom radu. Na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1947. godine izabran je za predavača (nastavni predmet „Elementi projektiranja“) čime započinje njegova pedagoška aktivnost.⁵⁸

Godine 1948. odlazi na 15–mjesečni studijski boravak u Švicarsku, gdje radi u atelijeru Drage Iblera. U Laussani sudjeluje na Kongresu međunarodne udruge arhitekata (UIA). Po povratku iz Švicarske izabran je 1949. godine za docenta na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a 1952. godine za izvanrednog profesora. Godine 1958. kao stipendist

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Neidhardt 1992/1993: 30.

⁵⁶ Biondić 1996: 37.

⁵⁷ Biondić 1996: 26-27.

⁵⁸ Biondić 1996: 33.

UNESCO-a boravi na tromjesečnom studijskom boravku u Danskoj, Njemačkoj i Švicarskoj u svrhu proučavanja nastave i znanstvenog rada. Boravak rezultira opsežnom studijom pod naslovom *Izobrazba arhitekata u Njemačkoj, Švicarskoj i Danskoj*. Iste, 1958. godine habilitira na području arhitektonskog projektiranja s radom pod naslovom *Specifičan primjer stana u dva nivoa*,⁵⁹ što će obilježiti njegova najznačajnija djela s područja stanovanja. Godine 1960. postaje redoviti profesor. U razdoblju od 1962. do 1967. godine postaje prvi dekan osamostaljenog Arhitektonskog fakulteta (nastalog izdvajanjem iz AGG fakulteta). Kao strog profesor od studenata je zahtijevao temeljitost, a kao dekan zalagao se za bolje uvjete njihova rada. Uvijek principijelan i dosljedan, često nepopustljiv u svojim stajalištima, Galić je težio stvaranju „prave radne atmosfere na fakultetu gdje bi svaki student imao svoj radni stol i dobio sve ono što je omogućeno i studentima diljem Europe.“⁶⁰ Umirovljen je na temelju osobne molbe 1975. godine, ali svoj rad nastavlja u Majstorskoj radionici za arhitekturu tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Po smrti profesora Iblera 1964. godine izabran je za *majstora-arhitekta* i voditelja Majstorske radionice. Glavni cilj Majstorskih radionica bila je briga za praktično i teoretsko usavršavanje mlađih talentiranih likovnih umjetnika.⁶¹ Majstorska radionica za arhitekturu tadašnje JAZU djelovala je „u eminentnom zdanju i inspirativnom ambijentu na vrhu ulice Ivana Gorana Kovačića“, u zgradi u kojoj se danas nalazi Hrvatski muzej arhitekture HAZU. Prema riječima akademika Velimira Neidhardta, jednog od polaznika Galićeve radionice, tu je „uz ugođaj najljepšeg pogleda na Zagreb tekao proces arhitektonskog stvaralaštva.“⁶² Prva generacija suradnika Galićeve radionice već od 1965. godine polazi u pravilu dvogodišnje poslijediplomsko usavršavanje, pa se može reći da je Galić svojim entuzijazmom oživotvorio prvu poslijediplomsku instituciju arhitektonskog obrazovanja u nas.⁶³ Od 1975. godine sve su Majstorske radionice likovnih umjetnosti pripojene JAZU. Godine 1976. Galić postaje predstojnik svih radionica, a ovu je dužnost obnašao dokle god mu je dopuštalo zdravlje, odnosno, do ukinuća te radne jedinice 1984. godine.

Godine 1950. postaje dopisnim članom JAZU u sastavu tadašnjeg Razreda za likovne umjetnosti i muziku, a 1962. godine izabran je za redovitog člana – pravog akademika.⁶⁴ Dužnost tajnika

⁵⁹ Biondić 1996: 39.

⁶⁰ Neidhardt 1992/1993: 30, Biondić 1996: 42.

⁶¹ Povijest majstorskih radionica započinje *Uredbom o osnivanju i radu državnih majstorskih radionica likovne umjetnosti* od strane FNRJ 1947. godine. Pravilnik o radu donesen je 1950. godine kada im je dodijeljen status samostalnih državnih ustanova. Radionicama upravljaju izabrani majstori koji rade na umjetničkom usavršavanju suradnika. Biondić 1996: 40-41.

⁶² Neidhardt 1992/1993: 32.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Biondić 1996: 39.

Razreda za likovne umjetnosti i člana Predsjedništva obnašao je u razdoblju od 1975. do 1981. godine. Njegov višegodišnji urednički rad na izradi životopisa arhitekata članova Akademije objavljen je u obliku monografskog prikaza 1991. godine. Prema riječima akademika Neidhardta, Galićevo djelovanje u Akademiji bilo je „inspirativno i vrlo odgovorno“, a među njegovim posljednjim podstrecima bila je i potpora osnivanju Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU koji danas djeluje na istom mjestu gdje je Galić vodio Majstorsku radionicu.⁶⁵

Izlagao je na mnogim izložbama u zemlji i inozemstvu: IV. biennalu Muzeja za moderne umjetnosti u São Paulu (1947.), na svjetskoj izložbi EXPO 58 u Bruxellesu (1958.), skupnim izložbama arhitekture u Oslu, Stockholmu, Kopenhagenu, Varšavi, Helsinkiju, Londonu, Glasgowu i drugdje, te na više Zagrebačkih salona (1965., 1970., 1985.). Bio je član redakcije časopisa *Arhitektura i urbanizam* (1952.-1953.).

Obnašao je dužnost predsjednika Društva arhitekata Hrvatske (1958.-1960.), a bio je zaslužni član Saveza društva arhitekata Jugoslavije (1961.) i Saveza arhitekata Hrvatske (1965.), te stalni član Komisije za obrazovanje arhitekata *Union Internationale des Architectes* u Parizu. Sudjelovao je na kongresima Međunarodne udruge arhitekata (UIA) u Lausanni (1948.) i Londonu (1961.). Dobitnik je prestižnih stručnih nagrada i priznanja: za životno djelo dobio je nagrade „Viktor Kovačić“ (1962.) i „Vladimir Nazor“ (1972.), te republičku Nagradu za znanstveno-istraživački rad (1989.).⁶⁶

Stvaralački opus u razdoblju od 1947. do 1975. godine moguće je podijeliti u područje stanovanja, te industrijske, javne i socijalne, sportske i spomeničke građevine. U svim radovima Galić je iskazao modernistički pristup arhitektonskom oblikovanju. Funkcionalno je rješavao prostorne odnose unutar građevine, a slojevito se i senzibilno odnosio prema zatečenom graditeljskom kontekstu. Prema riječima akademika Neidhardta, Galićev rad odlikuje se ravnotežom između znanstvene metodike, umjetničkog senzibiliteta i anticipatorske imaginacije.⁶⁷

Umire 3. listopada 1992. godine u 85. godini života. Godišnja nagrada Udruženja hrvatskih arhitekata *Drago Galić* nosi njegovo ime, te se od 1983. godine dodjeljuje najuspješnijim ostvarenjima s područja stambene arhitekture. (sl. 12)

⁶⁵ Neidhardt 1992/1993: 35.

⁶⁶ Štulhofer, Uchytíl, Barišić 1998: 1.

⁶⁷ Neidhardt 1992/1993: 32.

2.1.1. ARHITEKTURA DRAGE GALIĆA 1950-IH GODINA U ZAGREBU

Nakon Drugog svjetskog rata arhitekturu obilježava razdoblje institucionalnog modernizma. Arhitektura više nije, kao što je bio slučaj u međuratnom razdoblju, usmjerena prema relativno malobrojnoj intelektualnoj eliti. Tijekom 1950-ih godina ona će, možda više nego ikada, biti namijenjena širokom rasponu novih korisnika. Proces industrijalizacije i nagli priljev stanovništva u gradove potiču porast gradogradnje koja treba ponuditi rješenja za nov način urbanoga, modernoga života, pa tako od Europe do Indije i Latinske Amerike niču nove četvrti i gradovi.⁶⁸

Hrvatski arhitekti, utemeljeni na tradiciji modernizma, nova postignuća prate s uzbuđenjem i velikim interesom. Generacija prijeratnih arhitekata, među kojima se nalazi i Galić, nastavlja svoje djelovanje u znaku snažnije socijalne i kulturne angažiranosti, te stavlja svoja iskustva u službu obnove i razvoja novoga društva.⁶⁹ Cilj je postići organiziranu, ekonomičnu i modernu izgradnju koja bi ostvarila kvalitetnije radne i životne uvjete u skladu s naprednim arhitektonskim idejama i kocepcijama.⁷⁰ Izražene potrebe za stambenim prostorom rješavaju se projektima novih zgrada kolektivnog stanovanja koje postaju graditeljski izazov poslijeratnog vremena.⁷¹

Za Dragu Galića razdoblje 1950-ih godina predstavlja zrelu stvaralačku dob. Od samih početaka intenzivno se bavio područjem stambene arhitekture, te projekti i realizacije nastali u ovom razdoblju predstavljaju logičan slijed stvaralačkog procesa. Poslijeratnim ostvarenjima prethode već spomenuta djela nastala prije Drugoga svjetskog rata: vlastita kuća u Zagrebu, vila Jakšić u Dubrovniku, drvena montažna kuća Filipčić na Svetom Duhu, studija za terasaste stambene nizove u Novakovoj ulici, te prvonagrađeni projekt za plivalište, sportski hotel i stambenu zgradu u Preradovićevoj 23 gdje po prvi puta razrađuje model dvoetažnog stana koji će primijeniti u dvjema realizacijama u novoj aveniji Proleterskih brigada u Zagrebu.

Neizvedene studije i projekti 1950-ih godina

Početak 1950-ih godina ponajprije nastaje niz nerealiziranih, no značajnih projekata. Godine 1952. Galić projektira peterokatnu, višestambenu zgradu s malim stanovima na zagrebačkoj Savskoj cesti br. 52-54. Parcelu, interpoliranu između uglovnice arhitekata Haberlea i Bauera, te susjedne Vrkljanove zgrade, Galić rješava inovatorskim projektom. Originalnost rješenja

⁶⁸ Radović Mahečić 2004: 72.

⁶⁹ Isto: 73.

⁷⁰ Isto: 75.

⁷¹ Isto: 77.

dosjetljiva je postava unutrašnje galerije s dvostrukom visinom etaže i stubištima koja postaju svjetlarnici. Srednjišnji hodnik osvijetljen je s oba kraja (zabata) i smješten tako da se pomoću stubišta veže na stanove s polupodesta. Pomoću ovih vertikalna koje se nalaze između svake dvije jedinice (pet vertikalna sa svake strane hodnika), hodnik dobiva zenitalno osvijetljenje. Sa samo dvije takve unutrašnje galerije Galić rješava četiri stambene etaže sa 76 stanova.⁷² Karakteristična stambena etaža riješena je shemom glavnog hodnika iz kojeg se obostrano pristupa u male stanove s orijentacijom na Savsku cestu ili dvorišnu stranu. U cilju postizanja što ekonomičnijeg rješenja, Galić projektira stanove duboke izgradnje, jednodimenzionalne organizme s nišama za spavanje i blagovanje.⁷³ Peti kat projektiran je za zajedničke potrebe stanara i zelenim rekreativnim površinama, te još dva stana i jednim sjeverno orijentiranim atelijerom.

Godine 1953. Galić izrađuje projekt za 12-katnu, poslovno-višestambenu zgradu u Ilici 1a. **(sl. 12)** Pri rješavanju regulatornog plana za Trg bana Jelačića između dva rata prihvaćen je prijedlog da se na početku Ilice izgradi visokokatnica koja bi zatvorila zapadnu stranu glavnoga zagrebačkog trga. Galić je zajedno s prof. Iblerom sudjelovao u rješavanju regulatornog plana, te mu je povjeren ovaj zadatak. Prema idejnom projektu, zgrada je trebala biti izvedena od čelika i stakla s pročeljem u pravilnom rasteru. Galić u prizemlju rješava povezivanje Ilice i Bogovićeve ulice pasažem u koji smješta prodavaonice i pristup vertikalnim komunikacijama (stubišta i dizala). Dvokrako stubište vodi do prve etaže koja je predviđena za poslovne prostore.⁷⁴ U ostalim katovima smještena su po četiri prostrana stana apartmanskog tipa za namještenike konzularnih službi u Zagrebu, grupirana oko zajedničkih vertikalnih komunikacija. U pojedini stan pristupa se kroz predvorje koje veže sve prostorije. Mali teretni lift povezuje dva stana s manjom kavanom i krovnom terasom na posljednjem, dvanaestom katu. Svaki je stan zaštićen od buke ostakljenom lođom. Galić tako zid koristi kao „zavjesu“ koja nije posljedica skeletne konstrukcije, već logike sadržaja. S obzirom na lokaciju objekta i jak promet, „zid-zavjesa“ zatvara obje strane lođe.⁷⁵

Međutim, projekt nije doživio realizaciju zbog promjene građevnog programa po investitoru. Galić stoga izrađuje daljnji idejni projekt za isti objekt koji postaje poslovan, te u koji smješta uredske prostorije.⁷⁶ Predviđena grupa stubišta, dizala i sanitarnih prostorija pokazala se

⁷² Biondić 1996: 76.

⁷³ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 19

⁷⁴ Biondić 1996: 79.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Iako Galić izrađuje studiju poslovne zgrade, onemogućeno mu je sudjelovanje u natječaju, te 1955. godine natječaj dobiva skupina autora Josip Hitić, Slobodan Jovičić i Ivo Žuljević. Biondić 1996: 80.

povoljnom za uspješnu prenamjenu pojedinih katova zbog uporabe montažnih elemenata razdjelnih laganih stijena,⁷⁷ što ukazuje na fleksibilnost Galićevih stambenih tlocrta.

Iste, 1953. godine neizvedena ostaje i Galićeva 13-katna višestambena zgrada s 250 stanova za 4-6 osoba na uglu Ulice proleterskih brigada i Strojarske ulice. Orijentacija novog objekta i težnja za što ekonomičnijim rješenjem većeg broja komfornijih stanova, uvjetovala su sistem javnih komunikacija u objektu u formi galerija. Svi stanovi riješeni su smještajem prostorija u dvije etaže. Prostorije za dnevni boravak i rad jednodimenzionalno su rješenje koje dozvoljava racionalnije korištenje prostora. Slobodne interne stepenice u dnevnom boravku odvajaju nišu za blagovanje vezanu za kuhinju situiranu prema galeriji. Mala duljina pročelja po jedinici-stanu i velika dubina izgradnje smanjuje investicijske troškove.⁷⁸ Ovaj model jednak je rješavanju stanova u dvjema zgradama koje će u formi *unitéa* biti podignute u novoj aveniji Proleterskih brigada u Zagrebu.

Na uglu iste Ulice proleterskih brigada i Držićeve ulice neizvedena ostaje također i 6-katna višestambena zgrada (1954.) s manjim stanovima za 2-3 osobe. Galić ovdje odabire sistem vanjskih prilaznih hodnika. Duboka izgradnja i sistem poprečnih zidova omogućila je uporabu vrlo ekonomičnih konstrukcija. Predviđenim povremenim spajanjem susjednih prostorija istog stana s racionalno dimenzioniranim širinama prostorija omogućeno je svrsishodnije korištenje dnevnog boravka. To potvrđuje elastičnost Galićevih tlocrta u novogradnjama i želju stvaranja humanijeg stambenog prostora prilagođenog potrebama korisnika.

Nizu neizvedenih djela tijekom 1950-ih godina pripada i idejno-investicijski projekt za zgradu Rudarskog odsjeka Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na uglu Kršnjavoga, Pierrotijeve i Jukićeve ulice (1955.). Programom su predviđene grupe prostorija vrlo različite po svrsi i prometu. Grupu frekventnih prostorija (predavaonice i crtaonice) Galić smješta u prizemlje i tako omogućuje direktan pristup iz natkrivenog dijela ispred samog objekta. Prostorije administracije smješta u niže katove, ali u poseban trakt.⁷⁹ Treću grupu prostorija s manjim prometom (znanstveno-nastavni zavodi) smješta u visoki objekt. Laboratoriji su orijentirani sjeverno, a radni kabineti južno s odgovarajućom zaštitom od sunca. Crtaonice s dvostrukom orijentacijom (sjever-jug) direktno su povezane s vrtom,⁸⁰ što ukazuje na Galićev humanizam i osjećaj za sve vrste korisnika.

⁷⁷ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 19-20

⁷⁸ Isto: 21.

⁷⁹ Isto: 22.

Izvedena djela 1950-ih godina u novom središtu grada

Galićeva izvedena djela 1950-ih godina nastaju isključivo na području stambene arhitekture u Zagrebu, a dijele se prema dva različita prostorna konteksta u kojima su izgrađena: novom središtu grada i donjogradskoj jezgri. Razvoj novog središta grada u to vrijeme planiran je potezom nove, monumentalne Ulice proleterskih brigada (danas: Ulice grada Vukovara) prema urbanističkim vizijama modernizma: „Široke, pravocrtne avenije presijecaju zelene kasete sa soliternim stambenim zgradama izdignutim na stupove, kako ništa ne bi ometalo univerzalni prostorni kontinuum“.⁸¹ U tako zamišljenom prostoru realiziraju se dva Galićeva stambena objekta: 8-katna višestambeno-poslovna zgrada s dvoetažnim stanovima u Ulici Proleterskih brigada 35-35a (1953.-1958.) i 9-katna višestambena zgrada na uglu Proleterskih brigada 43-43a i Miramarske ceste (1955.-1959). Obje zgrade u znaku su monumentalnog modernizma i bliskom dijalogu s velikim europskim projektom *Unité d'habitation* koji Le Corbusier 1952. godine realizira u Marseilleu kao odgovor na stambeno pitanje poslijeratne Francuske.⁸² Galić u gradnju dva zagrebačka *unitéa* uključuje sva dotadašnja iskustva dvoetažnog stanovanja. Promiče novi, moderan način gradnje u skladu s pet Corbusierovih načela: slobodno prizemlje objekta podignuto na stupove; slobodan tlocrt u kojem su fiksni samo stupovi, dok se pregradni zidovi mogu postavljati proizvoljno; slobodno pročelje koje varira prema potrebi; maksimalno ostakljenje; ravan krov koji više nije beskoristan, već postaje zamjena gabarita tla koje je zgrada oduzela od krajolika. Urbanistički potez Ulice proleterskih brigada predstavljao je idealno, novo gradsko središte gdje je Galić prve *unité* gradnje izveo uz bok naprednim arhitektonskim idejama u svijetu.

Današnja Ulica grada Vukovara zacrtana je još 1930. godine prigodom raspisa međunarodnog natječaja za urbanistički plan grada koji je zahtijevao poštivanje postojeće trase kolektora na dovoljnoj udaljenosti od željezničke pruge. U Odsjeku za regulaciju grada pod vodstvom arhitekta Stjepana Hribara nastaje prvi prijedlog izgradnje: pretežito 4-5 katne zgrade postavljene okomito na saobraćajnicu u želji za što većom eksploatacijom zemljišta. No, s izgradnjom se ne započinje.⁸³ Od 1947. godine zadatak preuzima novoosnovani Urbanistički institut Ministarstva građevina NR Hrvatske. Pod vodstvom arhitekta Vlade Antolića 1953. godine izrađuje se nova Regulatorna osnova grada i počinju formirati novi dijelovi grada, pa tako i novo središte zamišljeno na poplavnom terenu divlje građenog Trnja. Cilj je savladati željezničku prugu koja

⁸⁰ Isto: 21.

⁸¹ Penezić 2003: str. bez oznake.

⁸² Višestambena zgrada *Unité d'habitation*, 280 Boulevard Michelet, Marseille. U Marseilleu je realiziran samo jedan *unité*, iako je bila predviđena gradnja 24 jedinice grupiranih uz brze prometnice.

⁸³ Kolacio 1960: 1.

je desetljećima predstavljala prepreku širenju grada na jug, te konačno prekoračiti rijeku Savu.⁸⁴ Za reprezentativno lice novoga gradskog središta određena je tadašnja Ulica Proleterskih brigada, zamišljena kao monumentalna avenija oblikovana prema urbanističkim idejama CIAM-a. Prema Antolićevoj zamisli, sjeverna strana avenije trebala je obuhvatiti izgradnju upravno-administrativnog središta s četiri visoke zgrade, a produženi Zrinjevac trebao je preuzeti ulogu društveno-kulturnog centra.⁸⁵ Nova zgrada Gradske vijećnice Kazimira Ostrogovića (1956.-1958.) smještena je u središnji prostor avenije, kako bi markirala os produženog Zrinjevca i postala novo društveno-kulturno središte grada. Nova zgrada Radničkog sveučilišta *Moša Pijade* Radovana Nikšića i Ninoslava Kučana (1956.-1961.) trebala je markirati produžetak Runjaninove ulice prema jugu, u smjeru tzv. *Sveučilišne avenije*. Zajedno s koncertnom dvoranom *Vatroslav Lisinski* (1960.-1973.) Marjana Haberlea sve zgrade danas su vrhunski primjeri arhitekture zagrebačkog visokog modernizma.⁸⁶

Međutim, uz javne objekte podjednako su važne i stambene zgrade koje se grade za intelektualce, tzv. „mozgove društva“. Veliki stambeni osmerokatni blok Stanka Fabrisa kod Savske ceste otvara ulaz sa zapada temperamentno oblikovanim pročeljem u plastici i boji (1956.-1960.).⁸⁷ Slijedi zgrada Nevena Šegvića, kasnije prenamjenjena u poslovnu (1947.-1949.). Nasuprot ovim objektima, na sjevernom uglu Savske ceste i Ulice Proleterskih brigada, nalazi se prvo ostvarenje arhitekta Ivana Zemljaka koji je na tom mjestu još 1939. godine projektirao stručnu školu. Iza rata dograđena je trokatna zgrada Sekretarijata za unutrašnje poslove na koju se 1954. godine prigraduje uredska zgrada arhitekta Lavoslava Horvata.⁸⁸ Kretanjem istom stranom ulice dalje prema istoku, stiže se do „istaknutog zabata i čvrstog volumena 8-katne stambene zgrade arhitekta Drage Galića koji je ovoj ulici dao svoja dva vrijedna ostvarenja.“⁸⁹ Nakon Galićeve višestambeno-poslovne 8-katnice na broju 35-35a (1953.-1958.), slijedi nova zgrada Elektrotehničkog fakulteta arhitekta Božidara Tušeka (1959.-1965.) kao poveznica urbanističkog poteza tzv. „produžene Runjaninove“ i „Aleje nauka“. Nakon zgrade fakulteta, slijedi druga Galićeva zgrada, konceptijski srodna višestambena 9-katnica na uglu s Miramarskom cestom (1955.-1959.).⁹⁰

Obje zgrade predstavljaju primjer realizacije stanovanja na dvije etaže. Iako se zbog formalnih sličnosti oblikovanja pročelja usko povezuju s marsejskim 17-katnim blokom Le Corbusiera

⁸⁴ Radović Mahečić 2004: 84.

⁸⁵ Kolacio 1960: 1.

⁸⁶ Radović Mahečić 2004: 84.

⁸⁷ Kolacio 1960: 3.

⁸⁸ Biondić 1996: 35.

⁸⁹ Kolacio 1960: 4.

⁹⁰ Biondić 1996: 37.

Unité d'Habitation (1947.-1952.), Galićev pristup rješavanju osnovnih stambenih jedinica različit je i potpuno autorski. Svoj pristup temelji na studiji projekta zgrade u Preradovićevoj 17 (1942.–1943.) kada se prvi puta bavi problemom stana u dva nivoa, te habilitacijskoj radnji pod naslovom „Specifičan primjer stana u dva nivoa“ (AGG fakultet, 1958.).⁹¹

Kao jedan od najkvalitetnijih primjera poslijeratne zagrebačke stanogradnje, Galićeva osmerokatnica među prvim je većim objektima sagrađenima uz novoformiranu gradsku prometnicu prema novoj osnovi grada iz 1953. godine.⁹² (sl. 13) Galićev projekt izrađen je iste godine u Zavodu za projektiranje Tehničkog Fakulteta, a radove je izvodilo građevinsko poduzeće *Tehnika*. Armiranobetonska konstrukcija počiva na monumentalnim, prizemnim stupovima (pilonima) i poprečnim zidovima. Impostacija velikog, prizmatičnog volumena na stupove od sirovog betona zgradi daje dojam lakoće i uzgona, „plutanja“ u zelenilu.⁹³ Zbog nemogućnosti izgradnje čeličnim konstrukcijama uslijed poratne oskudice korišten je sirovi beton (*béton brut*), materijal bez kojeg je arhitektra 1950-ih nezamisliva. Poput Le Corbusiera, i Galić koristi sirovi beton koji bez zaštitnog sloja žbuke stvara kontrastnu igru grubosti i finoće, posebno vidljivu u oblikovanju masivnih pilona. Na hrapavim i ispucanim površinama koje zadržavaju prirodnu, sivu nijansu, ostaje vidljiva otisnuta struktura drvene oplata. Prizemlje je zatvoreno, ostakljeno i predviđeno za poslovne prostore. Slobodan je samo prostor između krajnjih istočnih i zapadnih stupova. U sirovom betonu osim stupova izveden je i osnovni konstrukcijski okvir zgrade, zona prizemlja, zatvorene bočne fasade (istočna i zapadna), te 7. i 8. kat. Galićev izražen senzibilitet za materijal vidljiv je i na obradi površine pročelja uglovnice na Svačićevom trgu koje tretira u *sgrafito* tehnici, utiskivanjem linija deriviranih kvadrata u svježju žbuku.

Galićeva višekatnica u novoj zagrebačkoj aveniji projektirana je samo godinu dana nakon izgradnje prvog Le Corbusierovog *unitéa*, i na prvi pogled čini se kao njezin umanjeni model. No, pomnijom analizom uočavaju se razlike proizašle zbog prilagodbe avangardnog načina stanovanja regionalnim uvjetima i senzibilitetu hrvatskog čovjeka.⁹⁴ Nakon iscrpne analize potreba što kvalitetnijeg stanovanja na ekonomičan način, Galić se odlučuje za galerijski sustav s priključenim dvoetažnim stanovima. Zgrada je tlocrtno organizirana pomoću dva dvokraka stubišta i dva dizala koja servisiraju galerije s kojih se pristupa u stanove. Prema programu

⁹¹ Isto: 83.

⁹² Šćavničar Ivković 2011: 219.

⁹³ Ivanković 2016: 231.

⁹⁴ Šćavničar Ivković 2011: 222-223.

investitora, Narodnog odbora grada Zagreba, izgrađeno je 70-ak većih stanova za intelektualce.⁹⁵ Otvorene galerije sadrže pojedinačne ulaze u stanove s malim *vtovima*, a skladno provedenom tonskom raznolikošću ukinut je dojam anonimnog, prometnog hodnika.⁹⁶

Južno, glavno pročelje u naizmjeničnom rasporedu *loggia* i velikih prozora odražava položaj prostorija za dnevni boravak. Položaj spavaonica markiran je drugačije, dvjema nižim vrpčama prozora koje stvaraju dva drugačija horizontalna poteza 2. i 5. kata.⁹⁷ Funkcija prostorija tako je stvorila iskreni raster fasade, pa „šahovski raspored prozora i *loggia*“ i potezi uvučenih, vrpčastih prozora nisu tek formalni efekt, već odraz unutarnjih sadržaja.⁹⁸ Stanovi su projektirani u dvije razine. Na prvoj se nalaze prostorije za dnevni boravak i rad, a na drugoj za spavanje i odmor. Dvoetažni raspored omogućio je originalno rješenje: između dvaju katova s prostorijama za dnevni boravak, nalazi se samo jedan kat sa spavaćim prostorijama za oba stana.⁹⁹ Stanovi od 1. do 6. kata dvoetažni su i dvostrano orijentirani (sjever – jug). Posljednji, 7. kat drugačijeg je oblikovanja, s jednoetažnim stanovima i 6 ateliera koji se velikim staklenim stijenama otvaraju prema sjeveru. Osma etaža je uvučena, nevidljiva iz pješačke perspektive, s nizom pomoćnih prostorija (spremišta, praonice, sušionice rublja) koje su danas uglavnom bez funkcije.¹⁰⁰ (sl. 14) Sjeverno pročelje artikulirano je jakim horizontalama prilaznih galerija, a stubišni prostori naglašeni su plohamo prefabriciranih, ornamentalno oblikovanih, betonskih rešetki.¹⁰¹ (sl. 15) Geometrijska igra isprepletneih kvadrata pojavljuje se i na ogradama *loggia* na glavnom pročelju uglovnice na Svačićevom trgu. Smisao za likovno oblikovanje detalja koji propuštaju svjetlost Galić tako iskazuje na detaljima opreme pročelja obje zgrade.

Galićeva zgrada označila je velik kvalitativni pomak u hrvatskoj arhitekturi višestambenih zgrada. U sredini koja je pratila napredna svjetska umjetnička kretanja, prvi zagrebači *unité* predstavljao je inovativan iskorak u međudnosu arhitekture i urbanizma.¹⁰²

Galićeva druga zgrada sedmerokatni je volumen s uvučenim osmim katom, smještena na križanju Ulice proleterskih brigada 43-43a i Miramarske ceste (1955.-1959.). I ovaj *unité* galerijska je građevina s dvoetažnim stambenim jedinicama. Južno pročelje opremljeno je betonskim *brise-soleil* elementima¹⁰³ i parapetima staklenih stijena dnevnoga boravka i južne

⁹⁵ 52 dvoetažna stana, 6 dvosobnih stanova, 4 garsonijere, 6 ateliera za slikare i u prizemlju 12 lokala. Biondić 1996: 83.

⁹⁶ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnika 1960: 16.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Mutnjaković 1957: 7.

⁹⁹ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnika 1960: 16.

¹⁰⁰ Šćavničar Ivković 2011: 223.

¹⁰¹ Isto: 224.

¹⁰² Ivanković 2016: 233.

¹⁰³ *Brise-soleil* – zaštitnici od sunca, u ovom slučaju betonski koji štite terasu ili druga područja objekta od sunca.

spavaće sobe.¹⁰⁴ Trinaest vertikalnih segmenata ostakljenog južnog pročelja unutar mreže armiranobetonske konstrukcije i brisoleja razigrano je geometriziranim prozorskim rasterima, te dovršeno posljednjim katom s uvučenim lođama. Ova zgrada eksplicitnije je impostirana na stupove od prve, te je u potpunosti oslobođen prostor ispod zgrade.¹⁰⁵ Time je udovoljeno urbanističkom zahtjevu za postizanjem što slobodnijih vanjskih parkovnih prostora.¹⁰⁶

Karakteristične stambene etaže, javne komunikacije u samom objektu, te sistem stanova rješavan je na sličan način kao i kod prvog stambenog objekta. Zgrada sadrži više stanova nego prva (87 stanova u deset tipova), te je u cijelosti racionalnije projektirana. Dvoetažni stanovi nemaju balkone, već kontinuirane prozore po cijeloj širini dnevnog boravka, pa je južno pročelje potpuno transparentno.¹⁰⁷ (sl. 16) Sličnost sa uglovnicom na Svačićevom trgu predstavlja istaknuti okvir u koji Galić smješta rtmizirano pročelje.

Uslijed relativno male duljine pročelja koje pripada pojedinoj stambenoj jedinici, uspješno je riješen ne samo glavni stambeni prostor, već i pomoćne gospodarske prostorije koje su dobro osvijetljene i zračene usprkos velikoj dubini izgradnje. Mogućnost poprečnog prozračivanja stana nadopunjena je sistemom vertikalnih zračnika koji se napajaju svježim zrakom iz slobodnih prostora prizemlja.¹⁰⁸ Zgrada je opremljena s dva stubišta. Na posljednjem katu su mali, zajednički, natkriveni prostori iznad kojih se nalaze strojarnice liftova. Ne postoje zajedničke etaže s praonicama ili velikom terasom kao što je slučaj kod prve zgrade. Vanjski izgled ove zgrade ponavlja brutalnost oblikovanja u betonu, ali pokazuje stroži ritam strukturiranja pročelja.¹⁰⁹

Iako na objema zgradama u novoj aveniji Galić primjenjuje Le Corbusierov koncept *unitéa*, ipak postoje značajne projektantske razlike. Sistem horizontalne komunikacije kod Le Corbusiera je središnja „ulica“, a kod Galića to su sjeverne, otvorene galerije s kojih se kao s brodskih paluba ulazi u gotovo sve zatvorene prostore zgrada. Razlika postoji i u koncepciji stanova, jer su dnevne etaže Galićevih stanova šire od Le Corbusierovih. Tako u avangardnu koncepciju *unitéa* Galić unosi regionalna obilježja.¹¹⁰ Dvoetažni, dvostrano orijentirani stanovi, funkcioniraju poput ukapsuljenih obiteljskih kuća. Odnosi prostorija za dnevni život i odmor u omjeru 2:1, galerije s uvučenim ulazima koje djeluju poput predvrtova pružaju kvalitetu stanovanja iznad one u prosječnoj stambenoj zgradi i potvrđuju Galića kao arhitekta stanova udobnih za življenje.

¹⁰⁴ Ivanković 2009: 22.

¹⁰⁵ Biondić 1996: 90-91.

¹⁰⁶ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 16-17a

¹⁰⁷ Ivanković 2009: 24.

¹⁰⁸ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 16-17a

¹⁰⁹ Ivanković 2009: 24

¹¹⁰ Ivanković 2009: 26.

Galićev model dvoetažnog stana i estetski doživljaj njegovih višestambenih zgrada u detaljima i cjelini puno je bliži koncepciji klasične obiteljske kuće, što upućuje na originalnu interpretaciju tradicije i na razvoj vlastite projektantske metode kojom usavršava svjetska iskustva.¹¹¹

Izvedena djela 1950-ih godina u donjogradskoj jezgri

Za razliku od gradnje ovih objekata koji lebde na stupovima ili slobodno „plutaju“ u krajobrazu, Galić istovremeno pokazuje suzdržaniju, drugačiju kvalitetu pažljivog graditelja dok projektira interpolacijski objekt u postojećoj jezgri Donjega grada. Uz bok palači *Slavex* arhitekta Viktora Kovačića Galić gradi 5-katnu višestambenu zgradu za zaposlenike poduzeća „Kemikalija“ u Zagrebu (1953.-1956.) na uglu Svačićeva trga 14 i današnje Ulice Jurja Žerjavića.

Za razliku od univerzalnog modernističkog oblikovanja u Vukovarskoj aveniji, Galić ovdje ulazi u dijalog s modernizmom vlastitog podneblja. Na zapadnoj strani Svačićevog trga, jednom od najznačajnijih arhitektonskih donjogradskih ansambala, smjestile su se dvije zgrade zagrebačke moderne arhitekture: palača Slaveks arhitekta Viktora Kovačića (k.br. 13, 1920./21.) na koju se u smjeru juga nastavlja stambena zgrada arhitekata Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša (k.br. 12, 1940./1942.).¹¹² Buduća Galićeva stambena zgrada dobiva „ugaonu parcelu između jednog od najljepših zagrebačkih ozelenjenih trgova i prometnog bulevara, a prije svega direktno uz Kovačićevu palaču *Slavex*, što bi i za svakoga drugog angažiranog arhitekta predstavljalo itekakvu šansu.“¹¹³

Stambena višekatnica na Svačićevom trgu Galićev je svojevrsni arhitektonski testament i vrhunski primjer interpolacije. „Precizna detalja, izbalansiranih proporcija, nepogrešiva tlocrta, fasadnoga rješenja koje znači važan pomak u karakteru modernističkog pročelja i suptilnog nastavljanja na susjedne objekte, ta kuća paradigmatično je ostvarenje na temu interpolacije.“¹¹⁴ Zahtjevnju zadaću uklapanja u donjogradsku urbanu strukturu, Galić postiže „bez agresivnog ekscesa“, suvremeno afirmirajući matricu grada 19. stoljeća.¹¹⁵ Uz odlike pročelja, vrhunski detalj uklapanja u zatečeni ambijent predstavlja i konzolni istak glavnog korpusa nad Žerjavićevom ulicom. Ova inovativna varijanta karakterističnih zagrebačkih uglovnih akcenata svjedoči „o kompleksnosti (Galićeve) arhitekture, istovremeno modernoj, ali i ukorijenjenoj u klasičnoj arhitektonici.“¹¹⁶

¹¹¹ Ivanković 2009: 28.

¹¹² Mutnjaković 1957: 12.

¹¹³ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹¹⁴ Penezić 2003: str. bez numeracije.

¹¹⁵ Isto.

2.2. IZGRADNJA KUĆE PREMA ARHIVSKIM DOKUMENTIMA

Početak tijeka izgradnje moguće je precizno pratiti uvidom u arhivsku dokumentaciju iz koje je vidljivo da je zemljište predviđeno za gradnju bilo neizgrađeno. Na komisijskom očevidu 18. lipnja 1953. godine utvrđena je parcela katastarske čestice pod brojem 3369/1 na uglu Svačićevog trga i tadašnje ulice 8. maja 49.¹¹⁷ Inženjer M. Fijember u ime katastra Građevinskog laboratorija izjavljuje da prema podacima Geotehničkoga katastra „nema zapreke na tom mjestu izgraditi stambeni objekat“, te je potrebno učiniti „iskop sondažne jame kako bi se moglo u naravi utvrditi sposobnost terena za izgradnju.“¹¹⁸

Nakon izvršenog očevida, izdano je 13. srpnja 1953. godine pozitivno rješenje kojim se zagrebačkom poduzeću za eksport i import *Kemikalija* odobrava „iskopati sondažne jame na gradilištu kat. čest. br. 3369/1 grada Zagreba na uglu Svačićevog trga i ulice 8 maja 1945“.¹¹⁹ Uzorci pojedinih slojeva zemlje „imadu se dostaviti Građevinskom laboratoriju u svrhu ustanovljenja kvalitete tla i njegovih geofizičkih osobina“, nakon čega „atest treba predložiti ovom Odjelu na uvid, u svrhu izdavanja građevne dozvole za gradnju stambenog objekta na tome gradilištu.“¹²⁰ Izvođač radova bit će Građevno poduzeće *Industrogradnja*.¹²¹

Poduzeće *Kemikalija* kao investitor novogradnje potom je zatražilo izdavanje građevinske dozvole „za peterokatnu i trokatnu stambenu zgradu na uglu Svačićevog trga i ulice 8. maja“. Ovoj molbi priloženo je rješenje Odjela za građevinarstvo i komunalne poslove od 20. svibnja 1953. godine s odlukom da se investitoru iz fonda Općenarodne imovine dodjeljuje „na korištenje i upravljanje kat. čest. br. 3369/1 sa 122,9 čhv., gradilište na uglu ulice 8. maja i Svačićevog trga, u svrhu izgradnje stambenog objekta.“¹²²

Građevna dozvola izdana je rješenjem Odjela za građevinarstvo i komunalne poslove grada Zagreba, 16. srpnja 1953. (br. 14654-VII-1-1953), na temelju odobrenja Komisije za reviziju idejnih i glavnih projekata Narodnog odbora grada Zagreba.¹²³ U arhivskoj dokumentaciji navode se i podaci o zatečenom stanju izgrađenosti „susjedne parcele u ulici 8. maja broj 51 dvokatnom stambenom zgradom, dok je na parceli na Svačićevom trgu tokatna kuća s

¹¹⁶ Isto.

¹¹⁷ DAZG – Sondažni radovi 1953:1.

¹¹⁸ Isto.

¹¹⁹ Isto.

¹²⁰ Isto.

¹²¹ Isto.

¹²² DAZG – Rješenje o građevnoj dozvoli 1953:2.

¹²³ DAZG – Sondažni radovi 1953:1.

mezaninom.“¹²⁴ Riječ je o palači *Slaveks* arhitekta Viktora Kovačića, u čijem će nastavku biti pozicionirana buduća Galićeva peterokatna stambena uglovnica.

U obrazloženju Građevne dozvole prvi puta se navode dva volumena kao oblikovni koncept buduće uglovnice. Naime, poduzeću *Kemikalija* odobrava se „da sagradi peterokatnu i dvokatnu zgradu na uglu Svačićevog trga i ulice 8. maja“, te se navode uvjeti pod kojima se dopušta gradnja: zabatni zid tavanskog dijela susjedne dvokatne zgrade u ulici 8. maja 51 „ima se fasadirati i urediti“.¹²⁵ Potrebno je također granulometrijski ispitati tlo, prema komisijskom očevidu od 15. srpnja 1953. godine.¹²⁶ Zanimljiv je podatak zahtjev da se „čisti zemljani materijal dobiven od iskopa temelja, ima odvažati na Stadion N.K. *Dinamo* na Maksimirskoj cesti.“¹²⁷

Iako se u prvom dopisu od 13. srpnja 1953. za izvođača navodi najprije *Industrogradnja*, u ovom se dopisu taj podatak mijenja te se „uzima do znanja, da je izvodjač Gradjevno poduzeće *Udarnik*“, a kao nadzor nad izvađanjem gradnje po prvi puta se navodi Arhitektonski odjel Tehničkog fakulteta u Zagrebu.¹²⁸ Dokumentacija je poslana na uvid najprije Građevinsko-projektnoj zadruzi *Arhitekt* (sa sjedištem na tadašnjem Trgu Republike 3), a zatim na Arhitektonski odjel Tehničkog fakulteta u Zagrebu, arhitektu Dragi Galiću.¹²⁹ Naposljetku, iz dokumentacije doznajemo i informaciju o sjedištu investitora, zagrebačkog poduzeća *Kemikalija*, također na Svačićevom trgu br. 6.

Nakon dobivene građevne dozvole započela je gradnja nove uglovnice. Vrijeme dovršetka gradnje doznaje se iz datacije spisa o tehničkom pregledu zgrade, izvršenom 16. siječnja 1956. zbog izdavanja konačne uporabne dozvole objekta.¹³⁰ U ovom spisu navode se detaljniji podatci o nešto kasnijem uvađanju dizala u zgradu temeljem zasebne dozvole od 10. siječnja 1956., čiji je projektant bio dr. ing. M. Soukup. Izgradnju cijelog objekta izvelo je građevno poduzeće *Udarnik* iz Zagreba, sa sjedištem u tadašnjem Ratkajevom prolazu 8, pod rukovodstvom građevnog tehničara Sperl Karla. Naposljetku, navodi se da je objekt „projektiran po Arhitektonskom odjelu Tehničkoga fakulteta u Zagrebu“, a projektant je prof. arh. Galić Dragutin.¹³¹ Konačno rješenje o uporabnoj dozvoli za stambenu zgradu na Svačićevom trgu 14

¹²⁴ Isto.

¹²⁵ DAZG – Rješenje o građevnoj dozvoli 1953:3.

¹²⁶ Predstavnik Građevinskog laboratorija ustanovio je da se „na gradilištu na uglu Svačićevog trga i ulice 8. maja može izvesti novogradnja, ali treba radi identificiranja o standardu granulometrijski ispitati tlo.“ Isto.

¹²⁷ DAZG – Rješenje o građevnoj dozvoli 1953:1.

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ DAZG – Rješenje o građevnoj dozvoli 1953:3.

¹³⁰ DAZG – Tehnički pregled zgrade 1956:1.

¹³¹ Isto.

izdano je 22. veljače 1956. na temelju pozitivnog rješenja Komisije za tehnički pregled (br. 1007/56). Građevini je izdan popisni broj 12 387, na katastarskoj čestici 3369/1.¹³²

2.2.1. ANALIZA PROČELJA

Prema građevnom programu poduzeće „Kemikalija“ tražilo je na lokaciji Svačićevog trga izgradnju većih, komfornijih stanova za svoje namještenike. Na dvije susjedne parcele zatečena izgradnja bila je dvokatna stambena zgrada u Ulici 8. maja, dok se na Svačićevom trgu nalazila tokatna kuća s mezaninom.¹³³ (SI. 17) Lokacija je bila osjetljiva: s istočne strane gradilišta pozicija mirnog i zelenog Svačićeva trga s propisanom izgradnjom peterokatnica, dok je sa sjeverne strane vrlo prometna, današnja Žerjavićeva ulica s propisanom trokatnom izgradnjom.¹³⁴ (SI. 18) Između dvije parcele Galić projektira dvodjelnu stambenu uglovnicu, sastavljenu od dvaju međusobno priključenih volumena, nejednakih visina. Problem različito zadane katnosti Galić rješava domišljatom tlocrtnom dispozicijom *dviju kuća*. Visinsku liniju prema Svačićevom trgu uspostavlja glavnim volumenom peterokatnice, dok priključak prema Žerjavićevoj ulici uspostavlja nižom trokatnicom kojoj osloboda prizemlje, te omogućuje kolni pristup garažama u dvorištu.¹³⁵ (SI. 19) Različitom obradom pročelja Galić također stvara gradaciju važnosti, pa tako manji volumen rješava u ličenoj žbuci, dok veći „obiluje minuciozno isplaniranim detaljima na svim slobodnim pročeljima.“¹³⁶

Viši, peterokatni i glavni volumen usporedan je Svačićevom trgu, približnih tlocrtnih dimenzija 26x18 metara. Počiva na konstrukciji od pet nosivih, poprečnih zidova izvedenih u betonu.¹³⁷ Armirano-betonska konstrukcija „odbačena je radi štednje na betonskom čeliku, a zidovi od opeke radi štednje na korisnim površinama.“¹³⁸ Zbog oskudice čelika u poratno vrijeme i Le Corbusier kod izgradnje marsejske jedinice koristi sirovi beton koji tako postaje estetski poželjan materijal. Iako kod peterokatnice na Svačićevom trgu Galić ne koristi beton u istoj mjeri kao kod dviju zgrada u Ulici Proleterskih brigada, ipak pet stupova poprečne konstrukcije ostavlja vidljivima.¹³⁹ Na taj način oblikuje uvučen potez prizemlja kojim uglovnica ostvaruje dojam samostojećeg objekta. (SI. 20)

¹³² DAZG – Rješenje o uporabnoj dozvoli 1956:1.

¹³³ DAZG – Sondažni radovi 1953:1.

¹³⁴ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 17-19.

¹³⁵ Paladino 2011-2014: 175.

¹³⁶ Isto.

¹³⁷ Mutnjaković 1957: 14.

¹³⁸ Od armiranog betona izvedeni su samo stropovi zgrade. HMA HAZU – Galić 1953: 2.

¹³⁹ Mutnjaković 1957: 14.

Tlocrtna dispozicija peterokatnice sadrži po dva trosobna, prostrana stana na svakom katu. Stambene jedinice komunikacijski povezuje središnje, široko razmaknuto stubište. S većih stubišnih podesta pristupa se u oba stana, te u dizalo i spojni hodnik koji vodi na galerije dvorišnog pročelja manje zgrade u Žerjavićevoj ulici. Trokatnica sadrži po jednu manju stambenu jedinicu na svakom katu kojima se pristupa s vanjskih galerija.¹⁴⁰ **(Sl. 21, lijevo)**

Sukladno Le Corbusierovim kanonima i srodno dvjema zgradama u Ulici proleterskih brigada, krov peterokatnice Galić oblikuje kao ravnu površinu predviđenu za zajedničko korištenje stanara. Prostran i djelomično natkriven, južni dio terase s vizurama na grad, služio je niz godina kao mjesto okupljanja, druženja ili odmora. Na središnjem dijelu krova Galić dodaje manju stambenu jedinicu (atelier) orijentiranu prema sjeveru. **(Sl. 22, lijevo)** Jednostrešni krov atelieria vidljiv je s ulice, te iz vizure pješaka vizualno obogaćuje čisti kubus i stvara zanimljiv akcent. **(Sl. 23)**

Istočni dio krova nad stubištem Galić oblikuje kao skošeno krovno nadsvjetlo,¹⁴¹ izvedeno u željeznom okviru i ostakljeno s 5-7 mm jakim žičnim staklom. Na putu kroz vertikalni prostor stubišta dnevna svjetlost probija se kroz blokove staklenih prizmi koje su upuštene u betonske okvire stubišnih podesta. Transparentnost staklenih prizmi stvara dojam „lebdjenja“, nasuprot očekivanom osjećaju stabilnosti i čvrstog tla pod nogama. **(Sl. 24)** I kod zgrade u Ulici proleterskih brigada Galić koristi strukturu betonske rešetke koja u prostor stubišta na zanimljiv način propušta svjetlost. Svjetlost je u oba slučaja aktivan element oblikovanja unutrašnjosti.

Galić također pridaje važnost vrstama materijala u interijeru i pažljivo ih usklađuje. Jednostavne, organske linije rukohvata izvedene su u hrastovom drvetu i učvršćene na ogradu od kovanog željeza. Sve ograde stubišta izvedene su iz vertikalnih šipki od željeza, promjera 16 mm s međusobnim razmakom 14 cm.¹⁴² Stepenice stubišta od armiranog su betona, obložene pločama od fino brušenog i poliranog umjetnog kamena s bijelim, mramornim zrcima.¹⁴³ *Terazzo* podovi položeni su na betonsku podlogu na podestima svih katova.¹⁴⁴ Zidovi stubišta obloženi su hrastovim oblogama na koje su učvršćeni minimalističke oznake katova od tamnog, plosnog željeza.¹⁴⁵ Ostakljene lampe u okvirima od plosnog željeza upotpunjuju skladan prostorni dojam.¹⁴⁶ Posvećen arhitektonskom projektiranju, jednako kao i oblikovanju svakog detalja

¹⁴⁰ Paladino 2011-2014: 175.

¹⁴¹ HMA HAZU – Galić 1954/f: 4.

¹⁴² HMA HAZU – Galić 1954/a: 5.

¹⁴³ U istom materijalu izvedeni su dovratnici i prozorske klupčice, pa čak i obloge kuhinjskih stolova u stanovima. HMA HAZU – Galić 1954/b: 5.

¹⁴⁴ Osim na podestima svih katova, *terazzo* podovi s bijelim mramornim zrcima nalaze se i u nusprostorijama stanova. HMA HAZU – Galić 1954/b: 4.

¹⁴⁵ Brojevi i slova visine su 50 mm, izvedeni od plosnog željeza 12/8 mm. HMA HAZU – Galić 1954/a: 8.

¹⁴⁶ Paladino 2011-2014: 176.

unutrašnjosti, Galić je uspješno ostvario djelo total-dizajna u slučaju svih izvedenih zgrada 1950-ih godina, od čega se kvalitetom detalja osobito ističe stambena zgrada poduzeća „Kemikalije“.

Glavno, istočno pročelje većeg peterokalnog volumena (prema Svačićevom trgu)

Pri oblikovanju glavnog pročelja Galić istodobno koristi jezik modernizma, klasične elemente gradnje i ornament kao likovno obogaćenje. Glavno pročelje, orijentirano i otvoreno prema zelenilu Svačićevog trga, organizirano je u klasičnoj trodijelnoj podjeli. Prizemlje je uvučeno i predstavlja bazu nad kojom počiva korpus kuće s krovnim nadozidom kao njezinim vijencem. Kompozicija pročelja je asimetrična. Središnje, prošireno polje zavješena je staklena fasada koja markira prostorijske dnevnog boravka. Ostakljeno platno u plitkom je reljefnom istaku u odnosu na žbukani dio pročelja koji ga uokviruje. S lijeve strane (prema zgradi Viktora Kovačića) teče vertikalni potez *loggia*. Prozračne ograde veličine 355x100 cm sastoje se od okvira u kojem se nalazi 68 međusobno zavarenih kvadrata iz svjetlog, plosnog željeza veličine 16 cm.¹⁴⁷ (SI. 25) Na desnoj strani pročelja (prema Žerjavićevoj ulici) puni zid perforiran je samo vertikalnim potezom pojedinačnih prozora sjevernih spavaćih soba. Prozori svih pročelja opremljeni su drvenim „Esslingen“ roletama od borovih daščica, sa željeznim vodilicama za izbočenje.¹⁴⁸

Središnje, ostakljeno polje ritmizirano je naizmjeničnim redanjem horizontalnih vrpca drvenih otvora (prozori), te parapeta (staklena ispuna međukatne konstrukcije). Nad rasterom tamno bojanih prozorskih okvira uzdiže se još jedan sloj metalnih profila. To su bakreni šprlci koji u obliku kratkih, okomitih linija stvaraju bogati plasticitet. Galić tako ostvaruje zanimljiv, nejednak i reljefan, modularni ritam središnjeg dijela pročelja. (SI. 26)

Oblikovanje pročelja pomoću kontinuiranih vrpca Galić koristi i na obje zgrade u Vukovarskoj aveniji. No tamo vrpce teku cijelom dužinom pročelja (od ugla do ugla) i pretapaju se u slobodan okolni prostor. Suprotno tome, kod interpolacije u donjogradski stambeni blok, Galić kontinuirane vrpce uokviruje punim, žbukanim zidom. Na taj način ostvaruje potrebnu distancu prema zatečenoj palači „Slaveks“, ali i cijelom ambijentu. (SI. 27)

Puni, žbukani zid koji poput okvira omeđuje središnje ostakljeno polje, plići je u odnosu na izbočeno platno i obrađen u tehnici *sgraffito*.¹⁴⁹ (SI. 28) U žbuku gornjeg smeđeg tona utisnute su zelene fuge u obliku isprepletenih kvadrata. Ovaj grafizam ima i funkcionalnu ulogu jer optički pomaže da se „osnovni stereotomski korpus, rascjepkan perforacijama, ovom obradom zgusne i

¹⁴⁷ HMA HAZU – Galić 1954/a: 4.

¹⁴⁸ HMA HAZU – Galić 1954/c: 2.

¹⁴⁹ *Sgraffito* (tal. *sgraffiare* = grepsti), zidna tehnika urezivanja crteža u žbuku. *Sgraffito* predstavlja sponu između slike i reljefa jer se odlikuje teksturom dobivenom grebanjem ili utiskivanjem linija ili površina u svježu žbuku.

dovede do izražaja.“¹⁵⁰ Takva ornamentalna stilizacija zgrade „odmiče se od ustaljenih ostvarenja zagrebačkog modernizma poratnih desetljeća, te utječe na ambijentalnost Svačićeva trga kao vrijednog zagrebačkoga donjogradskog područja.“¹⁵¹ (SI. 29)

Srodne derivacije kvadrata pojavljuju se i na spomenutim ogradama vertikalnog niza *loggia*, u metalu. Sličnu reljefnu, plitko istaknutu rešetku od deriviranih kvadrata Galić koristi na sjevernom pročelju zgrade u Vukovarskoj 35-35a, ali u betonu. Rešetkasto oblikovanje Galić koristi na još jednom dijelu pročelja zgrade na Svačićevom trgu – glavnom ulazu. Umjesto običnog zida, raspon između dvaju središnjih betonskih stupova prizemlja oblikuje kao ostakljenu, drvenu rešetku. (SI. 30) Isti raster modificirano koristi i na ulaznim vratima stanova.¹⁵² U središte zida-rastera postavlja glavna, ostaljena ulazna vrata. Staklo je uokvireno tamnim lajsnama ponad kojeg se nalazi još jedan, vanjski okvir od izbočenih bakrenih šprljaka, jednako kao i na ostakljenom platnu pročelja. U cijelosti ostakljena ulazna vrata Galić koristi i u prizemnom dijelu zgrade u Vukovarskoj 35-35a, ali tamo ostakljuje cijeli zid. U slučaju uglovnice na Svačićevom trgu promišljeno i suzdržanije koristi gusti, drveni raster kojim monumentalizira ulaznu frontu. (SI. 31) Na taj način reagira na oblikovanje ulaznih vrata susjedne palače „Slaveks“ koja Viktor Kovačić perforira kružnim otvorima, a kroz koje dnevna svjetlost sa Svačićevog trga prodire u unutrašnjost zgrade. (SI. 32)

Odnos prema zatečenoj gradnji s južne strane – palača „Slaveks“ Viktora Kovačića

Susjedna zgrada s južne strane Galićeve zgrade (k.br. 13) je poslovno-stambena ugrađena trokatnica s mezaninom i mansardnim 4. katom, izgrađena prema projektu Viktora Kovačića 1920./1921. godine za investitora „Slavex d.d. za drvenu industriju“. Racionalnim i preglednim prostornim rješenjem i visokom kvalitetom izvedbe, zgrada se danas kao zaštićeno kulturno dobro ubraja u kapitalna ostvarenja hrvatske arhitekture 20. stoljeća. Tlocrtna dispozicija anticipira standard najamne stambene tipologije modernizma 1930-ih godina u Zagrebu.¹⁵³

Galićev se prema susjednoj gradnji odnosi s velikim poštovanjem: „Ovaj građevni objekt – jedan od naših najvrijednijih – svojom arhitektonskom kompozicijom iziskuje da mu se susjedni objekti podrede i neutralnim ploham izoliraju.“¹⁵⁴ Vera Grimmer smatra da je upravo „dijalog s Majstorom“ bio ključ uspješnog oblikovanja nove zgrade koju Galić interpolira „bez traga

¹⁵⁰ Mutnjaković 1957: 14.

¹⁵¹ Paladino 2011-2014: 176.

¹⁵² Isto.

¹⁵³ Oznaka: Z-1047. Mrežna stranica GZZSKP.

¹⁵⁴ HMA HAZU – Galić 1953: 2.

mimikrije, metodom kontrasta, na suptilan i ne prečit način.“¹⁵⁵ U neposrednom kontaktu između dvije zgrade Galić uključuje vertikalni potez *loggia* kao tampon-zonu. Ugrađenu zgradu za namještenike Mirovinskog fonda arhitekta Mladena Kauzlarića koja se nadovezuje na palaču „Slaveks“ u smjeru juga,¹⁵⁶ Galić uzima kao primjer: „Na isti način, kao što je to učinio prof. arh. Ml. Kauzlarić kod izgradnje južnijeg objekta, predviđa se i na zgradi poduzeća ‘Kemikalija’ izgradnja potpuno prozračnih *loggia* koje će dati potrebnu neutralnu površinu.“¹⁵⁷ (SI. 33)

Nakon što je vertikalom *loggia* stvorio distancu, Galić oblikuje ostakljeni dio fasade. Gornja linija toga središnjeg, istaknutog dijela glavnog pročelja skladno slijedi liniju vijenca palače. O tome Galić piše: „Glavni vijenac zgrade ‘Slaveks’ vrlo je jaka horizontala i važan arhitektonski element. Predviđa se nastavak te horizontale i to završnim dijelom donjeg dijela pročelja koje je staklenim ploham olakšano.“¹⁵⁸

Slijedeća linija je završna visina gradnje. Dok je manja, trokatna zgrada prema ulici 8. maja 1945. određena visinom glavnog vijenca susjedne historicističke kuće (kat. čest. br. 3369/3), visina glavne zgrade prema Svačićevom trgu određena je visinom palače „Slaveks“ (kat. čest. br. 3369/2).¹⁵⁹ Tu visinu Galić je dosegno visokim parapetom krovne terase – punom, žbukanom plohom pročelja: „Iznad visine glavnog vijenca zgrade ‘Slaveks’ na projektiranom objektu predviđa se puna glatka ploha visokog parapeta krovne terase, koja na kraju završava u čitavoj visini objekta.“¹⁶⁰

Metodu kontrasta Galić provodi višestruko. Diskretni, linearni ornament isprepletenih zelenih kvadrata na tamnosmeđoj podlozi što se rasprostire po korpusu kuće, moguć je odgovor na klasični Kovačićev motiv meandra ispod vijenca palače „Slaveks“. Zatim, metoda kontrasta prepoznatljiva je u načinu na koji Galić odgovara na perforirano pročelje palače „Slaveks“, tj. ostakljenim središnjim platnom koje reljefno ističe ispred žbukane fasade.¹⁶¹ Galić se nije mogao zadovoljiti „ograničenim mogućnostima perforirane arhitekture u momentu kada je pred sobom imao otvoreni istok i zelenilo parka. Povezati taj istok i to zelenilo sa unutarnjim prostorima, raskriliti te prostore i načiniti ih sposobnima da upiju ove fiziološke vrijednosti (...) u potpunom rastvaranju zidne plohe prema parku.“¹⁶² Tako je na perforirano pročelje „klasicističkog reda i motiva“¹⁶³ Galić odgovorio modernom koncepcijom prozračne membrane. (SI. 34)

¹⁵⁵ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹⁵⁶ Paladino 2011-2014: 176.

¹⁵⁷ HMA HAZU – Galić 1953: 2.

¹⁵⁸ Isto.

¹⁵⁹ Isto.

¹⁶⁰ Isto.

¹⁶¹ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹⁶² Mutnjaković 1957: 12.

¹⁶³ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

Sjeverno, ulično pročelje peterokatnog i manjeg, trokatnog volumena

Slijedeće slobodno pročelje je bočno, sjeverno i orijentirano prema Žerjavićevoj ulici. Ono se sastoji od pročelja glavnog, peterokatnog volumena i u nastavku priključenog pročelja manjeg, trokatnog volumena. (SI. 35) Oblikovanje pročelja peterokatnice Galić rješava čistom plohom, bez istaka i plasticiteta, različito od tretmana glavnog pročelja prema Svačićevom trgu. U ravnini sa žbukanom plohom staklom zatvara pet *loggia* u vertikalnom nizu. Ostakljenost *loggia* je funkcionalna jer štiti od buke s prometne ceste prema kojoj je pročelje orijentirano. Ostakljene *loggie* nisu izbočene kao ostakljeno platno glavnog pročelja. Ono pripada izričaju modernizma, dok su *loggie* sjevernog pročelja klasične perforacije zida, te ih Galić ne ističe, već ostavlja u istoj razini s ožbukanom plohom. (SI. 36)

Na žbuci nastavlja teći splet kvadrata u *sgrafito* tehnici koja vizualno povezuje glavno i bočno pročelje. Na taj način Galić ornamentu pridružuje funkciju. Jednako postupa i kod zgrade u Vukovarskoj aveniji gdje npr. rupičaste perforacije betonskih ograda nemaju samo likovnu vrijednost, već i funkciju propuštanja svjetlosti.

Oblikovanjem sjevernog pročelja peterokatnice, Galić rješava i važan urbanistički problem uglovnice. Tadašnja Ulica 8. maja 1945. protezala se u formi obostrano izgrađene prometnice koju prekida ozelenjeni trg. Arhitektonsko-urbanistički zadatak uglovnice predstavljao je vrlo osjetljiv zadatak jer takav prostor predstavlja „ugaoni završetak jednog malog, ali intimnog gradskog parka naprama koridoru prometnice. I u tom klancu kuća što se nižu u vrpci s jedne i s druge strane ulice, gubeći se negdje u nedogled, pojavljuje se iznenada jedan zeleni odušak. Galić svojim objektom želi naglasiti upravo taj prekid koridora, dajući akcent tom prekidu, upozoravajući da se ovdje javlja novi sadržaj.“¹⁶⁴ (SI. 37)

Galić taj naglasak oblikuje kao istaknuti dio glavnog volumena ponad Žerjavićeve ulice. O tome piše: „Pošto je izgradnja Ulice 8. maja 1945. u ovom bloku predviđena i već izvedena s dvokatnim objektima, a objekti na zapadnom dijelu Svačićeva trga su peterokatni, to je potreban visinski prijelaz riješen na taj način, da je viši dio objekta (orijentiran na Svačićev trg) od I. do V. kata istaknut preko pločnika ulice 8. maja 1945. kako bi se niska izgradnja u toj ulici mogla najlogičnije završiti.“¹⁶⁵ Iako je tijelo objekta „možda nešto prenisko leglo na ulicu i uslijed toga izaziva osjećaj pritiska, sam motiv predstavlja vrlo uspješno rješenje toga prilično teškog

¹⁶⁴ Mutnjaković 1957: 12.

¹⁶⁵ HMA HAZU – Galić 1953: 2.

arhitektonskog zadatka.“¹⁶⁶ Galić je ovaj značajni arhitektonski ansambl uspješno je zaključio na najosjetljivijem dijelu (uglu) i tako iskazao izrazit arhitektonski senzibilitet.¹⁶⁷

Priključak između sjevernog pročelja peterokatnice i pročelja daljnje historicističke zgrade u Žerjavićevoj ulici Galić rješava kao „segment jednostavne, perforirane fasade slobodnog prizemlja.“¹⁶⁸ Suprotno od zatvorenog zida prizemlja peterokatnog volumena, prizemlje trokatnice u potpunosti je oslobođeno za pristup vozilima. Umjesto zida, Galić cijeli potez rješava kao ogradu od željeza nad kojom „lebdi“ jednostavna ploha pročelja s tri reda prozorskih otvora. Ulazna vrata na posmik i kolna ograda veličine su 6x3,5 metara. Izvedena su kao okvir od plosnog željeza s 36 vertikalnih šipka iz okruglog željeza promjera 20 mm postavljenih na razmak od 17 cm.¹⁶⁹ (Sl. 38)

Zbog građevne regulative niži i drugačije tretirani dio zgrade postaje „zglob“ koji pomaže da se glavni peterokatni volumen uspješno interpolira. Dojam samostojeće kuće na uglu također je ostvaren konzolarnim istakom sjevernog pročelja nad Žerjavićevu ulicu. Također, manji volumen Galić ne tretira u *sgrafito* tehnici, već ga samo liči. Krov je ponovno ravan i tretiran pergolama kao aktivna površina. (Sl. 39)

Zapadno, dvorišno pročelje peterokatnog volumena

Zapadno pročelje peterokatnog volumena orijentirano je prema gospodarskom dvorištu u Žerjavićevoj ulici. Za razliku od sekundarnog tretmana stražnjih pročelja historicističkih zgrada, Galić dvorišno pročelje peterokatnice tretira ravnopravno glavnom pročelju, iako nešto suzdržanije. Suprotno od staklenog platna glavnog pročelja, stražnje je pročelje oblikovano kao ploha perforirana prozorskim otvorima i *loggiam*. (Sl. 40) S južne strane (u kontakt zoni sa stražnjim pročeljem palače „Slaveks“) nalazi se vertikalni niz od pet prozora, mirnih spavaćih soba. Slijedi vertikalni niz *loggia* koje nisu zatvorene kao što je to slučaj na sjevernom pročelju prema Žerjavićevoj ulici. Galić dvorišne *loggie* ostavlja otvorene, te ih osigurava ostakljenim ogradama. U okvir od plosnog željeza veličine 345x100 cm umontirano je čvrsto, žično staklo.¹⁷⁰ *Loggie* su istaknute i tako stvaraju plasticitet zapadnog pročelja. Nakon istaka, ponovno slijedi vertikalni niz prozora izbi i kuhinja otvorenih dnevnoj svjetlosti dvorišta. Potom slijedi izlaz na vanjske, otvorene galerije manjeg trokatnog objekta. To je razdjelnica između južnog i sjevernog stana peterokatnice. Sjeverni stan različit je od južnog po tome, što nema *loggie* orijentirane na

¹⁶⁶ Mutnjaković 1957: 12.

¹⁶⁷ Paladino 2011-2014: 176.

¹⁶⁸ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹⁶⁹ HMA HAZU – Galić 1954/a: 3.

¹⁷⁰ Isto: 4.

dvorišno pročelje, već se one nalaze na uličnom pročelju i potpuno su ostakljene radi zaštite od buke.

Sjeverni stan na 4. katu peterokatnice jedinstven je po tome što ima izlaz na ravnu, krovnu terasu trokatnog objekta. Galić i ovu ravnu površinu previđa za aktivno korištenje. Na terasi 4. kata predviđa (kao i na terasi krova peterokatnice) postavu konstrukcije pergole, izvedene iz željeznih cijevi promjera 42 mm i drvenih letvica.¹⁷¹

Visina podruma doseže razinu dvoršta, te su vidljive rešetke podrumskih prozora izvedene u okvirima od kutnog željeza i vertikalnim, okruglim šipkama promjera 16 mm u razmaku od 14 mm.¹⁷² Isti tretman nalazimo i na glavnom pročelju, što omogućuje prozračivanje podrumskih prostorija. Na južnoj strani dvorišta nalazi se garaža s ravnim krovom koji Galić koristi kao terasu južnog, dvosobnog stana u prizemlju.¹⁷³ Dvorišna terasa prizemlja osigurana je ogradom od devet vertikalnih šipki promjera 12 mm i duljine 72 cm.¹⁷⁴ Potez prizemlja je uvučen i markiran prozorskim otvorima prizemnih stambenih jedinica.

Na žbuci se nastavlja splet kvadrata u *sgrafito* tehnici koji vizualno povezuje sva tri slobodna pročelja: glavno (istočno), bočno (sjeverno) i zapadno (stražnje). Iznad prozorskih otvora nalazi se žbukani dio parapeta, odnosno, visoka ograda krovne terase. Na krovnoj terasi vidljiva je bočna (zapadna) stijena manje stambene jedinice, atelijera. Na južnom dijelu Galić predviđa željeznu konstrukciju pergole, izvedene iz cijevi promjera 42 mm i veličine 930 x 190 cm.¹⁷⁵ (SI. 41)

Južno, dvorišno pročelje manjeg, trokatnog volumena

S obzirom da se manji, trokatni volumen zapadnom stranom u potpunosti oslanja na susjednu historicističku zgradu, njegovo stražnje (dvorišno) pročelje podrazumijeva južnu fasadu. (SI. 42) Svaki od tri kata sadrži po jednu vanjsku, longitudinalnu i otvorenu galeriju s koje se pristupa u stambene jedinice. Sve tri prilazne galerije osigurane su kontinuiranom ogradom od željeza u visini jednog metra i dužine 6,4 metara. Svaka ograda izvedena je od vertikalnih, okruglih šipaka promjera 16 mm, postavljenih na razmak od 15 cm.¹⁷⁶

Trokatni objekt ima ravan krov koji služi kao terasa sjevernom stanu na 4. katu. Galić i ovaj manji krov, poput ravnog krova garaže u prizemlju, projektira za aktivno korištenje stanara, te

¹⁷¹ Isto: 6.

¹⁷² Isto: 4.

¹⁷³ HMA HAZU – Galić 1953: 1.

¹⁷⁴ HMA HAZU – Galić 1954/a: 4.

¹⁷⁵ Isto: 7.

¹⁷⁶ Isto: 4.

postavlja pergolu od željeznih cijevi promjera 42 mm i drvenih letvica.¹⁷⁷ Stražnje pročelje trokutnog objekta s otvorenim galerijama koja vežu glavnu i sekundarnu zgradu, zajedno s „ozelenjenom terasom, ustvari krovom garaže, moglo bi imati gotovo bidermajerski idilični ugođaj.“¹⁷⁸

2.2.2. ANALIZA TLOCRTA PO ETAŽAMA

Razina podruma peterokatnog volumena

U podrumsku etažu pristupa se s posljednjeg stubišnog podesta, najniže razine vertikalne komunikacije. Ulaz vodi u strojarnicu električnog dizala i odjeljke drvarnica s desne i lijeve strane, te središnji dio podrumske etaže. U dvije prostrane, središnje prostorije Galić predviđa smještaj „mehaničkih uređaja za pranje, odnosno, sušenje rublja“¹⁷⁹ što pokazuje inovativan pristup i senzibilitet za potrebe stanara. Duž slobodnih zidova (sjevernog, južnog i istočnog) nižu se odjeljci drvarnica za svaki od stanova. (Sl. 43) Drvarnice smještene u jugozapadnom, najzaštićenijem dijelu podrumske etaže, moguće je „svakovremeno i bez naročitih pregradnja pretvoriti u sklonište od napadaja iz zraka.“¹⁸⁰ Za potrebe unosa goriva iz gospodarskoga dvorišta, pristup u drvarnice omogućen je i sa zapadne strane, pristupnim stepenicama iz smjera dvorišne garaže. Naime, u jugozapadnom dijelu razina dvorišta spušta se na visinu podruma što je omogućilo „izgradnju garaže za dva osobna automobila investitora, koji u blizini imade svoju upravnu zgradu.“¹⁸¹

Razina prizemlja i dvorišta peterokatnog i manjeg, trokutnog volumena

Kolni ulaz u gospodarsko dvorište s rampom odvija se iz smjera Žerjavićeve ulice. Pristup vozilima omogućen je potpuno oslobođenim prizemljem trokutnog objekta. Umjesto punog zida postavljena su ulazna vrata na posmik s ogradom kolnog provoza izvedenom od vertikalnih šipki iz okruglog željeza.¹⁸² Vozila ulaze preko rampe koja ih usmjerava prema garaži smještenoj u južnom dijelu dvorišta. Garaža je spuštena na razinu podruma što omogućuje da njen krov bude u razini stana u prizemlju. U skladu s pet Le Corbusierovih kanona, Galić aktivira ravni krov

¹⁷⁷ Isto: 6.

¹⁷⁸ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹⁷⁹ HMA HAZU – Galić 1953: 2.

¹⁸⁰ HMA HAZU – Galić 1953: 1.

¹⁸¹ Isto.

¹⁸² HMA HAZU – Galić 1954/a: 3.

garaže koji “neće smetati okolnim zgradama, jer je upotrebljen za terasu južnog, dvosobnog stana u prizemlju.”¹⁸³

Prizemlje peterokatnog volumena sastoji se od tri stambene jedinice. Na sjevernoj strani smještena su dva manja stana. Prvi je stan pazikuće, orijentiran prema Svačićevom trgu, a sastoji se od stambene kuhinje, dnevnog boravka, spavaonice, kupaonice s WC-om i garderobom.¹⁸⁴ Drugi je garosnijera, vjerojatno predviđena za goste. Orijentirana je prema gopodarskom dvorištu, a sastoji se od dnevnog boravka s manjom kuhinjom i sanitarnim čvorom. Za svaku prostoriju oba stana, uključujući kupaonice i kuhinje, Galić pažljivim projektiranjem osigurava dnevno svjetlo.

Na južnoj strani prizemlja nalazi se jedan veći stan s dvostranom, poprečnom orijentacijom. Prostorije dnevnog boravka orijentirane su prema istoku (Svačićevom trgu) i poprečno prema zapadu s dvorišnom *loggiam*. S *loggie* tri stepenice vode na terasu, odnosno, ravni krov garaže. Spuštanjem garaže u razinu podruma Galić je omogućio korištenje ravnog krova kao stambene terase. Jednako kao i za terasu 4. kata, i ova je terasa opremljena pergolom izvedenom od željeznih cijevi promjera 42 mm i drvenih gredica.¹⁸⁵ Terasa garaže, uz terasu trokatnog objekta i glavnu krovnu terasu na 6. katu peterokatnice, ukazuje na projektiranje u skladu s pet kanona moderne arhitekture. Svaku rapoloživu ravnu plohu Galić stavlja u funkciju boravka na otvorenom, te „s ozelenjenom terasom, ustvari krovom garaže“ podiže kvalitetu života stanara u prizemlju.¹⁸⁶ (Sl. 44)

Karakteristike stambenih etaža

Program izgradnje stambenog objekta za djelatnike poduzeća „Kemikalija“ zahtjevao je „izgradnju većih, komfornijih stanova za namještenike, ali bez centralnoga grijanja“.¹⁸⁷ U oba volumena (peterokatnom i trokatnom) projektirano je ukupno „11 dvosobnih stanova s halom i sobicom za djecu, 5 jednosobnih stanova [od kojih je] stan za pazikuću u prizemlju desno.“¹⁸⁸ Iznad uvučene etaže prizemlja koja sadrži tri, gore opisane stambene jedinice, vertikalno se nižu stambene etaže glavnog korpusa. S lijeve strane nalazi se pet južnih stanova, a s desne strane zrcalno je smješteno pet sjevernih stanova. U stanove se pristupa s glavnog podesta središnje postavljenog stubišta čije dnevno osvjetljenje prodire kroz ustakljeno krovište. Kroz staklene

¹⁸³ HMA HAZU – Galić 1953: 1

¹⁸⁴ Isto.

¹⁸⁵ HMA HAZU – Galić 1954/a: 6-7.

¹⁸⁶ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹⁸⁷ U vrijeme projektiranja zgrade 1953. godine još je uvijek na snazi zabrana uporabe centralnoga grijanja za stambene objekte, te Galić iz toga razloga koristi kaljeve peći. HMA HAZU – Albini, Kauzarić, Ravnikar 1960: 17-19.

prizme upuštene u betonske podeste, lomi se svjetlost.¹⁸⁹ Za izradu stubišnih podesta korišteno je 1100 komada staklenih prizmi staklarne „Hrastnik“, veličine 168x168x22 mm iz bijelog, prozirnog stakla.¹⁹⁰ Galić za stubište predviđa i „montažu električnog osobnog dizala“ čiju strojarnicu smješta u podrumsku etažu.¹⁹¹ Iako je dizalo najprije trebalo biti smješteno u središtu stubišta, naposljetku je izvedeno između dvaju stanova. Na taj način sačuvan je vertikalni, otvoreni zračni prostor stubišta i dotok dnevnog svjetla kroz svjetlarnik, a time i uloga staklenih prizmi čija funkcija loma svjetlosti stvara dodanu vrijednost prostora. Središnje postavljenim stubištem i originalno riješenom tlocrtnom dispozicijom stanova, Galić je glavne prostorije svih 11 stambenih jedinica peterokatnog volumena uspješno orijentirao na istočnu stranu, prema prostranom i zelenom Svačićevom trgu.¹⁹²

Razina 1., 2. i 3. kata peterokatnog volumena

U sve južne stanove glavnog, peterokatnog volumena pristupa se s lijeve strane stubišnih podesta. Dvostrane su orijentacije s poprečnim prozračivanjem glavne prostorije za dnevni boravak. Stanovi su glavnim *loggiam*a i ostakljenom vrpcom prozora dnevnog boravka orijentirani prema istoku – Svačićevom trgu, a dvorišnim *loggiam*a prema zapadu – mirnijem, gospodarskom dvorištu. (Sl. 45, lijevo)

Po ulasku u stan najprije se ulazi u predprostor ili predsoblje iz kojeg se komunikacija grana u tri smjera – istočno prema zoni dnevnog boravka, južno prema spavaćem traktu i zapadno prema dvorišnoj *loggi*, te zoni kuhinje i izbe. Prostor dnevnog boravka sastoji se od prostrane i udobne dnevne sobe u prijepodnevnim satima obilno ispunjene istočnim svjetlom koje dopire kroz ostakljenu vrpcu prozora. Na taj način dnevni boravak vizualno je povezan s krošnjama lipa na Svačićevom trgu. Kako bi produžio kontakt sa zelenilom trga, Galić bočno postavlja vrata kojima omogućuje izlazak iz dnevne sobe na duboku *loggiu*, u nastavku ostakljene vrpce prozora. Prozračna ograda *loggie*, strukturirana kao čipka od deriviranih kvadrata u metalu, ostvaruje potrebnu zaštitu i intimnost boravka na otvorenom, ali pritom ne zatvara u potpunosti pogled na trg. Ograde *loggia* svih pet stanova stvaraju vertikalni niz na krajnjem, južnom dijelu glavnoga pročelja, svojevrsnu *tampon-zonu* između staklenog platna i susjedne palače „Slaveks“. Osim iz dnevnog boravka, pristup na *loggiu* omogućen je iz smjera spavaće sobe. Dubina *loggie* i perforirano oblikovana ograda ostvaruju u istočno orijentiranom prostoru spavaonice svjetlosnu

¹⁸⁸ HMA HAZU – Galić 1953: 1.

¹⁸⁹ HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 17-19.

¹⁹⁰ HMA HAZU – Galić 1954/g: 1

¹⁹¹ HMA HAZU – Galić 1953: 2.

¹⁹² HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960: 17-19.

atmosferu manjeg intenziteta, prikladnu za spavaći trakt. Osim izlaza na *loggiu*, spavaća soba ima poprečno smješten, zapadni izlaz koji vodi u hodnik. Iz toga malog, ali funkcionalno smještenog predprostora pristupa se: lijevo u zajedničku kupaonicu, ravno u zapadno smještenu dječju sobu orijentiranu na dvorište i desno u dnevni trakt. Na taj način Galić stvara longitudinalno organiziran spavaći trakt koji funkcionira kao zaseban, mirniji dio stana. Između istočne (bračne) i zapadne (dječje) sobe centralno je smještena zajednička kupaonica. Hodnik vrši dvostruku funkciju – osim što međusobno povezuje sve tri prostorije spavaćeg trakta, također ih spaja s dnevnim traktom, ali pritom služi kao njihov pred prostor ili *tampon-zona*.

Prostori dnevnog boravka također su organizirani kao poprečan trakt koji sadrži dvije prostrane prostorije. Na istočno orijentiranu i glavnu dnevnu sobu nadovezuje se zapadno orijentirana blagovaonica i pripadajuća *loggia* s pogledom na gospodarsko dvorište. Između dnevne sobe i prostrane blagovaonice Galić ne postavlja zid, već prostor ostavlja slobodnim i otvorenim. Na taj način zoni dnevnog boravka osigurava prirodno svjetlo tijekom cijelog dana: istočno osvjetljenje u prijepodnevnim, a zapadno u poslijepodnevnim satima. Između dnevne sobe i zapadno orijentirane blagovaonice Galić postavlja kaminsku peć za loženje drvom i ugljenom, iz glatkih kaljeva dimenzija 22x24 cm.¹⁹³ Na podovima dnevnog boravka položen je parket od hrastovih daščica kao brodarski (bez frizova), dok su daščice u svim spavaćim sobama položene pod 45 stupnjeva.¹⁹⁴ (SI. 46)

Na prostor blagovaonice sjeverno se nadovezuje treći stambeni trakt – kuhinja s izbom i malim sanitarnim čvorom. Sve tri prostorije prozorima su orijentirane na zapadno, gospodarsko dvorište što im osigurava prirodno osvjetljenje. Galić i za ovu stambenu zonu projektira centralni pred prostor. Taj mali hodnik s ugrađenim ormarima funkcionalno povezuje sve tri prostorije, te vodi u blagovaonicu i glavno predvorje stana. Tako je i ovoj stambenoj zoni (kuhanje i priprema jela) osiguran ravnopravan tretman kao i dnevnoj spavaćoj. Takva dispozicija stana predstavlja udobno i humano projektiran prostor koji Galić projektira prema načelima modernizma. Rješenje njegovog stana razlikuje se od historicističkog pristupa gdje su kuhinja s tzv. „djevojačkom sobom“ lišene istog tretmana kakav su imale reprezentativne sobe dnevnog boravka, od kojih su odvojene dugačkim, nefuncionalnim, oskudno osvjetljenim hodnicima. Zoniranje stambenog tlocrta i ravnopravno uvažavanje svih potreba života: dnevnih aktivnosti, odmora, blagovanja i pripreme jela, potvrđuju Galića kao modernista s izraženim senzibilitetom za život korisnika stambenog prostora.

¹⁹³ „Kaljevi za peći moraju biti dimenzije 22/24 cm, sasvim glatki i ravni, s prozirnou obojenou caklinou koju je dobro utaljenu i jednoboju, bez ikakvih pukotina, mjehurića ili oblaka.“ HMA HAZU – Galić 1954/d: 2, 4.

¹⁹⁴ HMA HAZU – Galić 1954/e: 2, 3.

U sve sjeverne stanove glavnog, peterokatnog volumena pristupa se s desne strane stubišnih podesta. Različito od dvostrane, poprečne orijentacije južnih stanova (istok-zapad), svi sjeverni stanovi trostrane su orijentacije (istok-sjever-zapad). Poput južnih stanova otvaraju se prema istoku (Svačićevom trgu) s ostakljenom vrpcom prozora dnevnog boravka, ali umjesto *loggie* s prozračno oblikovanom ogradom od metala, sjeverni stanovi imaju ostakljenu, zatvorenu terasu koja se u kontinuitetu nastavlja na prozore dnevnog boravka. (Sl. 45, desno) Na ostakljenom platnu glavnog pročelja, svih pet terasa prepoznaje se kao središnje pozicioniran, vertikalni niz. Na dnevnu sobu nadovezuje se prostor blagovanja koji se ostakljenom, zatvorenom *loggiom* otvara prema sjevernoj strani (Žerjavićevoj ulici). *Loggie* nisu orijentirane na mirnije dvorište, kao što je to slučaj kod južnih stanova, zbog priključenja trokatnog volumena na peterokatni volumen na sjevernom dijelu dvorišnog pročelja. Iako pripajanje nije provedeno u punoj visini, već samo u visini tri kata, ipak je uvjetovalo različitu tlocrtnu dispoziciju sjevernih stanova.

Na sjevernom zidu, s obje strane *loggie*, pozicionirane su dvije spavaće sobe. Prozore istočno smještene dječje sobe Galić otvara prema Svačićevom trgu, a ne prema bučnoj prometnici. Zapadno smještenu bračnu sobu oprema bočnim izlazom na *loggiu*, te jednim zapadnim, uvučenim prozorom. Na taj način, spavaći trakt minimalno se otvara na sjevernu prometnicu, a ostakljenje *loggie* dodatno smanjuje buku.

Kuhinja i izba prozorima se otvaraju na zapadno, gospodarsko dvorište, kao što je to slučaj i kod južnih stanova. Usprkos priključenja trokatnog volumena, domišljatim „L“ tlocrtom stanova Galić je ostavio slobodnim ovaj dio pročelja, te osigurao prirodno osvjetljenje za kuhinju, izbu i kupaonicu svih sjevernih stanova peterokatnog volumena.

Razina 1., 2. i 3. kata trokatnog volumena

U sva tri stana trokatnice u Žerjavićevoj ulici pristupa se sa stubišnih podesta 1., 2. i 3. kata glavnog, peterokatnog volumena. Kroz zapadno orijentirana vrata ulazi se u longitudinalan, komunikacijski hodnik koji vodi na otvorene galerije južnog pročelja trokatnice. S galerija se pristupa u stambene jedinice. Svaki kat trokatnice sadrži po jedan stambeni objekt s pripadajućom galerijom, dok je prizemlje oslobođeno za funkciju kolnoga ulaza. Dispozicija stanova organizirana je u obliku „L“ tlocrta kako bi se smanjila površina spajanja trokatnice i zapadnog pročelja peterokatnice.

Na taj način, dobiven je slobodan zračni prostor između dva objekata, svojevrsni ozelenjeni atrij. Prema ovom „dvorištu unutar dvorišta“ Galić francuskim prozorima otvara južni krak „L“ tlocrta i tako običan hodnik domišljato pretvara u ostakljenu *loggiu* kroz koju dopire prirodno svjetlo.

Prostor dnevnog boravka otvara prema sjeveru prozorima, a spavaću sobu oprema samo jednim prozorom prema mirnom, južnom atriju. (Sl. 45, desno gore)

Razina 4. i 5. kata peterokatnog volumena

Tlocrtne dispozicije 4. i 5. kata neznatno se razlikuju se od onih 1., 2. i 3. kata. Razlog je tome što u visini 4. i 5. kata zapadno pročelje ostaje slobodno, bez priključenja trokatnog volumena Žerjavićeve ulice. Sjeverni stan 4. kata posjeduje otvoren izlaz iz spavaće sobe na ravni krov trokatnice koji postaje stambena terasa. Galić je oprema s pergolom od željeznih cijevi promjera 42 mm i drvenim gredicama, jednako kao i terasu na krovu garaže u prizemlju.¹⁹⁵ Također, na razinama 4. i 5. kata ukida se potreba za komunikacijskim hodnikom koji sa stubišnih podesta vodi na galerije trokatnog volumena. Ovaj prostor Galić pripaja južnim stanovima, te ostvaruje dodatnu sobu s ugrađenom garderobom. (Sl. 47)

Razina pune visine peterokatnog volumena – krovna terasa 6. kata

Krovna terasa 6. kata podijeljena je u dva dijela, sjeverni i južni, pomoću fiksno ustakljene pregradne stijene. Na središtu se nalazi manja stambena jedinica, jednosobni stan – atelijer kojemu pripada sjeverni dio terase. Južni dio krovne terase Galić ostavlja slobodnim za potrebe svih stanara. (Sl. 48) Za ovaj dio previđa „izgradnju prostorije za tuš s predprostorom“ i natkriven prostor za pohranu namještaja terase.¹⁹⁶ Iz ovih detalja vidljivo je da Galić projektira u cilju podizanja kvalitete stanovanja, te veliku pažnju posvećuje uređenju zajedničkih prostora sukladno temeljnim načelima modernizma. Promišljena kvaliteta Galićevih stanova koja prema Veri Grimmer doseže „gotovo kvalitetu stanovanja u obiteljskoj kući“, prepoznatljiva je u dvostranoj, često i trostranoj orijentaciji, opremljenosti najmanje jednim vanjskim boravišnim prostorom i promišljenom tlocrtnom organizacijom prostora.¹⁹⁷ Jezgru uvijek čini razvedeni dnevni boravak koji predstavlja centar obiteljskoga života. Iz toga centra ulazi se u „sklop prostora intime kao i u prostore produkcije, pri čemu se uz kuhinju vežu ostave i degažmani, a katkada i gospodarski prostor.“¹⁹⁸ Riječ je o promišljenim, a ne rastrošnim stanovima kako se „svojedobno arhitektu Galiću upravo luksuz predbacivao. To ga je s pravom ogorčilo, jer se takozvani luksuz ovdje pokazuje baš u njegovoj brizi za održivost, udobnost, zadovoljstvo stanovanjem, vrijednostima koje novcem nisu mjerive.“¹⁹⁹

¹⁹⁵ HMA HAZU – Galić 1954/a: 6-7.

¹⁹⁶ HMA HAZU – Galić 1953: 1.

¹⁹⁷ Grimmer 2007: str. bez numeracije.

¹⁹⁸ Isto.

¹⁹⁹ Isto.

3. KRITIČKA RECEPCIJA KUĆE, INTERPOLACIJSKE TEME I PROBLEM OČUVANJA

3.1. KRITIČKA RECEPCIJA KUĆE OD IZGRADNJE DO DANAS

Ubrzo po realizaciji Galićeve stambene zgrade na Svačićevom trgu 14 stručna kritika zapazila je arhitektonsko-urbanističke kvalitete nove, donjogradske interpolacije. Autor prvoga kritičkog osvrta je arhitekt Andrija Mutnjaković koji 1957. godine objavljuje članak: „Stambena zgrada u Zagrebu: Svačićev trg“ u časopisu za arhitekturu, urbanizam i primijenjenu umjetnost *Arhitektura* Društva arhitekata Hrvatske. Izazov interpolacije na uglovnoj parceli jednoga donjogradskog trga urbanistički je problem. Trebalo je oblikovati „ugaoni završetak jednog malog, ali intimnoga gradskog parka naprama koridoru prometnice.“²⁰⁰ Galić je uspješno riješio „upravo taj prekid koridora, dajući akcent tom prekidu, upozoravajući da se ovdje javlja novi sadržaj.“²⁰¹ Rješenje glavnog volumena kao istak koji djelomično natkriva nogostup Žerjavićeve ulice uspješno je, iako je „tijelo objekta nešto prenisko leglo na ulicu i uslijed toga izaziva osjećaj pritiska.“²⁰² Zadatak je bio zahtjevan jer Svačićev trg predstavlja „jedan od naših najznačajnijih arhitektonskih ansambala gdje su se jedan do drugog našla tri objekta različitih faza razvitka naše moderne arhitekture.“²⁰³ Na zapadnoj strani trga nižu se stambena zgrada Mladena Kauzlerića i Stjepana Gomboša kao primjer zagrebačke arhitektonske škole koja je 1930-ih godina postigla vrhunske rezultate, te palača „Slaveks“ Viktora Kovačića kao početak modernizma u nas. Polovicom 1950-ih godina na taj se niz nadovezuje stambena uglovnica Drage Galića kao treći objekt iz „najnovije, poslijeratne faze naše arhitekture, faze novih traženja u suvremenom izrazu.“²⁰⁴

Vertikalnim potezom *loggia* prema susjednoj Kovačićevoj palači, Galić „zadržava distancu potrebnu za vlastitu koncepciju.“²⁰⁵ No, umjesto da zadatak rješava samo „koncepcijom prozora i *loggia*“, Galić se odlučuje puni zid pročelja pretvoriti u tanki okvir koji uokviruje „staklenu stijenu u kojoj se nalazi sve zadovoljstvo izraza (...) suvremene koncepcije fasadâ kao prozračnih membrana.“ Rastvaranjem zidne plohe prema istoku Galić otvara glavno pročelje prema zelenilu parka.

²⁰⁰ Mutnjaković 1957: 12.

²⁰¹ Isto.

²⁰² Isto.

²⁰³ Isto.

²⁰⁴ Mutnjaković 1957: 12.

²⁰⁵ Isto.

Puni zid ornamentalno je obrađen. Time je Galić iskoračio iz općeprihvaćenih kanona i „prekršio religiju moderne arhitekture, počinivši ornamentalni zločin.“²⁰⁶ Obrada fasade u *sgrafito* tehnici smeđega gornjeg tona i zelenih fuga isprepletenih kvadrata ima „i svoje funkcionalno-optičke vrijednosti, sadržane u želji da se osnovni stereotomski korpus, rascjepkan perforacijama, zagusne.“²⁰⁷ Čak i zatvaranje sjevernih *loggia* staklom u ravnini zida „rezultat je ove potrebe očuvanja cjeline glavne mase“, te nije riječ o dekoraciji i „kiču ornamenta“, već o naglašavanju glavnog volumena zgrade.²⁰⁸ Niži i manji, trokatni volumen u Žerjavićevoj ulici oblikovan je u neutralnoj boji i bez obrade u *sgrafito* tehnici, što također omogućuje „da doživimo glavni objekt kao samostalnu cjelinu.“²⁰⁹

U članku „Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj“ koji 1969. godine objavljuje *Život umjetnosti*, časopis za pitanja likovne kulture i umjetnosti Matice hrvatske, Žarko Domljan pohvalno ističe Galićeve stambene realizacije 1950-ih godina. One pripadaju arhitektonskoj liniji koja „nastavlja kultivirani intimizam prijeratne zagrebačke arhitektonske škole.“²¹⁰ Po njegovu mišljenju, objekti Drage Galića, kao i Božidara Rašice u Ulici proleterskih brigade označuju početak kvalitetnije stambene izgradnje. Djela oba arhitekta nadovezuju se na europski funkcionalizam i odmiču se od poslijeratne „uniformirane arhitektonske produkcije.“²¹¹ Drago Galić promiče „asketski funkcionalizam, nedvosmisleno (korbizjeovskog) podrijetla, po čemu on otkriva manje individualno-istraživačku, a više demonstrativnu gestu.“²¹² U projektiranju se ističe „ozbiljnošću i studioznim pristupom, posebno u tretmanu tlocrta“²¹³ čija je kvaliteta vidljiva na primjerima dviju stambenih zgrada u Ulici Proleterskih brigada i stambene višekatanice na Svačićevom trgu. Daljnji osvrt nalazimo u članku „Stanje stvari – jedno viđenje“ koji arhitekt Neven Šegvić objavljuje u časopisu *Arhitektura* kao predgovor izložbi „Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.“ održanoj u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu 1985. godine. Galić je na izložbi zastupljen s dvije stambene zgrade u Ulici proleterskih brigada i uglovnicom na Svačićevom trgu. Neven Šegvić kao autor izložbe, ističe rad „dvije ličnosti poslijeratnog perioda naše arhitekture. To su Drago Galić i Vladimir Turina. Dok je Galić konzistentan, zatvoren arhitekt, Turina je mnogo otvoreniji. Izvorište je i jednom i drugom Corbusier, ali je Galić sigurniji u interpretaciji naše tradicije.“²¹⁴ Šegvić navodi dva Galićeva ostvarenja: prijeratnu kuću obitelji Jakšić u

²⁰⁶ Mutnjaković 1957: 14.

²⁰⁷ Isto.

²⁰⁸ Isto.

²⁰⁹ Isto: 12.

²¹⁰ Domljan 1969: 17.

²¹¹ Isto: 16.

²¹² Isto: 17.

²¹³ Isto.

²¹⁴ Šegvić 1986: 121.

Dubrovniku kao „paradigmatsko ostvarenje i snažno nadahnuće koje treba biti stalno pred očima novijoj generaciji arhitekata“ i poslijeratnu stambenu kuću na Svačićevom trgu. Oba su arhitekta prema Šegvićevu mišljenju međaši koji su „otvorili putove najnovijim nastojanjima u našoj arhitekturi.“²¹⁵

Povodom smrti arhitekta Drage Galića 3. listopada 1992. godine u časopisu *Život umjetnosti* objavljen je članak „Drago Galić 1907.-1992.“ arhitekta Velimira Neidhardta. Zbog Galićeve autorske snage i široke kulture, djelo mu odolijeva pojednostavljenjima često prisutnima u modernoj arhitekturi. Galićev rad može se usporediti s radom starih majstora arhitekture kojima je pročelje uvijek značilo sliku. Kao arhitekt nadaren za likovnost i materijal, Galić se rado služio strukturacijama vizualnih elemenata na pročeljima svojih zgrada. Jedan od primjera su elementi drvenog rastera na ovješnom pročelju ili apstraktni ornament na žbuci uglovnice na Svačićevom trgu.²¹⁶ Uz likovnost, za Galića je podjednako važna i funkcija koja nastaje „kreacijama tlocrtnih perfekcija unutarnjih prostora i njihova odmjerenog odraza u harmoničnoj cjelini vrhunske oblikovne kompozicije.“²¹⁷ Rezultat je arhitektura antologijske vrijednosti kojoj pripada stambena zgrada na Svačićevom trgu, obje zgrade u Ulici proletherskih brigada i stambena višekatnica u Klaićevoj ulici u Zagrebu. Uglovnica na Svačićevom trgu ubraja se „među naše najbolje poslijeratne interpretacije“, te ukazuje na Galićev „senzibilan odnos prema zatečenom urbanitetu i već postignutim kvalitetama susjednih zgrada što su ih izveli velikani hrvatske arhitekture Kovačić i Kauzlarić.“²¹⁸

U svojoj doktorskoj disertaciji „Kritička analiza stambene arhitekture u djelu arhitekta Drage Galića – evolucija i tipologija“ arhitektica Ljerka Biondić 1996. godine navodi vrijednost stambenih tlocrta uglovnice na Svačićevom trgu. Usprkos ugaonoj parceli i visinski različito propisanoj gradnji prema Svačićevom trgu i Žerjavićevoj ulici, Galić „pronalazi originalna rješenja, izbjegavajući kliširani način rješavanja uglovnih zgrada gdje se obično na svaku stranu zgrade orijentira po jedan stan, dok se u ugao smješta manji.“²¹⁹ Za razliku od toga, Galić respektira istočnu orijentaciju kuće prema zelenilu Svačićeva trga i „orijentira ovamo dva vrlo komforna trosobna stana“.²²⁰ Podjednako za sve veće i manje stanove Galić osigurava „ne samo poprečno prozračivanje, već i dvostruku orijentaciju glavne prostorije za dnevni boravak.“²²¹ Iz

²¹⁵ Šegvić 1986: 121.

²¹⁶ Neidhardt 1992/1993: 32.

²¹⁷ Isto.

²¹⁸ Neidhardt 1992/1993: 32

²¹⁹ Biondić 1996: 87.

²²⁰ Isto.

²²¹ Isto.

tih razloga Ljerka Biondić stanove zgrade na Svačićevom trgu smatra jednima od najzrelijih i najvrednijih tlocrtnih rješenja stambene problematike u nas.²²²

U knjizi *Zagreb, grad moderne arhitekture* arhitekt Tomislav Premerl 2003. godine naglašava interpolacijsku vrijednost stambene zgrade na Svačićevom trgu. Najprije predstavlja dvije Galićeve velike, samostojeće stambene zgrade u Ulici Proleterskih brigada koje su „cjelovite i dobro strukturirane prema Le Corbusierovu načelu kolektivnoga stanovanja.“²²³ No, Galićev pristup mijenja se u slučaju „manje stambene zgrade na Svačićevu trgu koju uspjelo oblikuje u starom okružju.“²²⁴

Stambenu uglovnicu na Svačićevom trgu kao primjer uspješnog uklapanja u strukturu donjogradske jezgre također predstavlja arhitekt Vinko Penezić u članku „Tradicija u arhitekturi Drage Galića. Kuće između ratova“ 2003. godine u časopisu *Vijenac* Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost. Realizacija zgrade pripada razdoblju 1950-ih godina kada nastaje „niz inačica zasnovanih na kreativnoj prilagodbi univerzalnog izričaja lokalnim karakteristikama mjesta i kulture.“²²⁵ Kao Iblerov đak, obrazovan na postulatima funkcionalizma i internacionalnog stila, Galić izgrađuje vlastiti izraz koji obuhvaća „lokalno i univerzalno“.²²⁶ Za razliku od univerzalnog modernizma dvaju stambenih zgrada u Ulici Proleterskih brigada, uglovnica na Svačićevom trgu predstavlja „Galićev svojevrsni arhitektonski testament.“²²⁷ Zahtjevan zadatak uklapanja u donjogradsku urbanu strukturu Galić postiže konzolnim istakom glavnog korpusa čime postiže „inovativnu varijantu karakterističnih zagrebačkih uglovnih akcenata.“²²⁸ Iako se izražava jezikom moderne, s lakoćom koristi klasičnu trodijelnu podjelu glavnoga pročelja. Asimetrična kompozicija sastoji se od središnjeg polja u obliku fazetiranog staklenoga platna, bočnih vertikalala *loggia*, te punog zida s pojedinačnim prozorima. Pročelje je oblikovano u znaku snažnog plasticiteta: drveni raster i bakreni šprljci reljefno se uzdižu nad zavješenu staklenu fasadu. Apstraktni ornament utisnut u žbukani zid omekšava napetost punih ploha, te uglovnici osigurava suglasje s tradicijom grada.

U članku „Izazovi prostora. Urbane geste“ Penezić u istom časopisu *Vijenac* 2004. godine predstavlja stambenu zgradu na Svačićevom trgu kao antologijski primjer interpolacije u razdoblju modernizma 1950-ih godina. Članak je objavljen povodom održavanja izložbe *Pedesete godine u hrvatskoj umjetnosti* u Domu HDLU (Meštrovićev paviljon). 1950-e godine

²²² Isto.

²²³ Premerl 2003: 82.

²²⁴ Isto.

²²⁵ Penezić 2003: bez numeracije.

²²⁶ Isto.

²²⁷ Isto.

²²⁸ Isto.

modernistički su projekt i „kolosalan graditeljski pothvat realiziran mahom u novim gradskim zonama, na nekadašnjim praznim ledinama, gdje se gradilo *ab ovo* dosljedno na postulatima novog urbanizma CIAM-a.“²²⁹ Međutim, nisu izostale ni interpolacije u stare gradske jezgre gdje nastaju jednakovrijedna ostvarenja koja svjedoče o kreativnoj primjeni postulata moderne arhitekture u lokalnim prilikama. Uspješan primjer Galićeva je uglovnica na Svačićevom trgu jer „suvremenim jezikom uspostavlja suptilniju komunikaciju s (povijesnim) kontekstom u koji se ugrađuje“.²³⁰ Zbog karakteristika „precizna detalja, izbalansiranih proporcija, fasadnoga rješenja koje je znatan pomak u karakteru modernističkog pročelja i suptilnog nastavljanja na susjedne objekte“, Galićeva zgrada predstavlja paradigmatško ostvarenje na temu interpolacije.²³¹ Kao antologijska ostvarenja, uz Galićevu uglovnicu Penezić izdvaja i Centar za zaštitu majki i djece u Klaićevoj ulici (1956.) Vladimira Turine, te stambeni blok Laginjina-Vojnovićeva (1958.-1962.) Ive Vitića.

Vera Grimmer objavljuje 2007. godine u *Orisu*, časopisu za arhitekturu i kulturu življenja članak „Umijeće dijaloga: arhitekt Drago Galić“, u cijelosti posvećen uglovnici na Svačićevom trgu. Galić je ovom gradnjom „postavio kriterije koje je i danas teško doseći.“²³² Iako Galićevi stambeni objekti iz razdoblja 1950-ih godina nastaju gotovo istovremeno, postoje i razlike. Tako su „zgrade u Vukovarskoj i Miramarskoj svojom pojavnošću izravno vezane uz *corbusierovski* svijet oblika“, dok uglovnica na Svačićevom trgu „fascinira prije svega originalnošću i izvjesnom radikalnošću jezika.“²³³ Posebno je vrijedno nadovezivanje na zatečenu gradnju Viktora Kovačića. Rješenje nove uglovnice i uspješno uklapanje u postojeći gradski blok, po mišljenju Vere Grimmer temelji se na Galićevom dijalogu s *Majstorom*. Galić koristi metodu kontrasta „bez traga mimikrije (...) i to na suptilan, ne preočit način. Na čvrsti Kovačićev korpus klasicističkog reda i motiva, Galić na izravnom kontaktu reagira prazninom vertikale *loggia*, signalizirajući distancu kako u oblikovnom, tako i u sadržajnom pogledu.“²³⁴ Na perforirano pročelje susjedne palače Galić reagira „ostakljenim fasadnim platnom, istaknutim ispred ravnine preostale fasade.“²³⁵ Iako ostakljeno platno pripada jeziku modernizma, Galić ga koristi s nekim odstupanjima: „S barem dvije odrednice svoje kuće – ornamentom i središnjim ostakljenjem, arhitekt se Galić *ogriješio* o neka od osnovnih pravila *bijele moderne* – zabranu ornamenta i iskrenost fasade.“ Naime, ostakljeno platno sadrži „raster ostakljenih površina parapeta i prozora

²²⁹ Penezić 2004: bez numeracije.

²³⁰ Isto.

²³¹ Isto.

²³² Grimer 2007: bez numeracije.

²³³ Isto.

²³⁴ Isto.

²³⁵ Isto.

te bakrenih šprljaka²³⁶ koji jednako teče ispred prostorija za dnevni boravak, kao i ispred verandi koje se nalaze u samom središtu platna.

Manji, trokatni volumen predstavlja „manje spektakularan priključak“ na susjednu historicističku zgradu u Žerjavićevoj ulici. Jednostavna, perforirana fasada „prijelazni je element između anonimne ulične fronte i jedinstvene autorove uglovnice.“²³⁷

Galićevo vladanje *métierom* (materijalima, volumetrijskim odnosima i detaljima) „stoji u direktnom kontinuitetu s majstorima kao što su bili Viktor Kovačić ili Hugo Ehrlich, njegov prvi poslodavac.“²³⁸ Vera Grimmer navodi i Galićevo neortodoksnost, jer on je „u otporu prema dogmama nalazio vlastiti put, koji međutim nije bio proizvoljan ni svojevolian, već uvijek u službi humane obaveze arhitekture.“²³⁹

Kritička recepcija Galićeve uglovnice na Svačićevom trgu prisutna je u novije vrijeme i na stručnim portalima. Arhitektica Borka Bobovec 2011. godine objavljuje članak „Druga polovina dvadesetog stoljeća – arhitekt kao nositelj kulture društva“ u elektronskom časopisu za graditeljstvo, arhitekturu i obnovljive izvore energije *Korak u prostor*. Galićeva stambena arhitektura odražava povezanost međuratne zagrebačke moderne arhitekture s poslijeratnim razdobljem 1950-ih godina. „Ovdje nije riječ tek o uzletima hrvatske arhitekture poslijeratnog razdoblja, već o znalačkom apliciranju znanja akumuliranog u razdoblju prije Drugoga svjetskog rata, budući su mnogi od sjajnih imena moderne ostali na ovim prostorima i svoje djelovanje na arhitektonskoj sceni nastavili u izmijenjenim uvjetima“.²⁴⁰ Stambene zgrade Drage Galića, Marijana Haberlea, Božidara Rašice, Kazimira Ostrogovića, Nevena Šegvića, Stanka Fabrisa i drugih arhitekata primjeri su nastavljanja tradicije kvalitetne, stambene građanske arhitekture. Tlocrti tipskih stambenih jedinica toga razdoblja i danas, „nakon pedeset godina, izgledaju primamljivije za život od većine stanbenih jedinica koje se projektiraju i grade za tržište.“²⁴¹ Toj grupi pripadaju i tlocrtne dispozicije stanova zgrade na Svačićevom trgu.

Dok Galićeva stambena višekatnica u Ulici Proleterskih brigada „odiše monumentalnim modernizmom, ona na Svačićevom trgu odgovara na izazov interpolacije u donjogradski blok.“²⁴² Uspjeh je postignut „fino izbalansiranim pročeljem iza kojega se protežu znalačka tlocrtna rješenja“, a rezultat je „klasičan arhitektonski pristup prožet modernom koja prihvaća i

²³⁶ Isto.

²³⁷ Isto.

²³⁸ Isto.

²³⁹ Isto.

²⁴⁰ Bobovec 2011: bez numeracije.

²⁴¹ Isto.

²⁴² Isto.

implementira lokalno.²⁴³ Uz Galićevu uglovnicu na Svačićevom trgu, ističe se i stambena zgrada njegova učitelja Drage Iblera na Iblerovom trgu 7 (1956.-1958). Obje zgrade počivaju na temeljima modernizma u koje se uključuje domaća graditeljska tradicija. Rezultat je „jednostavna morfologija, čisti geometrijski oblici, funkcionalan program stanovanja, interakcija s vanjskim prostorom koji postaje ekstenzija kuće.“²⁴⁴ Iz navedenih razloga Galićeva uglovnica na Svačićevom trgu uz Iblerov *Drveni neboder* pripada „biserima stambene arhitekture u Hrvatskoj.“²⁴⁵

Prilikom utvrđivanja svojstva kulturnog dobra za uglovnicu na Svačićevom trgu, arhitektica Zrinka Paladino objavila je 2014. godine članak „Posljednji primjeri pojedinačno zaštićene zagrebačke stambene arhitekture. Značajni primjeri novih strujanja XX. stoljeća“ u *Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske*, glasilu Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH. Predstavljen je proces zaštite najznačajnijih primjera zagrebačke arhitektonske baštine modernizma. Opisano je deset primjera recentno zaštićene stambene arhitekture, među kojima i Galićeve višestambene zgrade „Kemikalija“ na Svačićevom trgu u Zagrebu. Iako se kronološki izdvaja od ostalih primjera koji pripadaju razdoblju 1930-ih godina, Galićeva zgrada uvrštena je „kao jedno od najznačajnijih ostvarenja poratnog modernizma te je kao takva, u jasnome kvalitativnom odmaku od ustaljenih projektantskih matrica epohe, također primjer novih strujanja svojega vremena.“²⁴⁶

U postupku utvrđivanja svojstava kulturnog dobra važna je arhitektonska i kulturno-povijesna vrijednost, te značenje građevine unutar slike grada i pripadajućeg uličnog poteza. Galićeva stambena uglovnica istaknuto je ostvarenje zagrebačke arhitekture 1950-ih godina jer se „dojmljivim i funkcionalnim arhitektonskim oblikovanjem obilježenim profinjenom ornamentalnom stilizacijom, odmiče od ustaljenih ostvarenja zagrebačkog modernizma poratnih desetljeća te utječe na ambijentalnost Svačićeva trga, ali i pridonosi valorizaciji slike vrijednoga zagrebačkog donjogradskog područja.“²⁴⁷ Uspješan je odnos prema zatečenoj gradnji na koju se nastavlja Galićeva zgrada: „Sjajni su susjedni primjeri hrvatske višestambene arhitekture u predmetnom bloku, poput palače Slaveks Viktora Kovačića ili zgrade Mirovinskog fonda za namještenike Mladena Kauzlarića, nastavljeni podjednako uspjelom Galićevom arhitektonskom

²⁴³ Isto.

²⁴⁴ Isto.

²⁴⁵ Isto.

²⁴⁶ Paladino 2014: 176.

²⁴⁷ Isto.

realizacijom.²⁴⁸ Galić je svojom interpolacijom zaključio ovaj „značajni, arhitektonski ansambl na njegovu najosjetljivijem dijelu, uglu“, te iskazao izrazit arhitektonski senzibilitet.²⁴⁹

U svojoj knjizi *Le Corbusier i hrvatska škola arhitekture* Vedran Ivanković 2016. godine navodi da je Galić uspješno ostvario visoku kvalitetu života za korisnike svojih zgrada. „Višestambena zgrada na Svačićevom trgu projektirana je i sagrađena u isto vrijeme kad i ona prva u Ulici grada Vukovara, kada njihov autor doživljava vrhunac, ali i kraj svog stvaralaštva. (...) I kod zgrade na Svačićevom trgu tlocrtna organizacija stana doseže najviše kvalitete hrvatske stambene arhitekture čiju savršenu udobnost stanovanja ne možemo platiti novcem.“²⁵⁰ Osim kvalitete stambenih tlocrta, Galić se uspješno prilagodio i „povijesnom urbanizmu, trgu, susjednoj i starijoj Kovačićevoj zgradi“, a svi navedeni elementi Galićev „sastavni dio temeljne potrage za srećom svakodnevnog života stanovnika njegovih zgrada.“²⁵¹

3.2. INTERPOLACIJE U ZAGREBU 1950-IH GODINA

U sklopu kritičke retrospektive 11. Zagrebačkog salona 1976. godine održana je izložba pod nazivom „Novo u starom. Nova arhitektura u starim ambijentima na tlu Hrvatske“ u salonima prizemlja stare Gradske vijećnice u Zagrebu i organizaciji Restauratorskog zavoda Hrvatske. Popraćena s katalogom autora prof. Ive Maroevića, izložba je pružila prvi kritički pogled na problem odnosa novih realizacija arhitekture i graditeljskog naslijeđa. Odabranim primjerima predstavljene su „interpolacije naših dana u prostorne vrijednosti prošlih vremena.“²⁵² Pojam interpolacije u arhitekturi (franc. *interpoler* – umetnuti) podrazumijeva intervencije u već definiranom prostoru sa ciljem ujednačavanja prostornih odnosa. Svaka interpolacija nastoji uspostaviti prostornu cjelovitost. U slučaju ratnih razaranja ili prirodnih katastrofa, interpolacija je usmjerena na obnovu razorenog ili nestalog dijela cjeline, a u slučaju nepotpune izgrađenosti na dogradnju u cilju zaključenja nedovršene prostorne cjeline.²⁵³ Upravo je neizgrađenost parcele i potreba zaključenja jednoga od zagrebačkih donjogradskih blokova otvorila mogućnost izgradnje Galićeve uglovnice na Svačićevom trgu 14.

Na području Donjeg grada 1950-ih godina čest je slučaj „otkrivanja praznine u starim tkivima“ koje otvaraju prostor novim intervencijama.²⁵⁴ U to vrijeme Zagreb se ponajprije dograđuje, te

²⁴⁸ Isto.

²⁴⁹ Isto.

²⁵⁰ Ivanković 2016: 239.

²⁵¹ Ivanković 2016: 239-240.

²⁵² Maroević 1976: 5.

²⁵³ Isto: 6.

²⁵⁴ Maroević 1986: 191.

nastaje nekoliko značajnih interpolacija u donjogradsko urbano tkivo. Darja Radović Mahečić uz proširenje Velesajma na Savskoj cesti Marijana Haberlea (1948.-1951.), navodi Galićevu stambenu zgradu na Svačićevom trgu koja „na nov način poentira donjogradski blok.“²⁵⁵ Značajnu dogradnju realizira i Vladimir Turina koji uz Fisherov secesijski sanatorij „uz pomoć stupova i ploča konstruira komunikativan Centar za zaštitu majke i djeteta u Klaićevoj ulici“ kao poveznicu dva donjogradska bloka (1954.-1956.) Drago Ibler gradi neboder u Martićevoj ulici (1956.-1958.) kao „posljednji primjer visokogradnje čije pročelje drvenim okvirima i parapetom prati ritam konstrukcije.“²⁵⁶ Pred sam kraj desetljeća 1959. godine realizirana je „gotovo trideset godina stara ideja – neboder na ušću Ilice u glavni trg – sa slobodno oblikovanom fasadom izvedenom u metalu i staklu“.²⁵⁷ Ova interpolacija Josipa Hitila, Slobodana Jovičića i Ive Žuljevića izazvala je brojne polemike u stručnim krugovima, jednako kao i zgrada „Željpo“ Stanka Fabrisa izgrađena početkom 1960-ih godina na ugaonoj parceli Trga maršala Tita (1960.-1964.). S obzirom da se Donji grad početkom 1950-ih godina još uvijek promatra kao razmjerno „beznačajnu urbanističku i arhitektonsku koncepciju koja se ne može naročito narušiti nekim urbanističkim ili arhitektonskim zahvatom“ osim na potezu *Lenucijeve potkove*,²⁵⁸ kvalitetne interpolacije u donjogradsko tkivo predstavljale su tim značajnija ostvarenja.

Novi pristup donjogradskim realizacijama otvara Viktor Kovačić koji je svoja arhitektonska ostvarenja majstorski uklopio u postojeće prostorne vrijednosti. „U strukturama blokova Donjega grada on osjeća prostornu dorečenost i ne remeti je ni kućom Frank, ni palačom Slaveks (...) dok zgradom Burze rješava graničnu liniju spoja starijeg dijela grada s novijim.“²⁵⁹ Početkom 1950-ih godina Galić na Kovačićevu palaču Slaveks nadovezuje s puno poštovanja novu uglovnicu u duhu vlastita izraza i vremena, koristeći kontrast uravnotežen s vrijednostima ambijenta.²⁶⁰

U broju časopisa *Arhitektura* posvećenom temi interpolacija, Tomislav Premerl ističe da svaka nova arhitektura predstavlja uklapanje u neko postojeće stanje. Nova se gradnja „ili uklapa, ili nameće postojećoj okolini.“²⁶¹ Stvaralački provedena interpolacija „uvijek pronalazi i otkriva skrivene vrijednosti u obilju već postojećih i određenih vrijednosti“, te nova arhitektura može pokazati svoj identitet i etički program svoga razdoblja, ukoliko ga nosi.²⁶²

²⁵⁵ Radović Mahečić 2004 : 81.

²⁵⁶ Isto.

²⁵⁷ Isto.

²⁵⁸ Maroević 1976: 9.

²⁵⁹ Isto: 8.

²⁶⁰ Palača Slaveks zaštićeno je kulturno dobro (oznaka: Z-1047). Internetski izvor: GZZSKP.

²⁶¹ Premerl 1983: 70.

²⁶² Isto.

Neven Šegvić u članku „Interpolacija – osnovni oblikovni element grada“ predstavlja Zagreb kao gradski lokalitet bogat interpolacijama. Zbog poratne izgradnje koncentrirane na područje Trnja i područja preko Save „zanemareno je njegovanje interpolacije u užoj gradskoj jezgri, gdje smo između dva rata postigli, usudio bih se reći, europske rezultate.“²⁶³ Ta postignuća uspješno su nastavili Drago Galić i Vladimir Turina sredinom 1950-tih godina. Šegvić kod Galića ističe „bogat arhitektonski jezik (Svačićev trg), a kod Turine nova tehnička saznanja pored izvanrednog designa.“²⁶⁴

Noviji autori poput Vinka Penezića, također se bave temom interpolacije koja predstavlja „uklapanje nove građevine u pretežno dovršeno gradsko tkivo, pri čemu između dvaju ekstrema – mimikrične prilagodbe zatečenom i sučeljavanja novog i starog na principu kontrasta, postoji bezbroj varijacija.“²⁶⁵ Penezić je pristalica „smjelijeg pristupa koji ne preslikava postojeće, nego suvremenim jezikom uspostavlja suptilniju komunikaciju s (povijesnim) kontekstom u koji se ugrađuje“ o čemu svjedoče brojni uspješni primjeri interpolacija u teksturi zagrebačkoga Donjeg grada.²⁶⁶ Poput Šegvića, među antologijska ostvarenja ubraja Galićevu stambenu zgradu na Svačićevu trgu i Centar za zaštitu majke i djeteta u Klaićevoj ulici Vladimira Turine.²⁶⁷ Obje interpolacije utemeljene su na Le Corbusierovim tragovima i „demonstriraju među donjogradskim interpolacijama još neviđenu slobodu: kompoziciju masa, boju, raznovrsne fature zidnih ploha, skulpturalnost krovnih volumena.“²⁶⁸ Zajednička im je *metoda kontrasta* na način skladnoga uklapanja u zatečeni ambijent.

Interpolacija Vladimira Turine u Klaićevoj ulici 16 ostvarena je *metodom kontrasta*, ali „ne na način koji ‘više i bode oči’, nego kompleksnim i višeznačnim odnosom starog i novog.“²⁶⁹ Postojeći secesijski sanatorij Ignjata Fischera sagrađen je 1909. kao slobodnostojeća, dvokatna građevina poligonalnog tlocrta. Smješten u dubini parcele i okružen zelenilom, prvu dogradnju dobiva 1956. godine izgradnjom zgrade Centra za zaštitu majke i djeteta (danas: Klinika za dječje bolesti) prema projektu Vladimira Turine.²⁷⁰ Vertikalno razvedenoj secesijskoj zgradi s ornamentom, Turina diskretno impostira elegantni, jednokatni paviljon čistih ploha.²⁷¹ Ivo Maroević smatra da Turina osim *metode kontrasta* ovdje koristi i *metodu naglašavanja* u cilju

²⁶³ Šegvić 1983: 24.

²⁶⁴ Isto.

²⁶⁵ Penezić 2004: bez numeracije.

²⁶⁶ Isto.

²⁶⁷ Iz navedena dva djela ističe i Vitićev stambeni blok Laginjina-Vojnovičeva (1958.-1962.) koji uvodi u razdoblje 1960-ih godina. Isto.

²⁶⁸ Juračić 1983: 78-80.

²⁶⁹ Penezić 2004: bez numeracije.

²⁷⁰ Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 26.

²⁷¹ Penezić 2004: bez numeracije.

isticanja novog, modernog načina oblikovanja volumena. Arhitekt teži naglašavanju elemenata vlastite arhitekture kada želi uspostaviti ravnopravniji odnos sa zatečenom gradnjom i tako ostvariti novu kvalitetu cjeline.²⁷² Puni smisao Turinine dogradnje je poveznica južne i sjeverne strane standardnog zagrebačkog bloka: „Od lebdećeg ulaznog paviljona, preko niza prekrasno osvijetljenih čekaonica i majstorski oblikovanih poprečnih presjeka, ova dogradnja na vrlo suptilan način povezuje dvije strane donjogradskog bloka“.²⁷³ Zbog namjene građevine koncept linearnog kretanja kroz *passage* nije u potpunosti ostvaren, što ne umanjuje vrijednost ideje o spajanju dvije oprečne tipologije.²⁷⁴ Prema Klaićevoj ulici gradnja je paviljon u slobodnom prostoru, dok prema Deželićevoj ulici postaje ugradnja u tipičnu, uličnu frontu kasnog historicizma. Iako nije dovršena prema izvornom projektu,²⁷⁵ ova interpolacija predstavlja primjer sklopa stilski različitih, ali funkcionalno povezanih građevina.

Na sličan način Galićeva uglovnica na Svačićevom tgu dvojako se odnosi prema zatečenim gradnjama. Prema palači Slaveks gradnja je kontrastno oblikovan volumen peterokatnice, a prema historicističkoj zgradi u Žerjavićevoj ulici, gradnja postaje niža i jednostavnije oblikovana trokatnica. Arhitekt Galić, jedanko kao i arhitekt Turina, uvažavaju temeljne zakonitosti interpolacije: valorizaciju i vlastitost izražavanja. *Valorizacija* naslijeđenoga prostora znači da arhitekt intervenira u prostor vlastitim kreativnim procesom, ali uvijek teži proniknuti u bit zatečenih prostornih odnosa. Svaki ambijent ima određeni raspon mogućnosti koje može primiti, a da se ne naruše primarno zatečeni vrijednosni odnosi. Prema Ivi Maroeviću, svaki prostor stvoren čovjekovom rukom vezan je u cjelinu sustavom međusobnih odnosa i „sapat sponama čija se snaga vidi tek kad ih se raskine ili povrijedi.“²⁷⁶ Uloga arhitekta je spoznati mogućnosti i ograničenja prostora u koji ulazi. Ispravna procjena i autorov stvaralački potencijal uvjeti su za ostvarenje dobre interpolacije.²⁷⁷ *Vlastitost izražavanja* podrazumijeva stvaralački izraz primjeren vremenu u nastojanju da vlastitost pridonese punijoj cjelovitosti ambijenta u koji se intervenira.²⁷⁸

Slijedeći primjer interpolacije u donjogradsko tkivo Zagreba 1950-ih godina je stambeno-poslovna zgrada Drage Iblera u Martićevoj ulici 9 / Iblerov trg 7 (1956.-1958.) Iblerova građevina sastoji se od poslovne, poluugrađene dvokatnice iznad koje se uzdiže stambeni, osmerokatni toranj. Sadržajna struktura strogo je diferencirana: trgovački lokali nalaze se u

²⁷² Maroević 1986: 215.

²⁷³ Mattioni 2006: 157.

²⁷⁴ Isto.

²⁷⁵ Dio uz Prilaz Gjüre Deželića dograđen je prema projektu arhitekta Jovičića, a glavna zgrada prema projektu arhitekta Vodičke 1978. godine. Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 26.

²⁷⁶ Maroević 1976: 13.

²⁷⁷ Isto: 12-13.

prizemlju, a uredski prostor u dvije etaže podnožja tornja. Zgrada je danas poznata pod kolokvijalnim nazivom *Drveni neboder* i zaštićeno je kulturno dobro ubrojeno u ključna ostvarenja moderne hrvatske arhitekture.²⁷⁹ U vrijeme realizacije, stručna kritika gradnju smatra dijelom novog gradskog kompleksa, ali i interpolacijom u koridor Martićeve ulice. Podjelom građevine u prozračni, dvokatni dio i kompaktni, vertikalni volumen „nastojalo se da objekt postigne karakteristike i jedne i druge urbanističko-arhitektonske koncepcije.“ Uključenje u neprekinuti niz fasada blokovskog ambijenta „ustupak je naslijeđenoj situaciji, načinjen diferenciranjem objekta u dvokatni dio što slijedi postojeću izgradnju.“²⁸⁰ Međutim, na dvokatnoj bazi izrasta osmerokatni, oslobođeni volumen od armiranog betona, jer „projektant nije htio objekt lišiti osnovne vrijednosti arhitekture novoga grada – arhitekture oslobođenih volumena.“²⁸¹ Usprkos snažno izraženoj metodi kontrasta i naglašavanja samostalnosti nove zgrade u odnosu na susjedni blok (zgrada Burze Viktora Kovačića), Iblerovo rješenje unijelo je novu kvalitetu u postojeći ambijent. Poput Galića i Turine, Ibler u ovoj interpolaciji koristi dva pristupa kojima postiže uspješan kontrast nove arhitekture. Doticaj s tipičnim, donjogradskim blokom rješava volumenom dvokatnice, da bi na toj bazi uzdignuo vertikalni, samostalan osmerokatni toranj.

Odnosi nove arhitekture prema povijesnim prostornim vrijednostima definirani su rezolucijom III. kongresa ICOMOS-a (Međunarodnog savjeta za zaštitu spomenika kulture) i prihvaćeni u Budimpešti 1972. godine. Naglašena je važna uloga urbanističkog planiranja koje treba omogućiti adekvatnu integraciju suvremene arhitekture u povijesne cjeline. Važna je slobodna primjena novih tehnika i materijala, ali uz poštivanje postojećih odnosa masa, mjerila, ritma i završnoga oblikovanja. Arhitekt treba težiti ponovnom oživljavanju urbanih prostora, ali tako da novom namjenom ne razara povijesnu strukturu i autentičnost povijesnih ambijenata.²⁸² Navedene preporuke uspješno su u svoja interpolacijska djela uključili arhitekti Galić, Turina i Ibler.

U drugoj polovici 1950-ih godina realizirana je još jedna vertikalno riješena interpolacija koja je u svoje vrijeme izazvala brojne polemike i suprotne ocjene. Riječ je o tzv. *Iličkom neboderu* u Ilici 1a autora Slobodana Jovičića, Josipa Hitila i Ivana Žuljevića (1955.-1959.) Neboder je izgrađen unutar tzv. *Zakladnog bloka*, nekadašnjem zemljištu stare Zakladne bolnice Milosrdne braće na zagrebačkom Trgu bana Josipa Jelačića. Od 1932. do 1937. godine ovdje nastaje blok

²⁷⁸ Isto: 13.

²⁷⁹ Oznaka zaštićenoga kulturnog dobra: Z-1472. Internetski izvor: Registar MK.

²⁸⁰ Mutnjaković 1960: 58.

²⁸¹ Isto.

²⁸² Maroević 1976: 12.

trgovačko-stambenih i poslovnih zgrada (Gajeva 2, 2A i 2B, Bogovićeve 1, 1A, 1B, 2 i 4, Petrićeva 1, 3, 5 i 7, te Ilica 1). s dućanima u prizemlju, uredima u *mezzaninu* i ozelenjenim, krovnim terasama nad stambenim katovima. U stvaranju nove cjeline sudjeluje niz renomiranih arhitekata prve polovice 20. stoljeća poput Ehrlicha, Gomboša, Kauzlarića, Kliske, Ulricha, Löevyja, Planića i drugih. U poslijeratnom razdoblju gradi se zgrada *Jugonašte*, Trgovački pasaž, te visinom istaknuti *Ilički neboder*.

Gradnja *Iličkog nebodera*, prve zgrade na području tadašnje Jugoslavije s ovješnom staklenom fasadom započela je 1957. godine.²⁸³ Visoki volumen uzdignut na uskoj parceli početka Ilice, s pročeljem u metalu i staklu, ubrzo postaje osporavani vizualni akcent Donjega grada, konkurent starih vizura Tkalčićeve ulice, Griča i Kaptola. Ipak, uzevši u obzir prijedloge „za tu spornu, praznu parcelu preostalu na mjestu nekadašnje Zakladne bolnice, od Josipa Pičmana do današnjeg dana, vidimo da gotovo i nije bilo drugog izbora, iako ostvareni kontrast možda nije morao biti tolik.“²⁸⁴

Neboderu je bilo namijenjeno gradilište od trinaest metara fronte, pruženo u tijesan prostor gusto izgrađenoga bloka. Prema mišljenju stručne kritike arhitekti su u gornjem, slobodnom dijelu objekta uspjeli „delikatnim rasterom, finim materijalom i nježnom bojom“ stvoriti arhitektonsko djelo koje se dostojno uzdiže nad zagrebačkim krovovima. No, donji dio neuspješno se ukopio u postojeću gradnju zbog čega je imponantna građevina ostala nedorečena. Za razliku od skladne kompozicije dvaju volumena Iblerovog *Drvenog nebodera*, u slučaju *Iličkog nebodera* prijelaz prema tlu izvršen je „posredstvom malih lokala, zasebnog fasadnog rastera i šarolike obrade.“²⁸⁵ Tako je u tom dijelu izostala nova vrijednost primjerena ovoj gradskoj dominantu, jer samo „moćni prostorni zamah u prizemlju pomirio bi interieur i ulicu.“²⁸⁶

Na prijelazu iz 1950-ih u 1960-e godine realizirana je još jedna interpolacija u donjogradskom ambijentu: projekt poslovne zgrade „Željpo“ arhitekta Stanka Fabrisa koji je također izazvao brojne polemike u stručnim krugovima. Projekte za ovu osjetljivu lokaciju na sjeverozapadnom uglu zagrebačkog Trga maršala Tita predlagali su Hugo Erlich, Alfred Albini i Drago Ibler.²⁸⁷ Rješenje arhitekta Fabrisa sadržavalo je prizemlje, pet katova i uvučeni šesti kat s terasom. Pročelje je raščlanjeno rasterom staklenih otvora, okvira i parapeta, dok je prizemni dio rastvoren

²⁸³ Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 20.

²⁸⁴ Maroević 1986: 217-218.

²⁸⁵ I. Z. 1960: 56-57.

²⁸⁶ Isto.

²⁸⁷ Maroević 1986: 207-208.

velikim staklenim plohama. Zgrada je četiri metra uvučena od regulacijske linije Muzeja za umjetnost i obrt, te su na tom potezu predviđeni nasadi.²⁸⁸

Ipak, zgrada „Željpo“ nije se uklopila u postojeći ambijent zbog mane koju je Ivo Maroević nazvao *nedorečenim kontrastom*. Volumen zgrade nije prilagođen, ali nije niti kontrastan. Ritmizirani raster staklene plohe ne ulazi u odnos prema ritmu otvora postojećih zgrada na trgu, ali ne izražava ni „posebno i vlastito htijenje.“²⁸⁹ Nositelj jedinog, pravog kontrasta je staklena opna zgrade, ali ona ipak ostaje zatvorena, usprkos transparentnosti materijala. Nova građevina nije odreagirala na odnose postojećih zgrada međusobno i zajednički prema trgu, te je kao interpolacija ostala strana postojećem ambijentu.

Dugotrajne polemike koje su uslijedile potaknule su i ubrzale osnivanje Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba.²⁹⁰ Postojeći problemi bili su nerazumijevanje između dvaju strana: gradske uprave kao zagovornika ubrzanoga razvoja suvremenog grada, te konzervatora kao zaštitnika postojećega, povijesnog grada. Pokazala se i potreba rada na urbanističkim i arhitektonskim aspektima interpolacija i stvaranju cjelovitih, teorijskih sinteza.²⁹¹ Ubrzo po osnivanju 1961. godine, Zavod donio rješenje u kojem se uz urbane cjeline Gornji grad i Kaptol, zaštićenim spomenikom kulture također proglašava i urbana cjelina Donji grad.²⁹² Na taj način otvorene su daljnje mogućnosti zaštite pojedinačnih zgrada u matrici zagrebačkoga Donjega grada.

3.3. STANJE OBJEKTA DANAS, ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNOG DOBRA

Djelovanje Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode kao nadležnoga konzervatorskog tijela za grad Zagreb posljednjih godina intenzivno je usmjereno na izradu prijedloga za utvrđivanje svojstva kulturnoga dobra za najznačajnija ostvarenja zagrebačke moderne arhitekture. Termin *zagrebačka moderna arhitektura* obuhvaća razdoblje međuraća s antologijskim primjerima zagrebačkih obiteljskih kuća i poslijeratno razdoblje s pretežito višestambenim građevinama. Odabrana djela svojim vrijednostima unijela su obilježja novoga vremena u povijesni ambijent, a visokom kvalitetom izvedbe osigurala opstojnost sve do

²⁸⁸ Jurić, Vukadin 2011: 42.

²⁸⁹ Maroević 1986: 218.

²⁹⁰ Danas: Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu.

²⁹¹ Jurić, Vukadin 2011: 57.

²⁹² Rješenje je doneseno 6. lipnja 1962. godine. Zaštita Donjega grada postavljena je u granicama: Ulica Republike Austrije – južni dio ulice Pantovčak – Rokov perivoj – Streljačka ulica južno od Strossmayerovog šetališta – Draškovićeve ulice – željeznička pruga. Isto.

danas.²⁹³ Primjeri poslijeratne arhitekture, između kojih su i djela stambene arhitekture Drage Galića, obuhvaćaju samostojeće građevine u novim dijelovima grada, te interpolacije ili dogradnje u gustom tkivu povijesne urbane cjeline Grada Zagreba.²⁹⁴

Mjere zaštite, usmjerene na određene kulturno-povijesne gradske zone, doprinose očuvanju arhitekture u cjelini, ali za pojedinačna arhitektonska ostvarenja ipak nisu dostatne. Tek uspostavom pojedinačne zaštite zajamčena je detaljna provedba zaštite konstrukcije, tlocrtne dispozicije i unutrašnjeg uređenja građevine.²⁹⁵

Od 1945. godine do 1999. godine za zaštitu moderne arhitekture koristio se pravni instrument *preventivne zaštite*. Nakon donošenja Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara 1999. godine većina starih preventiva zamijenjena je rješenjima o *trajnoj zaštiti*. Od 2001. godine intenzivno se provodi valorizacija niza vrijednih poslijeratnih arhitektonskih ostvarenja koja dobivaju status pojedinačno šticekulturnih dobara koja se upisuju u Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske.²⁹⁶ U opusu šticekulturne arhitekture poslijeratnog razdoblja u najvećem broju zastupljene su stambene i poslovno–stambene građevine.²⁹⁷

Prijedlog rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra za višestambenu zgradu „Kemikalija“ izrađen je u Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode 2011. godine.²⁹⁸ Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra Ministarstva kulture RH utvrdilo je svojstvo kulturnog dobra za predmetnu nekretninu 2012. godine.²⁹⁹ Upis zgrade u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara, izvršen je 22. veljače 2012. godine, te je zgradi dodijeljena oznaka Z–5537.³⁰⁰

Mjerama zaštite nalaže se očuvanje svih karakterističnih elemenata oblikovanja građevine, posebno tipičnih elemenata konstrukcije, materijala i obrada pročelja. Nalaže se i očuvanje betonskog i drvenog inventara krovnih terasa, drvenih, metalnih i staklenih oblikovnih elemenata interijera, te očuvanje izvornog rasporeda prostorija u unutrašnjosti zgrade od daljnjih intervencija.³⁰¹ Međutim, iako je Galićevoj uglovnici utvrđeno svojstvo kulturnog dobra, te zgrada predstavlja jedan od reprezentativnih primjera zagrebačke moderne arhitekture 1950-ih

²⁹³ Paladino 2014: 157.

²⁹⁴ Povijesna urbana cjelina Grada Zagreba zaštićena je 24. svibnja 2004. godine. Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 22.

²⁹⁵ Isto: 26.

²⁹⁶ Odluka o upisu u Listu temelji se na svojstvima kulturnoga dobra: izvornost, rijetkost, reprezentativnost, raznolikost, cjelovitost, ambijentalna i estetsko-umjetnička vrijednost. Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 22.

²⁹⁷ Isto: 24.

²⁹⁸ Prijedlog rješenja izradila je dr. sc. Zrinka Paladino, d.i.a., te objavila u članku Paladino 2014.

²⁹⁹ Rješenjem Ministarstva kulture RH, Uprave za zaštitu kulturne baštine (Zagreb, 22. veljače 2012.) utvrđeno je svojstvo kulturnog dobra za zgradu „Kemikalija“ na Svačićevu trgu 14 u Zagrebu. Paladino 2014: 175.

³⁰⁰ Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 30.

³⁰¹ Paladino 2014: 176.

godina, stanje objekta danas traži žurnu i temeljitu obnovu radi zaustavljanja daljnjeg propadanja izvornih vrijednosti.

Na glavnom, istočnom pročelju zgrade prema Svačićevom trgu najveća oštećenja vidljiva su na punom, žbukanom i plićem zidu fasade gdje su na više mjesta otpali veći dijelovi žbuke. Time zgrada gubi na autentičnosti, jer se otpadanjem žbukanog sloja nepovratno gubi i ornamentalni uzorak mreže izmaknutih kvadrata utisnutih u ožbukano pročelje u tehnici *sgraffito*. (sl. 49) Na lijevoj strani fasade žbukani sloj u potpunosti nedostaje iznad vertikalne uličnih *loggia*, sve do polovice dužine parapeta terase 6. kata. (sl. 50) Na desnom dijelu fasade, veći dijelovi žbuke nedostaju kod vertikalnog niza prozora spavaćih soba sjevernih stanova 1., 3. i 5. kata. (sl. 51)

Ornamentalni uzorak ugrožen je ne samo mehaničkim otpadanjem žbuke, već i djelovanjem atmosferilija, oborinskih voda i smoga zbog čega je vrlo slabo vidljiv na području oko prozora spavaće sobe 5. kata i preostaloj žbuci parapeta terase 6. kata. Umjesto izvorne boje i ornamentalnog uzorka, pojavljuju se prljavo-sive površine na kojima su mjestimično vidljiva daljnja napuknuća žbukanog sloja. (sl. 52)

Središnje, izbočeno i ostakljeno platno glavnog pročelja pretrepjelo je višestruke zamjene izvornih *Esslingen* roleta izrađenih od tamno bojanih, borovih daščica. Zamjenske rolete zbog umjetnih materijala i različitih odstupanja u boji narušile su skladan ritam središnjeg, uokvirenog dijela pročelja. Na parapetima ovoga dijela vidljivi su tamni tragovi nastali uslijed onečišćenja smogom i slijevanja oborina. (sl. 53a,b)

Metalni profili (bakreni šprljci) koji uokviruju i reljefno se uzdižu iznad ostakljenog platna, kao i veliki metalni profil koji uokviruje glavna, ulazna vrata imaju mjestimično oštećenu, dotrajalu površinu, te zahtjevaju obnovu. (sl. 54a, b) Isto vrijedi i za drveni okvir glavnih vrata i rešetkasto ostakljenje glavnog ulaza. (sl. 55a, b)

S lijeve i desne strane rešetkastog ostakljenja glavnog ulaza, u razini prizemlja, stupovi i parapet ispod prozora stanova prekriveni su uličnim grafitima koji se također nastavljaju na puni, zatvoreni zid prizemlja peterokatnice u Žerjavićevoj ulici. (sl. 56a, b)

Sjeverno, ulično pročelje u gornjem je dijelu, na površini parapeta krovne terase, neadekvatno tretirano premazima sive boje koja se razlikuje od izvorne boje žbukane površine. Staklenim plohamo zatvorene ulične *loggie* mjestimično su neadekvatno bojane ili zatvarane netransparentnim plohamo. (sl. 57)

Sjeverno, ulično pročelje priključene trokatnice u Žerjavićevoj ulici u potpunosti je izgubilo gornji, ličeni sloj žbuke. Grafiti su prisutni i na kolnom ulazu u gospodarsko dvorište, jer je izvorna, prozračna ograda od željeznih šipki neadekvatno zatvorena bijelom plastičnom plohom.

(sl. 58) Iznad kolnog ulaza sva tri prozora još uvijek imaju izvorne, drvene i tamno bajcane *Esslingen* rolete, sa željeznim vodilicama za trodjelno izbočenje. (sl. 59)

Žbukano zide zapadnog, dvorišnog pročelja peterokatnice u znatno je boljem stanju od istočnoga. Geometrijski ornament u *sgrafito* tehnici uglavnom je dobro sačuvan i vidljiv (sl. 60), no u visini parapeta krovne terase 6. kata prisutna su oštećenja i erozija dijela površine. (sl. 61) Fiksni nadprozornici od drvenih letvica oguljeni su i dotrajali. Kao i na glavnom pročelju, i na prozorima dvorišnog pročelja stanari su mijenjali rolete u različitim bojama i materijalima. Svih pet ograda dvorišnih *loggia* u dobrom su stanju i još uvijek u izvornom obliku: dobro su očuvani svi okviri od plosnog željeza s umontiranim čvrstim, žičnim staklom. (sl. 62a, b)

Međutim, željezna ograda na prilaznim hodnicima (balkonima) dvorišnog pročelja trokatnice pretrpjela je neadekvatne promjene. Na 3. katu izvornog je stanja, ali na 2. katu niz vertikalnih, okruglih šipaka prebojan je u zelenu boju, te zatvoren bijelom, netransparentnom površinom. Na 1. katu osim ograde, u potpunosti je zatvoren zračni prostor ispred glavnog ulaza u stan i kuhinje, te je ovaj dio zgrade pretrpio devastaciju izvornog oblikovanja. (sl. 63a, b)

U prostoru stubišta sačuvani su izvorni elementi oblikovanja: drveni rukohvati na finim, tankim šipkama od crno bojanog željeza i obloga stepenica umjetnim kamenom u bijeloj boji. (sl. 64a, b) Dobro su sačuvane izvorne staklene prizme upuštene u *terazzo* podove podesta. (sl. 65) Također su sačuvane izvorne hrastove oplata zida i vratiju dizala, (sl. 66a, b) te natpisi katova od plosnog željeza i ostakljena rasvjetna tijela. (sl. 67a, b) Sva ulazna vrata stanova sačuvana su u izvornom obliku, rešetkasto ostakljena.

Pogled na zgradu sa Svačićevog trga ili s istočne strane Žerjavićeve ulice, otkriva da je cjelovit dojam narušen neadekvatno koloriranom žbukom zidova ateliera na krovnoj terasi 6. kata (u plavu boju), što je još jedna intervencija koja ugrožava izvorno oblikovanje pročelja objeta. (sl. 68)

Još 2007. godine Vera Grimmer je napisala: „Dok se zgrade u Vukovarskoj i Miramarskoj relativno 'dobro drže', zanemarenost i izvjesna neumivenost kuće na Svačićevom trgu uskoro bi mogli doseći točku s koje nema povratka. Društvo bi konačno trebalo postati svjesno činjenice, da i moderna arhitektura predstavlja nadasve vrijednu kulturnu baštinu.“³⁰² Galićevim višestambenim zgradama u Vukovarskoj i Miramarskoj svojstvo kulturnog dobra utvrđeno je 2003. i 2004. godine. Obnova pročelja zgrade u Vukovarskoj 35-35a izvedena je 2009./2010. godine. Delikatni radovi s obzirom na izvorne materijale i obradu vanjskog plašta zgrade (sirovi beton i kulir, kolorirana žbuka) izvedeni su uz konzervatorski nadzor Gradskog zavoda za zaštitu

³⁰² Grimmer 2007: str. bez numeracije.

i obnovu spomenika kulture i prirode. Tijek radova i izazove obnove opisala je Jasna Šćavničar Ivković u *Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske*.³⁰³ Stanje, zahtjevi i potrebe stanara, te odobreno sufinanciranje od Grada Zagreba potaknuli su obnovu tada 50 godina starog betonskog zdanja.

S obzirom da je od realizacije Galićeve uglovnice na Svačićevom trgu od danas proteklo punih 60 godina, nadamo se da će čim prije uslijediti i njena obnova. U listopadu 2017. godine povodom 25 godina smrti i 110 godina od rođenja Drage Galića, autorica prijedloga zaštite zgrade Zrinka Paladino je upozorila: „Kao kulturno dobro od 2012. godine i pojedinačno zaštićena, stambena zgrada Kemikalija upečatljivom se funkcionalnošću i oblikovanjem, te profinjenom ornamentalnom stilizacijom odmiče od uobičajene arhitekture zagrebačkog modernizma poratnih desetljeća, no njezino današnje krajnje narušeno stanje ukazuje na nedovoljnu skrb koju kao društvo iskazujemo prema vrijednim baštinjenim dobrima. Ugroženo otpalim dijelovima žbuke, narušenim dijelovima krovne pergole i terasa te bezbrojnim grafitima Galićevo ostvarenje izaziva jezu, a ne divljenje koje je izvornim stanjem izazivalo.“³⁰⁴

U cilju zaštite i očuvanja poslijeratne arhitekture kao vrijednog dijela kulturnog naslijeđa, Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH objavila je 2015. godine *Katalog zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture izgrađene u razdoblju 1945.–1990.*³⁰⁵ U popis je uvršteno 68 zaštićenih poslijeratnih arhitektonskih ostvarenja tridesetak renomiranih arhitekata. Pojedinačne građevine, upisane na Listu zaštićenih kulturnih dobara i Listu preventivno zaštićenih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, predstavljene su s osnovnim informacijama i fotografijom.

Kao prva značajna poslijeratna arhitektonska ostvarenja, konzervatori tadašnjeg Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba prepoznali su uz Iblerov *Drveni neboder* i Galićev stambeni objekt u Ulici Proleterskih brigada 43-43a. Za obje građevine već 1969. godine, samo desetak godina nakon njihove izgradnje, donesena su rješenja o preventivnoj zaštiti. Od 2001. godine Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode donosi niz novih rješenja temeljem kojih status trajno zaštićenog kulturnog dobra dobiva niz poslijeratnih građevina stambene i stambeno-poslovne namjene. Paviljonska zgrada Centra za zaštitu majke i djeteta Vladimira Turine u sklopu Klinike za dječje bolesti u Klaićevoj ulici zaštićena 2002. godine. Galićev stambeni objekt u Vukovarskoj 43-43a zaštićen je 2003. godine, a Iblerov *Drveni neboder*

³⁰³ Tijek obnove pročelja opisan je u članku: ŠĆAVNIČAR IVKOVIĆ, JASNA, „Obnova pročelja zgrade u Vukovarskoj 35-35a arhitekta Drage Galića“, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb, br. 35 (2011.), str. 219-232.

³⁰⁴ Paladino 2017: str. bez numeracije.

³⁰⁵ Popis je prilog članku: Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 28-35.

godinu dana kasnije, 2004. Galićeva stambena zgrada u Ulici grada Vukovara 35-35a i stambena zgrada Božidara Rašice na broju 62a-d zaštićene su 2005. godine. Iste godine trajnu zaštitu dobiva stambena zgrada Ivana Vitića u Laginjinoj 7-9. *Ilički neboder* zaštićen je kao dio arhitektonske cjeline Zakladnog bloka 2006. godine. Galićeva uglovnica na Svačićevom trgu 14 i zgrada Nevena Šegvića u Vukovarskoj 56-60 zaštićene su 2012. godine. Stambene zgrade Stanka Fabrisa u Vukovarskoj 52a, te Ive Geršića u Vukovarskoj 238 zaštitu dobivaju 2013. godine. **(Prilog 2)**

Uz stambene i stambeno-poslovne građevine zaštitu dobivaju i poslijeratne javne, reprezentativne zgrade. Koncertna dvorana *Vatroslav Lisinski* Marijana Haberlea na Trgu Stjepana Radića 4 i Radničko sveučilište *Moša Pijade* Radovana Nikšića i Ninoslava Kučana u Vukovarskoj 68 zaštićene su 2003. godine. Zgrada Gradske vijećnice Kazimira Ostrogovića na Trgu Stjepana Radića 1 zaštićena je 2005. godine. Iste godine zaštitu dobiva i Tehnički muzej Marijana Haberlea u Savskoj 25 kao dio tadašnjeg Zagrebačkog velesajma, prenamijenjenog u muzej 1959.-1963. godine. **(Prilog 2)**

U cilju zaštite vrijedne graditeljske baštine poslijeratnog modernizma u Hrvatskoj, *Katalog zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture 1945.–1990. godine* oslanja se na dokument *ApolitikaA* („Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013.-2020. – Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja“).³⁰⁶ Dokument potiče uspostavu sustava evidentiranja, valorizacije i zaštite vrijedne graditeljske baštine 20. i 21. stoljeća kao bitnoga dijela kulturnog naslijeđa koji potiče kreiranje lokalnog i nacionalnog identiteta.³⁰⁷

Na europskoj razini djeluje međunarodna organizacija DOCOMOMO International. Osnovana je 1988. godine u Nizozemskoj kao reakcija stručnjaka izazvana nestankom i razaranjima brojnih arhitektonskih remek-djela diljem svijeta u cilju istraživanja, dokumentiranja, promicanja i očuvanja modernog pokreta arhitekture.³⁰⁸ Danas djeluje iz sjedišta u Lisabonu i povezuje više od 55 nacionalnih radnih skupina. Članovi radnih skupina su povjesničari umjetnosti, teoretičari i kritičari arhitekture, te arhitekti koji istražuju i promiču moderni pokret arhitekture. Jedna je od aktivnosti izrada nacionalnih registara „MOMO spomenika“, a toj inicijativi pridružile su se mnoge zemlje s izradom nacionalnih popisa poslijeratne arhitekture.³⁰⁹ *Katalog zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture 1945.–1990.* na kojem se nalaze i tri antologijska djela arhitekta Drage Galića, doprinos je postavljenim ciljevima.

³⁰⁶ Dokument *ApolitikaA* usvojen je 30. studenoga 2012. godine na 64. sjednici Vlade Republike Hrvatske.

³⁰⁷ Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 26.

³⁰⁸ DOCOMOMO – International Committee for documentation and conservation of buildings, sites and neighbours of the modern movement. Mrežna stranica: <https://www.docomomo.com/history> (pregl.: 29. listopada 2017.)

Zgrada na Svačićevom trgu 14 u Zagrebu, uz dvije samostojeće zgrade u današnjoj Vukovarskoj aveniji, pripada skupini vrijedne arhitektonske baštine Republike Hrvatske. Baština je to koja traži prepoznavanje vrijednosti, zaustavljanje daljnjeg propadanja, sprječavanje nekontroliranih arhitektonskih preinaka ili devastacija koje ugrožavaju originalni, idejni autorski koncept.³¹⁰ Zaštita i očuvanje svake pojedinačne zgrade, pa tako i stambene uglovnice arhitekta Drage Galića na trgu kralja Petra Svačića 14, predstavlja očuvanje kulturne memorije i estetske vrijednosti koju arhitektonsko djelo i danas nastavlja ostvarivati u svojem prostoru.

³⁰⁹ Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015: 27.

³¹⁰ Isto.

ZAKLJUČAK

Analiza arhitektonskih karakteristika stambene uglovnice arhitekta Drage Galića na Trgu kralja Petra Svačića 14, ukazuje na vrijednosti skladnog prožimanja postulata moderne arhitekture i uspjele interpolacije u donjogradski ambijent grada Zagreba. Oblikovanje volumena i pročelja počiva na kanonima moderne arhitekture koje Galić primjereno koristi u cilju uspostave dijaloga s postojećim gradnjama na Svačićevom trgu i Žerjavićevoj ulici, kao i vrijednostima parkovnog zelenila. Plitko izbočeno i ostakljeno platno glavnoga pročelja odražava zelenilo krošanja lipa čiju je elegantnu elipsu 1909. godine zacrtao Viktor Kovačić, idejni tvorac trga kakvog baštinimo danas. Orijehtacija prostorija dnevnog boravka prema perivoju trga ostvaruje dodatnu vrijednost tlocrtne dispozicije stanova i osigurava visoku razine kvalitete stanovanja.

Osobitost građevine je izražena likovnost fasadne obrade punoga ziđa u tehnici *sgrafito*. Ornamentalna mreža deriviranih, isprepletenih kvadrata utisnutih u žbukani sloj proteže se na svima slobodnim pročeljima glavnog volumena, dok je pročelje sekundarnog volumena uz historicističku gradnju Žerjavićeve ulice jednostavno ličena ploha. Metodom kontrasta glavni volumen uspostavlja dijalog sa susjednom palačom „Slaveks“ Vikora Kovačića, ali s mnogo poštovanja. Između ostakljenog platna glavnog pročelja i perforiranog pročelja palače, Galić stvara „tampon zonu“ – vertikalni niz dubokih *loggia* kako bi stvorio potrebnu distancu. Domišljatim oblikovanjem zgrade u glavni i sekundarni volumen različite katnosti, stvorio je idealnu uglovnicu koja uvučenom zonom prizemlja i originalnim istakom nad Žerjavićevu ulicu ostvaruje dojam slobodnostojeće zgrade i tako uspješno zaključuje zapadnu frontu trga.

Izražajnu likovnost dopunjuje reljefna uslojenost ostakljenog platna glavnog pročelja (bakreni profili ponad drvenih prozorskih okvira). Rešetkasto, u drvu izvedeno oblikovanje glavnoga ulaza u dijalogu je s Kovačićevim kružno perforiranim vratima palače „Slaveks“. Ulaskom u unutrašnjost zgrade, osobito u prostor zajedničkog stubišta, vidljiva je znalačka uporaba različitih materijala poput drva, *terazza* i metala. Uz oblikovanje vitkih ograda i jednostavnih rasvjetnih tijela, Galić domišljato koristi i svjetlost kao element oblikovanja unutrašnjeg prostora. Kroz krovni svjetlarnik i staklene prizme upuštene u betonske podeste stubišta, prodire i lomi se prirodna svjetlost, te stvara ambijentalnu vrijednost prostora.

Iz navedenih karakteristika unutrašnjosti i vanjštine zgrade, zaključujemo da je riječ o total-dizajnu. Takva sinteza proizlazi iz Galićeve profesionalne formacije koju od 1930. do 1933. godine prima u *Školi za arhitekturu* profesora Drage Iblera u sklopu tadašnje Kraljevske umjetničke akademije u Zagrebu, čiji je avangardni pristup temeljen na povezanosti arhitekture i ostalih umjetničkih disciplina.

Galić svoje projektantsko djelovanje započinje početkom 1930-ih godina u krilu *Zagrebačkog kruga arhitekture*, kada surađuje s vodećim protagonistima moderne arhitekture poput Ehrlicha, Denzlera, Kauzlarića i Iblera. Uz izraženi humanistički i socijalni senzibilitet, Galićeva arhitektura iskazuje duboko razumijevanje za kontekst i podneblje. Već u međuratnom razdoblju dolazi do izražaja njegov senzibilitet za uklapanje elemenata moderne arhitekture u zatečeni ambijent. Na padinama Medvednice realizira vlastitu obiteljsku kuću, kao i montažnu kuću Filipčić, obje u manjim dimenzijama i u izvedbi od drva kao tipičnog materijala za kontinentalno podneblje. U uvali Lapad malu vilu Jakšić gradi u kamenu i skladno je uklapa u pejzaž dubrovačkih ljetnikovaca. Izraženo poštivanje zatečenoga ambijenta zaključuje antologijskom poslijeratnom interpolacijom u tkivo zagrebačkoga Donjeg grada u kojem realizira višestambenu uglovnicu za djelatnike poduzeća „Kemikalija“.

Tijekom 1950-ih godina, uz navedenu donjogradsku uglovnicu koja je okosnica ovoga rada, realizirane su i dvije Galićeve zgrade kolektivnog stanovanja velikih gabarita. Objе se grade u novoj aveniji Proleterskih brigada, na urbanističkim principima CIAM-a i u izričaju bliskom Le Corbusierovoj arhitektonici. Analiza triju realizacija u ovome radu pokazuje da Galić u oba pristupa dosljedno koristi jezik modernizma, ali u različitom intenzitetu i primjereno postojećim ambijentima. U novom centru gradi u znaku monumentalnog modernizma, a suzdržanije u staroj, donjogradskoj jezgri.

U svakoj je realizaciji Galić oblikovao vanjštine snažnih plastičnih vrijednosti. Ornament izmaknutih kvadrata utisnutih u žbuku pročelja zgrade na Svačićevom trgu, jednako kao i motivi betonskih rešetki na sjevernim pročeljima dviju zgrada u Vukovarskoj aveniji, zadržavaju funkcionalan karakter. Ugrađena uglovnica na Svačićevom trgu zbog uvučene zone prizemlja i vidljivih stupova poprečne konstrukcije, ostvaruje dojam samostalnog volumena, dok su zgrade u Vukovarskoj aveniji implicitno uzdignute na masivne pilone koji odgovaraju prostranoj površini gradnje. Ravan krov koji postaje aktivna površina, te sadrži dodatne sadržaje kao što su atelijeri, zajednička je karakteristika koju Galić koristi u staroj jezgri, kao i u novom centru grada.

U svakoj od svojih projektantskih zadaća Galić se iskazao kao vrhunski oblikovatelj u svakom okolišu koji je osjetljiv za stvaratelja. Interpolacija stambene zgrade poduzeća „Kemikalija“ u donjogradsku zagrebačku jezgru jedan je od takvih zadataka. Na tom primjeru Galić je pokazao pripadnost redu vrhunskih arhitekata koji su 1950-ih godina znali uspješno graditi zahtjevnom *metodom kontrasta*. Tako su na skladan način uveli elemente modernizma u staro urbano tkivo. Nove prostorne vrijednosti ostvarene su nekolicinom interpolacijskih gradnji kao što su Iblеров *Drveni neboder*, paviljonska zgrada Centra za zaštitu majke i djeteta Vladimira Turine u sklopu

Klinike za dječje bolesti u Klaićevoj ulici, stambena zgrada Ivana Vitića u Laginjinoj ulici. One su redom, uz Galićevu uglovnicu na Svačićevom trgu, ostvarile nove vizure grada.

Nove vizure ostvarene su i gradnjom novih, monumentalnijih samostojećih građevina u novom dijelu grada koje s interpolacijama u staroj jezgri dijele iste principe modernizma. Galićevim dvjema stambenim „krstaricama“ na istom se potezu pridružuju reprezentativne zgrade poput Gradske vijećnice Kazimira Ostrogovića, Radničkog sveučilišta *Moša Pijade* Radovana Nikšića i Ninoslava Kučana, te Koncertne dvorane *Vatroslav Lisinski* Marijana Haberlea.

Kao pojedinačne građevine upisane na Listu zaštićenih kulturnih dobara Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske, one danas predstavljaju vrijednu graditeljsku baštinu poslijeratnog modernizma. Međutim, stanje građevina u lošem je stanju, pa tako i u slučaju Galićeve uglovnice na Svačićevom trgu. Za nadati se da će uspostava pojedinačne i trajne zaštite koja nalaže očuvanje izvornih vrijednosti betonskog i drvenog inventara krovnih terasa, te drvenih, metalnih i staklenih oblikovnih elemenata eksterijera, zaštititi zgradu od neprimjerenih intervencija.

U procesu zaštite i daljnjeg očuvanja postavlja se pitanje očuvanja izvornog rasporeda stambenih prostorija, jer tlocrtna dispozicija Galićevih stanova predstavlja posebnu vrijednost kao što stambena arhitektura u njegovu opusu zauzima najznačajnije mjesto. Ona je najkompleksniji segment projektantskog djelovanja, jer je stambeni objekt rezultat je niza prostornih zahtjeva koji bi trebali biti u međusobnom skladu. Taj sklad uvijek ovisi o rijetkom skladu „doma i svijeta“,³¹¹ a arhitekt Drago Galić u svojim je arhitektonskim ostvarenjima – kućama takav sklad uspješno ostvario.

³¹¹ Biondić, str. 108-109. Citirano prema: ČORAK, ŽELJKA, *Zagreb, pisani prostor*, Mladost, Zagreb, 1994.

POPIS LITERATURE

Biondić 1996

BIONDIĆ, LJERKA, *Kritička analiza stambene arhitekture u djelu arhitekta Drage Galića – evolucija i tipologija* (doktorska disertacija, mentor: N. Filipović), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1996.

Bobovec 2011

BOBOVEC, BORKA, „Druga polovina dvadesetog stoljeća – arhitekt kao nositelj kulture društva“, u: *Korak u prostor*, Zagreb, 30. prosinca 2011., mrežna stranica: www.korak.com.hr; <http://korak.com.hr/korak-036-prosinac-2011-druga-polovina-dvadesetog-stoljeca-arhitekt-kao-nositelj-kulture-drustva/> (pregl.: 15. lipnja 2017.)

Deranja Crnokić, Jelavić Livaković 2015

DERANJA CRNOKIĆ, ANUŠKA; JELAVIĆ LIVAKOVIĆ, INES, „Pravna zaštita poslijeratne arhitekture ostvarene u razdoblju od 1945. do 1990. godine na području Republike Hrvatske – doprinos valorizaciji i očuvanju“, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb, br. 39 (2015.), str. 17-36.

Domljan 1969

DOMLJAN, ŽARKO, „Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj“, u: *Život umjetnosti*, Zagreb (1969.), str. 3-45.

Galjer 2003

GALJER, JASNA, „Odjel za umjetničku arhitekturu na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1959/60.“, u: *Prostor*, Zagreb, br. 2/26 (2003.), str. 157-166.

Grimmer 2007

GRIMMER, VERA, „Umijeće dijaloga: arhitekt Drago Galić“, u: *Oris*, Zagreb, br. 46 (2007.), mrežna stranica: [http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/\[38\]umijece-dijaloga,649.html](http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/[38]umijece-dijaloga,649.html) (pregl. 15. lipnja 2017.)

Ivanković 2009

IVANKOVIĆ, VEDRAN, „Le Corbusier i Drago Galić – kritički eksperimenti arhitekture višestambenih zgrada“, u: *Prostor*, Zagreb, br. 1/37 (2009.), str. 3-31.

Ivanković, Lončar-Vicković, Stober, Mijić 2012

IVANKOVIĆ, VEDRAN; LONČAR-VICKOVIĆ, SANJA; STOBER, DINA; MIJIĆ, DARIO, „Analiza moderne arhitekture 1950-ih u Hrvatskoj i Europi na primjeru višestambenih zgrada Drage Galića i Le Corbusiera“, u: *Elektronički časopis Građevinskog fakulteta Osijek*, br. 5 (2012.), str. 105-112 (109).

Ivanković 2016

IVANKOVIĆ, VEDRAN, *Le Corbusier i hrvatska škola arhitekture*, Zagreb, 2016.

I. Z. 1960

I. Z., „Zagrebački neboder“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br. 1-3 (1960.), str. 55-57.

Juračić 1983

Juračić, Dražen, „O zagrebačkim donjogradskim interpolacijama“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br. 184-185 (1983.), str. 78-80.

Jurić, Vukadin 2011

JURIĆ, ZLATKO; VUKADIN, ANA, *Zgrada Željpoša u Zagrebu*, Zagreb, 2011.

Kani 1955

KANI, ZVONIMIR, „Obnova Svačićevog trga“, u: *Čovjek i prostor*, Zagreb, br. 33 (1955.), str. 3.

Kani 1965

KANI, ZVONIMIR, „Javne površine Zagreba poslije 1918. godine“, u: *Hortikultura*, Zagreb, br. 2-3 (1965.), str. 45-46.

Knežević 1994-1995

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, „Trg Petra Preradovića i Trg Petra Svačića u Zagrebu. Geneza dvaju donjogradskih trgova“, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb, br. 20-21 (1994.-1995.), str. 109-141.

Knežević 2000

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, „Urbanističke zamisli Viktora Kovačića“, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, br. 24 (2000.), str. 93-112.

Knežević 2003a

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, „Kovačićeve vizije uređenja zagrebačkih trgova i perivoja 1905.-1919.“, u: *Arhitekt Viktor Kovačić – život i djelo*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2003., str. 133-160.

Knežević 2003b

KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, *Zagrebu u središtu*, Barbat, Zagreb, 2003.

Kolacio 1960

KOLACIO, ZDENKO, Ulica Proleterskih brigada u Zagrebu, separatno izdanje, *Arhitektura i urbanizam*, Zagreb, 5 (1960.)

Maroević 1976

MAROEVIĆ, IVO, *Novo u starom. Nova arhitektura u starim ambijentima na tlu Hrvatske* (katalog izložbe 11. Zagrebačkog salona: Kritička retrospektiva – arhitektura), Zagreb, 1976.

Maroević 1986

MAROEVIĆ, IVO, *Sadašnjost baštine*, Zagreb, 1986.

Mattioni 2006

MATTIONI, VLADIMIR, „Vladimir Turina. Centar za zaštitu majke i djeteta. Kuća–*passage* bez izlaza“, u: *Oris*, Zagreb, br. 40 (2006.), str. 150-159.

Mutnjaković 1957

M. A. [MUTNJAKOVIĆ, ANDRIJA], „Stambena zgrada u Zagrebu. Ulica Proleterskih brigada, projektant Drago Galić“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br. 16 (1957.). str. 5-11.

Mutnjaković 1957

M. A. [MUTNJAKOVIĆ, ANDRIJA], „Stambena zgrada u Zagrebu. Svačićev trg“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br. 16 (1957.). str. 12-14.

Mutnjaković 1960

MUTNJAKOVIĆ, ANDRIJA, „Stambeno poslovna zgrada u Zagrebu“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br. 1-3 (1960.), str. 58-59.

Neidhardt 1992/1993

NEIDHARDT, VELIMIR, „Drago Galić (1907.-1992.)“, u: *Život umjetnosti*, Zagreb, br. 52/53 (1992./1993.), str. 30-35.

Novina 2004

NOVINA, ARIJANA, „Škola za arhitekturu na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu – Iblerova škola arhitekture“, u: *Peristil*, Zagreb, br. 47 (2004.), str. 135-144.

Paladino 2014

PALADINO, ZRINKA, „Posljednji primjeri pojedinačno zaštićene zagrebačke stambene arhitekture. Značajni primjeri novih strujanja XX. stoljeća“, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb, br. 35 (2011., tiskanje dovršeno 2014.) str. 157-180.

Paladino 2017

PALADINO, ZRINKA, „Zašto se prema važnoj ostavštini čuvenog Drage Galića odnosimo bez dostojanstva?“, u: *Telegram*, portal za društvena i kulturna pitanja, Zagreb, 23. listopada 2017., mrežna stranica: <http://www.telegram.hr/price/paladino-zasto-se-prema-vaznoj-ostavstini-cuvenog-drage-galice-odnosimo-bez-dostojanstva/> (pregl. 28. listopada 2017.)

Penezić 2003

PENEZIĆ, VINKO, „Tradicija u arhitekturi Drage Galića. Kuće između ratova“, u: *Vijenac*, Zagreb, br. 243 (2003.), mrežna stranica: <http://www.matica.hr/vijenac/243/kuce-izmeu-ratova-12242/> (pregl. 1. lipnja 2017.).

Penezić 2004

PENEZIĆ, VINKO, „Izazovi prostora. Urbane geste“, u: *Vijenac*, Zagreb, br. 281 (2004.), mrežna stranica: <http://www.matica.hr/vijenac/281/urbane-geste-9602/> (pregl. 1. lipnja 2017.).

Premerl 1983

PREMERL, TOMISLAV, „Svaka je arhitektura interpolacija“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br.184-185 (1983.), str. 70-75.

Premerl 2003

TOMISLAV, PREMERL, *Zagreb, grad moderne arhitekture*, Durieux, Zagreb, 2003.

Radović Mahečić 2004

RADOVIĆ MAHEČIĆ, DARJA, „Nova uloga arhitekture“, u: *Pedesete godine u hrvatskoj umjetnosti / The fifties in Croatian Art* (katalog izložbe, Dom hrvatskih likovnih umjetnika, 24. listopada – 7. prosinca 2004., ur. MAKOVIĆ, ZVONKO; JANKOVIĆ, R. IVA), Zagreb, 2004., str. 72-97.

Šćavničar Ivković 2011

ŠĆAVNIČAR IVKOVIĆ, JASNA, „Obnova pročelja zgrade u Vukovarskoj 35-35a arhitekta Drage Galića“, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb, br. 35 (2011.), str. 219-232.

Šegvić 1983

ŠEGVIĆ, NEVEN, „Interpolacija – osnovni oblikovni element grada“, u: *Arhitektura*, Zagreb, br. 184-185 (1983.), str. 22-25.

Šegvić 1986

ŠEGVIĆ, NEVEN, „Stanje stvari – jedno viđenje (1945.-1985.)“, u: *Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.*, Zagreb, br. 196-199 (1986.), str. 118-280.

Štulhofer, Uchytíl, Barišić 1998

ŠTULHOFER, ARIJANA; UCHYTIL, ANDREJ; BARIŠIĆ, ZRINKA, „Drago Galić“, u: *Atlas arhitekture RH – XX vijek*, Dossier I., Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.

Žunić, Matuhina 2012

ŽUNIĆ, ALEN; MATUHINA, NIKOLA, „Povijesni trgovi grada Zagreba nastalih do 1918. Prostorna geneza i urbanističke odlike“, u: *Prostor*, Zagreb, br. 1/43 (2012.), str. 89-105.

INTERNETSKI IZVORI**Registar MK**

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Kulturna baština, Registar kulturnih dobara. Drveni neboder Drage Iblera. Mrežna stranica: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=302078854> (pregl. 15. kolovoza 2017.)

GZZSKP

Galerija nepokretnih kulturnih dobara grada Zagreba, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode: zaštićena pojedinačna kulturna dobra. Mrežna stranica: <http://www1.zagreb.hr/zagreb/galerijakd.nsf/VO/C3CC335E93747D41C1257F3E00491F47?OpenDocument> (pregl. 30. lipnja 2017.)

DOCOMOMO

International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbours of the Modern Movement. Mrežna stranica: <https://www.docomomo.com/history> (pregl. 29. listopada 2017.)

POPIS ARHIVSKIH IZVORA

Kratice:

DAZG	Hrvatski državni arhiv u Zagrebu Opatička 29, 10000 Zagreb Zbirka građevinske dokumentacije
HMA HAZU	Hrvatski muzej arhitekture HAZU Ivana Gorana Kovačića 37, 10000 Zagreb Osobni arhivski fond Drage Galića

HMA HAZU – Vincek 1976

VINCEK, ŽARKO, „Prijedlog za dodjelu nagrade AVNOJ-a akademiku Dragi Galiću“, Savez arhitekata Hrvatske, Zagreb, 1976.

HMA HAZU – Albini, Kauzlarić, Ravnikar 1960

ALBINI, ALFRED; KAUZLARIĆ, MLADEN; RAVNIKAR, EDVARD, Prijedlog za izbor arhitekta Drage Galića za redovnog profesora, Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Arhitektonski odjel, 12. siječnja 1960.

DAZG – Sondažni radovi 1953

„Poduzeće Kemikalija: odobrenje za sondažne radove“, Narodni odbor grada Zagreba, Odjel za građevinarstvo i komunalne poslove, Odsjek za građevinarstvo (br. 12580–VII–1–1953), Zagreb, 13. srpnja 1953.

DAZG – Rješenje o građevnoj dozvoli 1953

„Poduzeće Kemikalija: građenje peterokatne, odnosno, dvokatne zgrade. Rješenje o građevnoj dozvoli“, Narodni odbor grada Zagreba, Odjel za građevinarstvo i komunalne poslove, Odsjek za građevinarstvo (br. 14654–VII–1–1953), Zagreb, 16. srpnja 1953.

DAZG – Tehnički pregled zgrade 1956

„Tehnički pregled zgrade poduzeća Kemikalija na uglu Svačićevog trga i 8. maja“, Narodni odbor kotara Zagreb, Odjel za građevinarstvo i urbanizam, Građevinska inspekcija (br. 10442–VII–1–1955), Zagreb, 16. siječnja 1956.

DAZG – Rješenje o uporabnoj dozvoli 1956

„Kemikalija eksport-import, gradnja peterokatne stambene zgrade na Svačićevom trgu br. 14. Rješenje o uporabnoj dozvoli“, Narodni odbor općine Donji grad, Odjel za komunalne poslove (br. 1007/56–III/2), Zagreb, 22. veljače 1956.

HMA HAZU – Galić 1953

GALIĆ, DRAGO, „Tehnički opis, gradnja stanbene peterokatnice, ugao Svačićev trg i Ulica 8.V.1945., parcela kat. čest. br. 3369/1, poduzeće Kemikalija, Svačićev trg 6“, Zagreb, 1. srpnja 1953.

HMA HAZU – Galić 1954/a

GALIĆ, DRAGO, „Troškovnik. Bravarske radnje“, Zagreb, 1954.

HMA HAZU – Galić 1954/b

GALIĆ, DRAGO, „Troškovnik. Radnje iz umjetnog kamena“, Zagreb, 1954.

HMA HAZU – Galić 1954/c

GALIĆ, DRAGO, „Troškovnik. Esslingen-rolete“, Zagreb, 24. lipnja 1954.

HMA HAZU – Galić 1954/d

GALIĆ, DRAGO, „Troškovnik. za opločenje zidova pocaklenim pločicama, ksilolitne podove i pećarske radnje“, Zagreb, srpanj, 1954.

HMA HAZU – Galić 1954/e

GALIĆ, DRAGO, „Troškovnik. Parketarske radnje“, Zagreb, 1954.

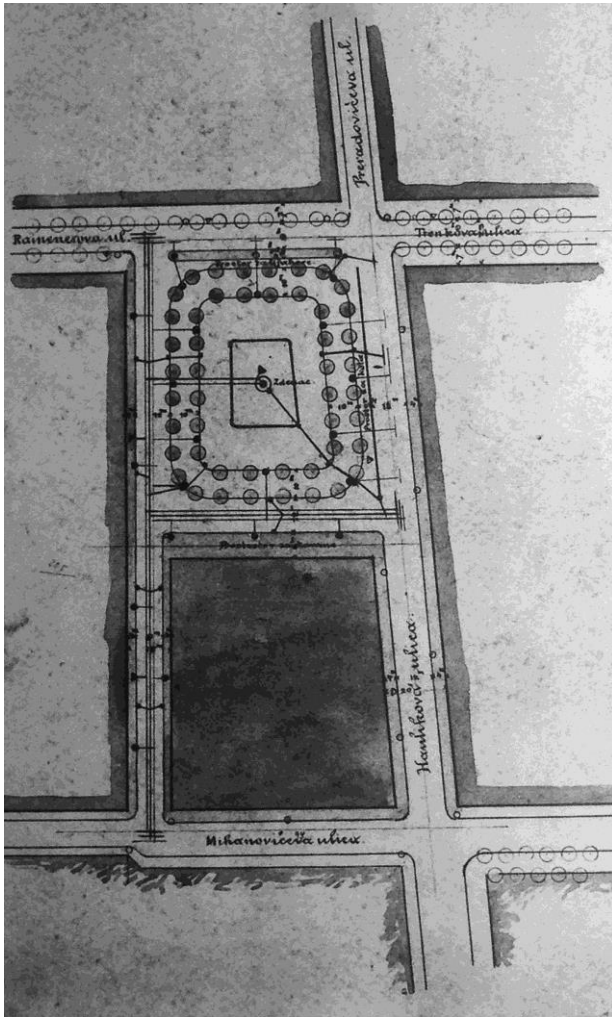
HMA HAZU – Galić 1954/f

GALIĆ, DRAGO, „Troškovnik. Staklarske radnje“, Zagreb, 1954.

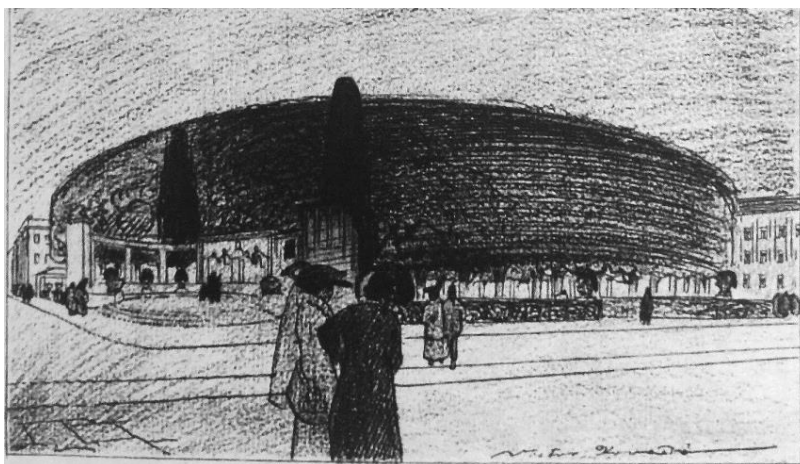
HMA HAZU – Galić 1954/g

GALIĆ, DRAGO, „Narudžbenica za staklene prizme“, Zagreb, 19. kolovoza 1954.

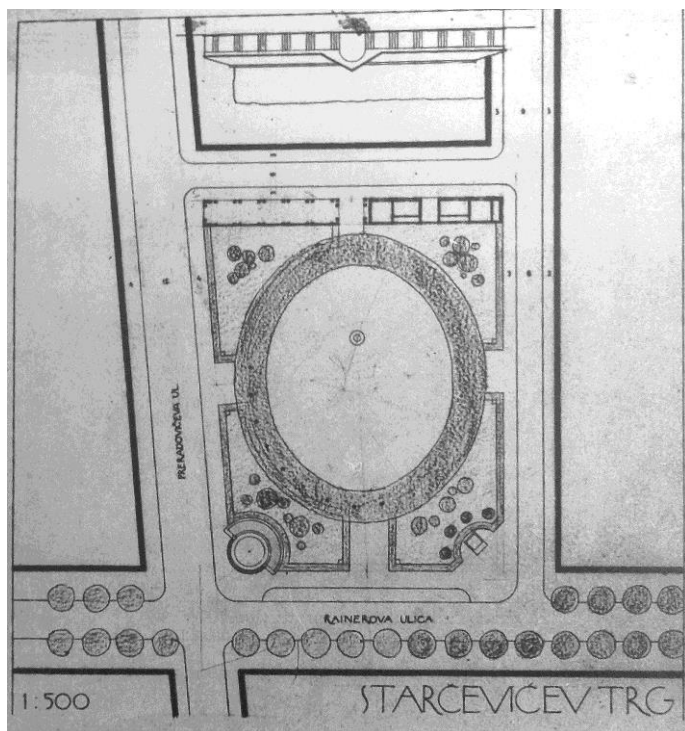
SLIKOVNI PRILOZI

Sl. 1
Milan Lenuci, Regulacija trga „G“ u Zagrebu, 1904.

Sl. 2
Viktor Kovačić, Regulacija Starčevićevog trga u Zagrebu, 1909.
Perspektiva perivoja.

Sl. 3

Viktor Kovačić, Regulacijska osnova za Starčevićev trg u Zagrebu, 1909.
Gore: zgrada tržnice, u sredini: tlocrt trga, dolje: perspektiva.

Sl. 4

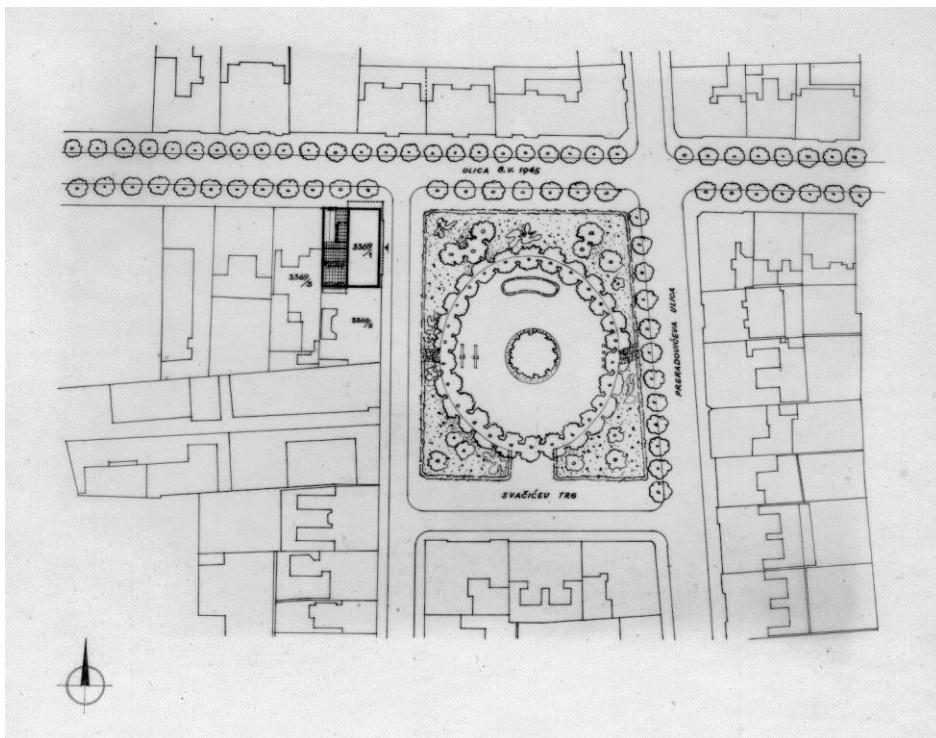
Svačićev trg u Zagrebu, 1956.
Pogled na hortikulturno rješenje Zvonimira Kanija – jezerce s nasadima i klupama za odmor.
U drugom planu: iza ovala lipa, palača Slaveks Viktora Kovačića (1920.) i novoizgrađena stambena uglovnica Drage Galića na sjeverozapadnom dijelu trga.

Sl. 5

Svačićev trg u Zagrebu, 1956.

Pogled na dječje igralište. U drugom planu: palača Slaveks Viktora Kovačića (1920.) i novoizgrađena stambena uglovnica Drage Galića na sjeverozapadnom dijelu trga.

Sl. 6

Svačićev trg u Zagrebu (tlocrtni prikaz), 1953.

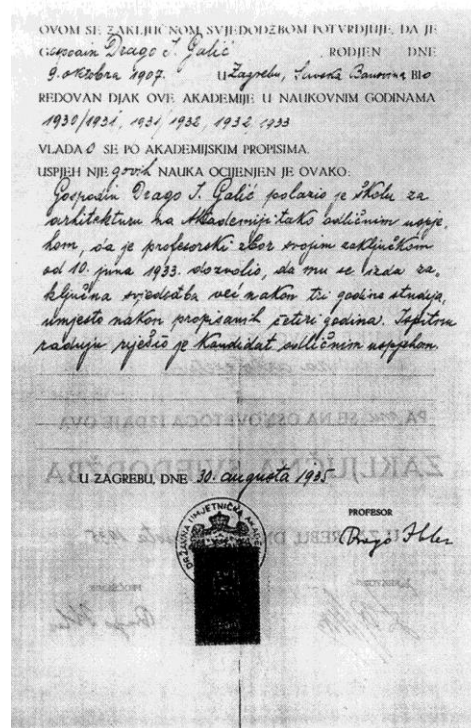
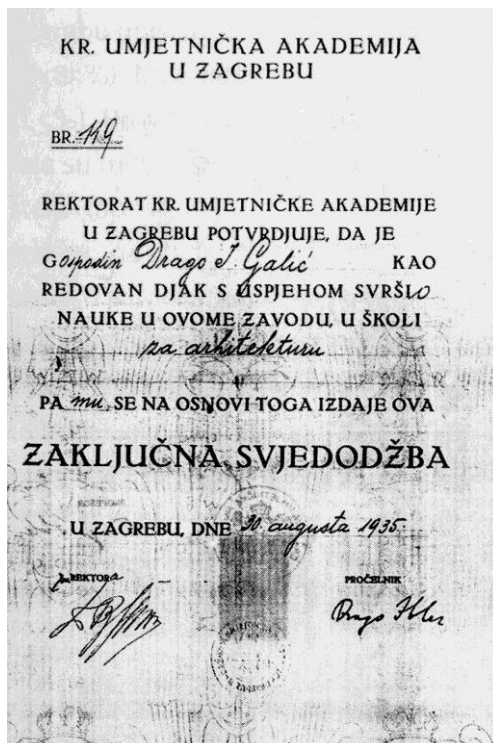
U sredini: očuvan oval lipa sa zelenilom; lijevo: ugaona parcela trga (čest. 3369/1) na kojoj je predviđena gradnja stabene višekratnice Drage Galića.

Sl. 7

Svačićev trg u Zagrebu, 1956.

Pogled na zapadnu frontu trga: stambena zgrada Mladena Kauzlarica i Stjepana Gomboša (k.br. 12) 1940./1942., palača Slaveks Viktora Kovačića (k.br.13) 1920./21., stambena uglovnica arhitekta Drage Galića (k.br.14) 1953.-1956.

Sl. 8

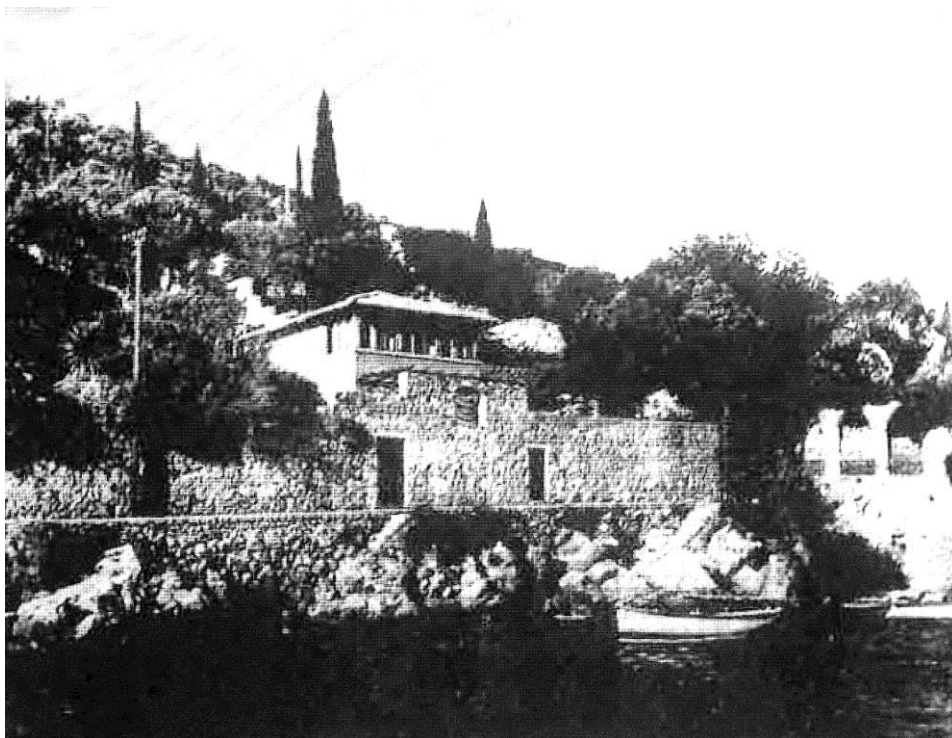
Zaključna svjedodžba – Drago Galić (br. 119), Kraljevska umjetnička akademija u Zagrebu, Škola za arhitekturu, 30. kolovoza 1935.

Tekst na poleđini: „Uspjeh njegovih nauka ocijenjen je ovako: Gospodin Drago Galić polazio je Školu za arhitekturu na Akademiji tako odličnim uspjehom, da je profesorski zbor svojim zaključkom od 10. juna 1933. dozvolio, da mu se izda zaključna svjedodžba već nakon tri godine studija, umjesto nakon propisanih četiri godina. Ispitnu radnju riješio je Kandidat odličnim uspjehom.“ U potpisu: Drago Ibler, prof.

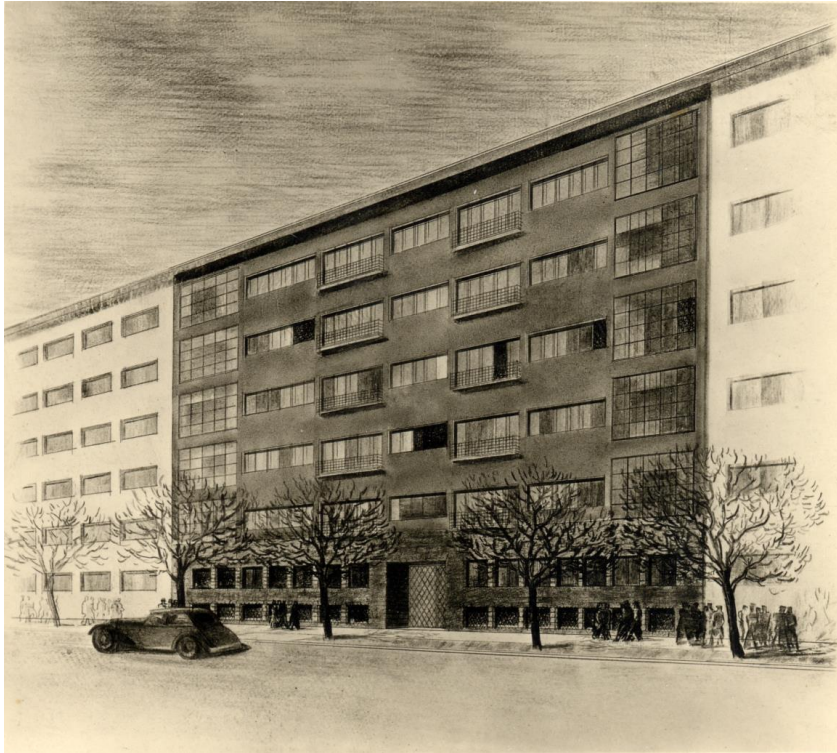
Sl. 9

Drago Galić, vlastita kuća, Istarska 28, Zagreb, 1933. (dogradnja atelijera 1940.)

Sl. 10

Drago Galić, vila Jakšić, uvala Lapad, Dubrovnik, 1935.

Sl. 11

Drago Galić, Stambena zgrada za službenike Mirovinskog zavoda u Klaićevoj 44-46, Zagreb, 1943. Glavno, južno, ulično pročelje.

Sl. 12

Drago Galić, projekt za 12-katnu, poslovno-višestambenu zgradu u Ilici 1a, Zagreb, 1953. (fotomontažni prikaz)

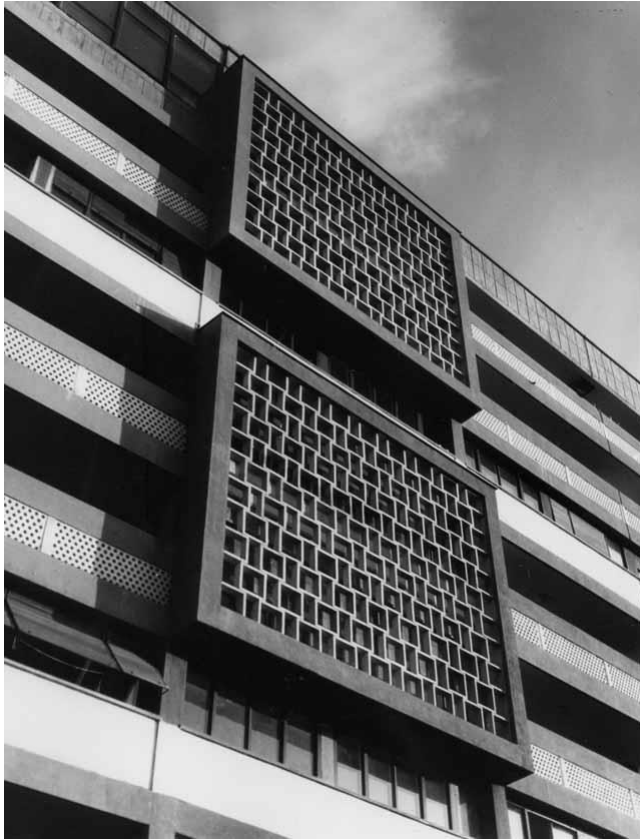
Sl. 13

Ulica proleterskih brigada sredinom 1950-ih, lijevo: višestambena zgrada Drage Galića 35-35a.

Sl. 14

Drago Galić, 8-katna višestambeno-poslovna zgrada s dvoetažnim stanovima u Ulici Proleterskih brigada 35-35a, 1953.-1958. Glavno, južno pročelje

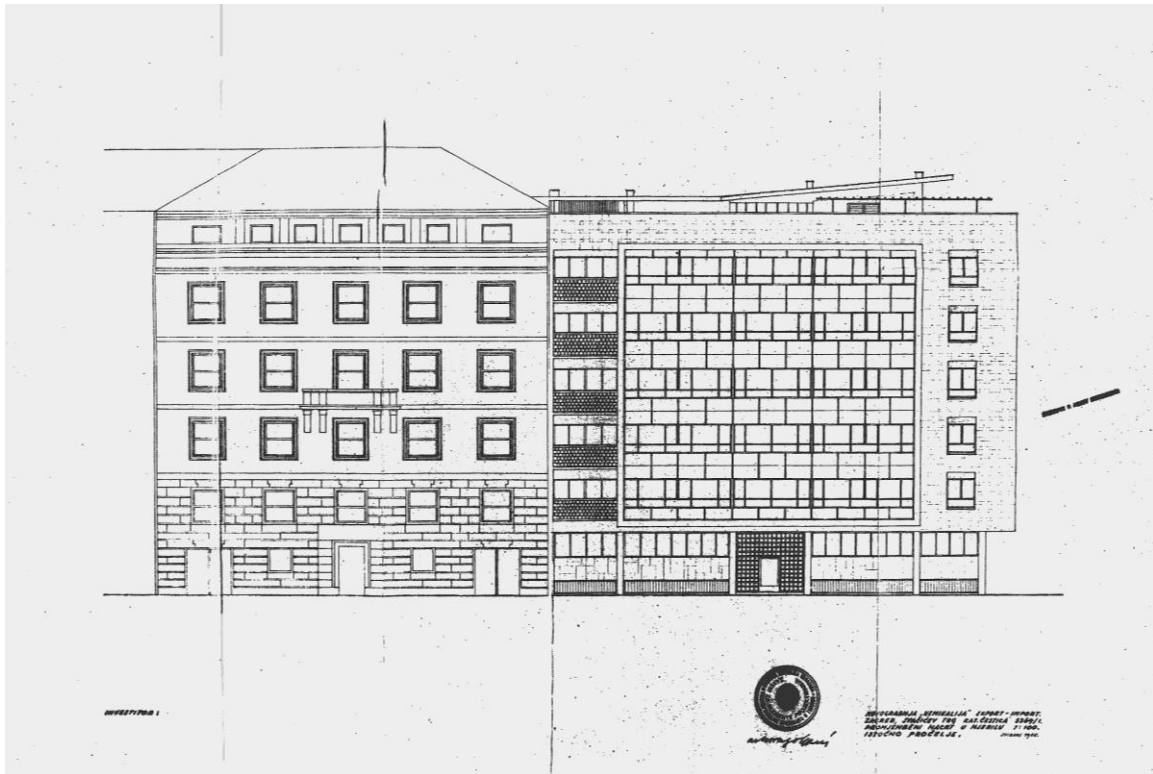
Sl. 15

Drago Galić, 8-katna višestambeno-poslovna zgrada s dvoetažnim stanovima u Ulici Proleterskih brigada 35-35a, 1953.-1958. Stražnje, sjeverno pročelje: ornamentalno oblikovane, betonske rešetke ispred stubišnih prostora.

Sl. 16

Drago Galić, 9-katna višestambena zgrada na uglu Proleterskih brigada 43-43a i Miramarske ceste, 1955.-1959. Glavno, južno pročelje.

Sl. 17

Drago Galić, „Novogradnja *Kemikalija* export-import. Zagreb, Svačićev trg, kat. čestica 3369/1, mj. 1:100. Istočno pročelje, svibanj 1955.“

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 18

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.-56.

Pogled na glavno, istočno pročelje sa Žerjavićeve ulice (lijevo: palača „Slaveks“ Viktora Kovačića 1920./21.

Sl. 19

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.

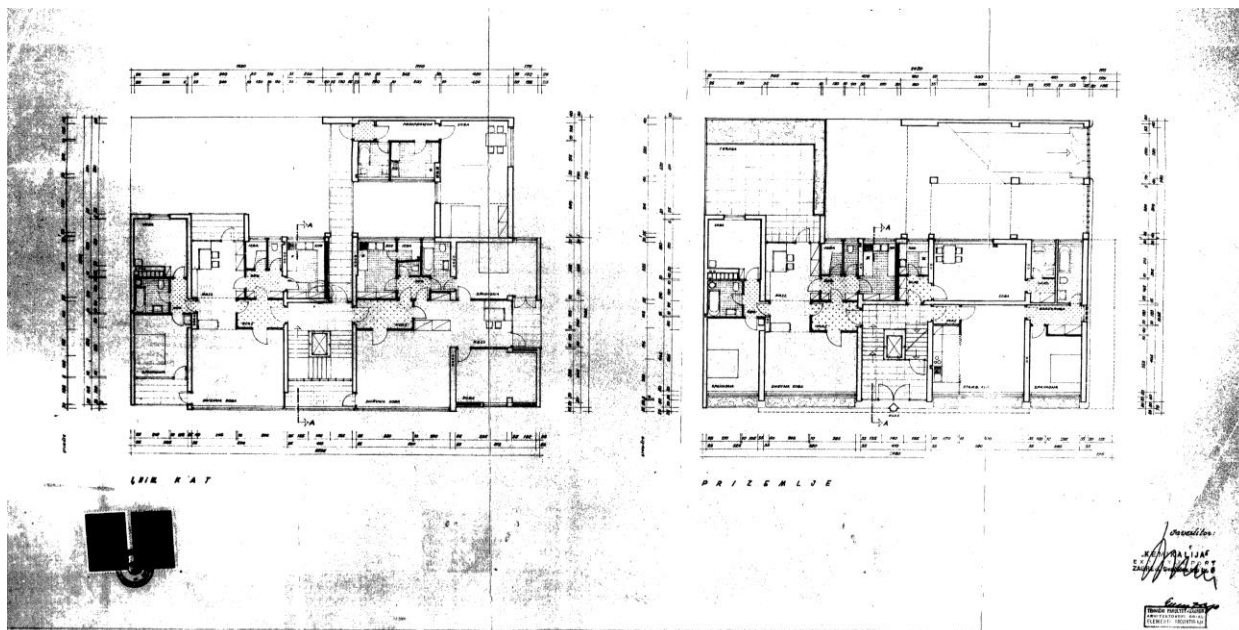
Pogled na bočno, sjeverno pročelje prema Žerjavićevoj ulici peterokatnog volumena i trokatnog priključka s oslobođenim prizemljem (dalje prema zapadu: zatečena historicistička, trokatna gradnja)

Sl. 20

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.

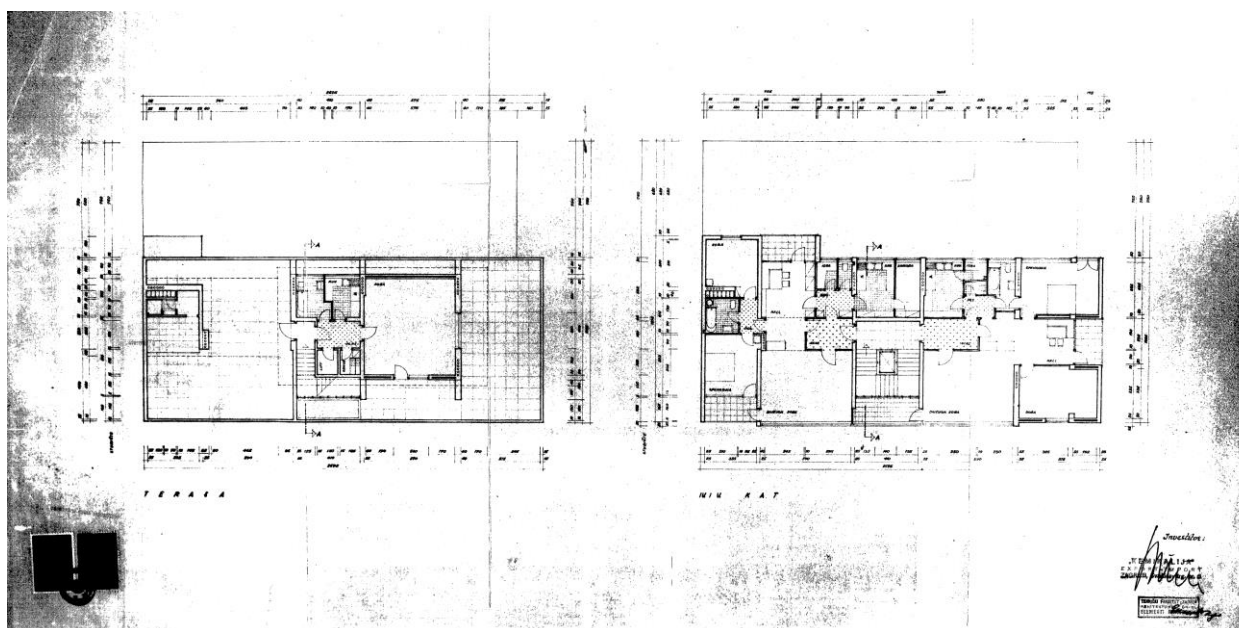
Pogled na glavno, istočno pročelje s uvučenim potezom prizemlja i pet poprečnih, nosećih stupova od betona (realizacija)

Sl. 21

Drago Galić, „Novogradnja *Kemikalija* export-import. Zagreb, Svačićev trg, kat. čestica 3369/1. I., II., III. kat (lijevo), prizemlje (desno), svibanj 1955.“

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 22

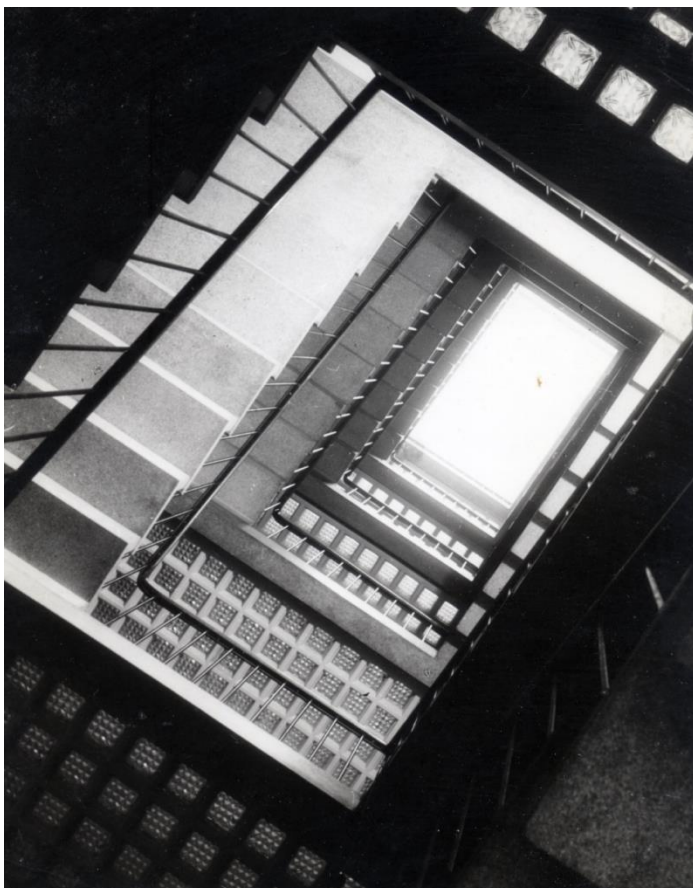
Drago Galić, „Novogradnja *Kemikalija* export-import. Zagreb, Svačićev trg, kat. čestica 3369/1. Terasa (lijevo), IV. i V. kat (desno), svibanj 1955.“

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 23

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.
 Pogled prema zgradi sa sjeveroistočnog ugla Svačićevog trga;
 krovna terasa s *ateljierom* iz vizure pješaka (realizacija)

Sl. 24

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.
 Stubište, pogled prema gore: svjetlarnik i
 staklene prizme upuštene u betonske
 podeste (realizacija)

Sl. 25

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.

Pogled na glavno, istočno pročelje: vertikalni niz od pet *loggia* prema susjednoj palači „Slaveks“ (realizacija)

Sl. 26

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.-56.

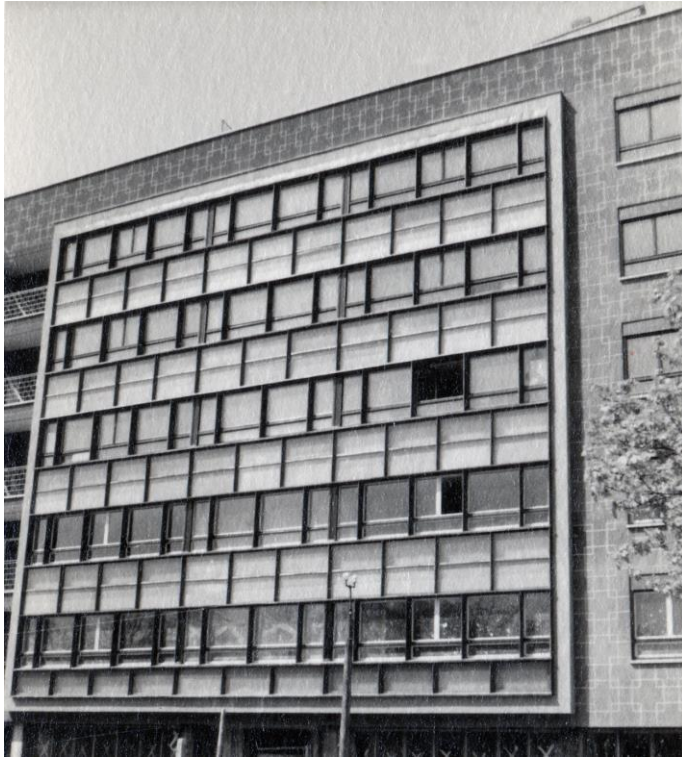
Glavno, istočno pročelje – ritam prozora i parapeta središnjeg, ostakljenog polja (izgradnja)

Sl. 27

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.

Pogled na ostakljeno polje glavnog, istočnog pročelja, te plići, žbukani okvir u tehnici *sgrafito* (realizacija), u nastavku pročelja palače „Slaveks“ Viktora Kovačića (1920./21.) i zgrade za namještenike Mirovinskog fonda Mladena Kauzlarića i Stjepana Gomboša (1940./42.)

Sl. 28

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.-56.

Pogled na glavno, istočno pročelje: puni, žbukani zid u *sgrafito* tehnici omeđuje središnje ostakljeno polje (izgradnja)

Sl. 29

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.

Pogled na glavno, istočno pročelje, pogled iz smjera zelenila Svačićevog trga

Sl. 30

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg u Zagrebu, 1956.

Pogled na glavno, istočno pročelje: ostakljena, drvena rešetka glavnog ulaza u rasponu između dvaju središnjih betonskih stupova prizemlja

Sl. 31

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg u Zagrebu, 1956.

Pogled na glavno, istočno pročelje: ostakljena, drvena rešetka glavnog ulaza

Sl. 32

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955-56.

Pogled na glavno, istočno pročelje palače „Slaveks“ Viktora Kovačića (1920./21.) na koju se nastavlja glavno pročelje stambene uglovnice Drage Galića (izgradnja)

Sl. 33

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1956.

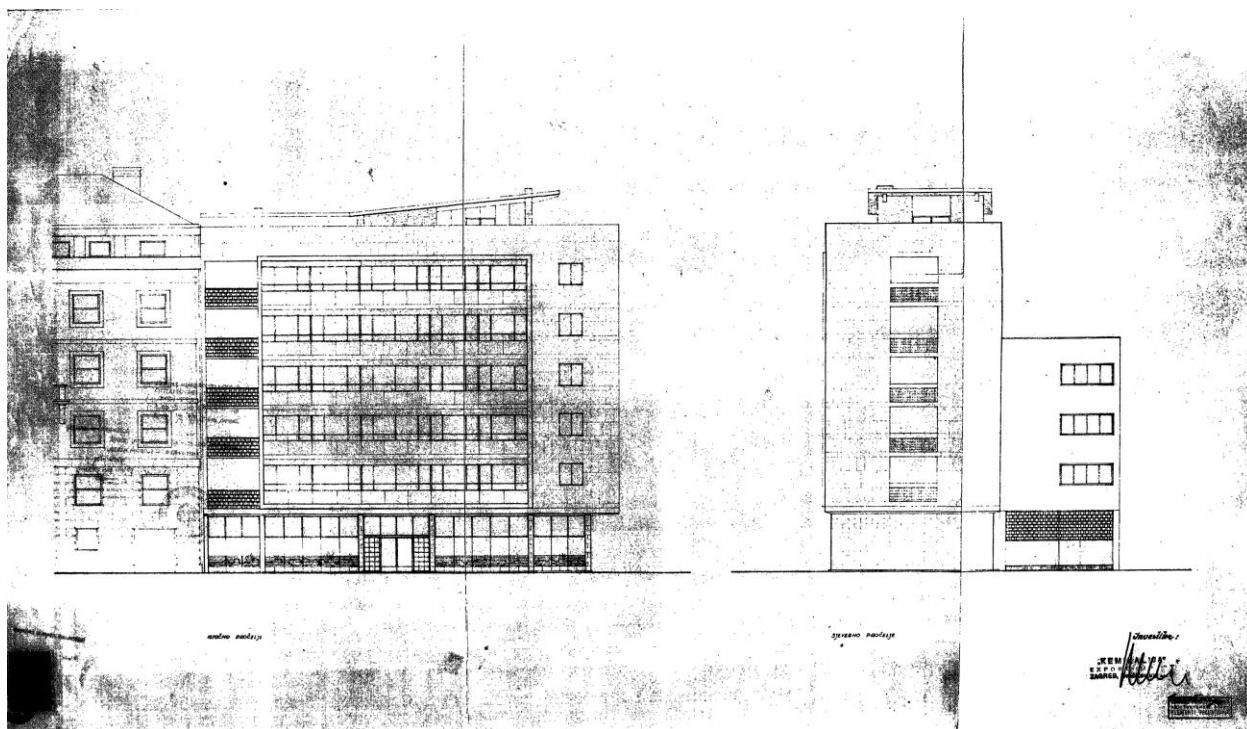
Vertikalni niz *loggia* glavnog, istočnog pročelja – „tampon zona“ prema zatečenoj gradnji palače „Slaveks“ Viktora Kovačića (1920./21.)

Sl. 34

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955-56.

Pogled na stakleni plašt glavnog, istočnog pročelja (izgradnja); u nastavku perforirano pročelje palače „Slaveks“ Viktora Kovačića (1920./21.)

Sl. 35

Drago Galić, „Novogradnja *Kemikalija* export-import. Zagreb, Svačićev trg, kat. čestica 3369/1, mj. 1:100. Istočno pročelje (lijevo), sjeverno pročelje (desno), svibanj 1955.“

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 36

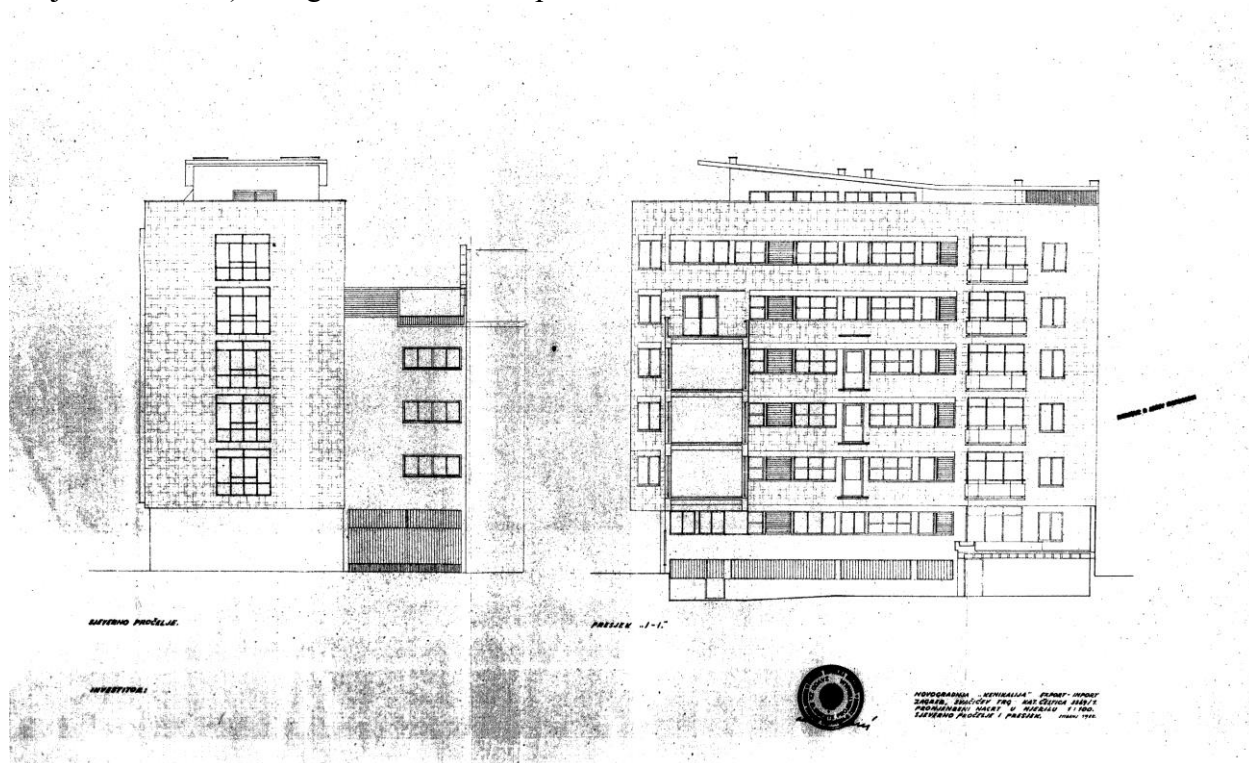
Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.-56.

Pogled na ugao glavnog, istočnog i sjevernog, bočnog pročelja (izgradnja), *loggie* sjevernog pročelja u istoj su razini s ožbukanom plohom.

Sl. 37

Pogled na sjeverozapadni ugao Svačićevog trga i koridor Ulice 8. maja 1945. (danas: Žerjavićeve ulice) u Zagrebu iz zraka, 2. polovica 1950-ih.

Sl. 38

Drago Galić, „Novogradnja *Kemikalija* export-import. Zagreb, Svačićev trg, kat. čestica 3369/1, mj. 1:100. Sjeverno pročelje (lijevo), presjek 1:1 (desno), svibanj 1955.“

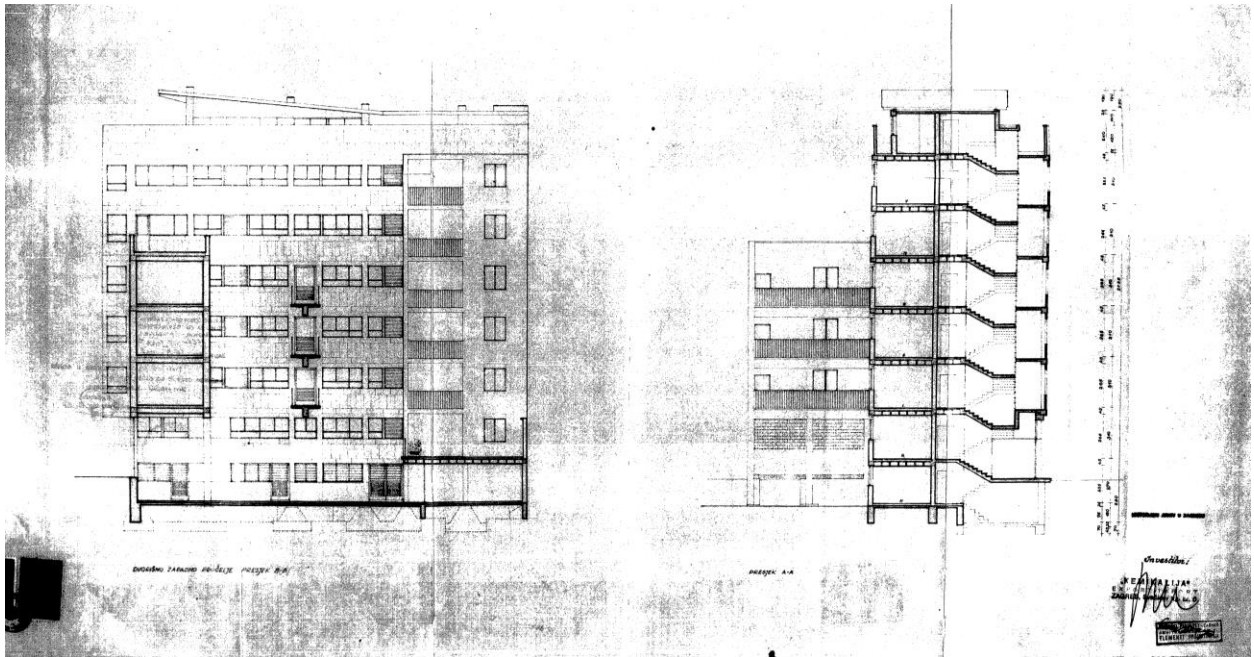
Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 39

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg u Zagrebu, 1956.

Pogled na sjeverno, bočno pročelje peterokatnog volumena, te niži i jednostavnije tretirani trokatni volumen.

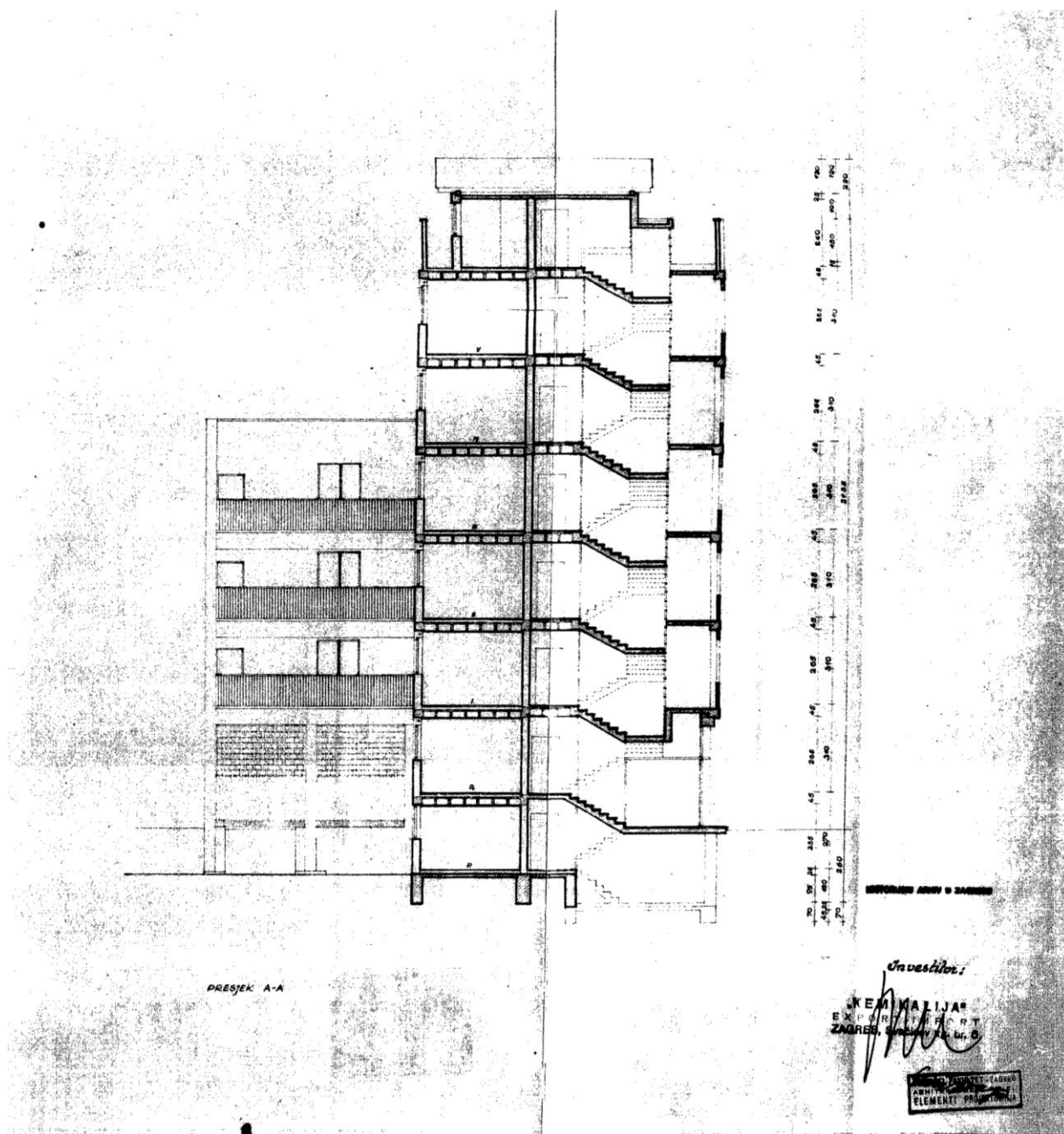
Sl. 40

Drago Galić, „Novogradnja *Kemikalija* export-import. Zagreb, Svačićev trg, kat. čestica 3369/1, mj. 1:100. Zapadno, dvorišno pročelje i presjek B-B (lijevo), presjek A-A (desno), svibanj 1955.“ Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 41

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.-56. Pogled na zapadno, dvorišno pročelje peterokatnog volumena i otvorene galerije južnog, dvorišnog pročelja trokatnog volumena (izgradnja)

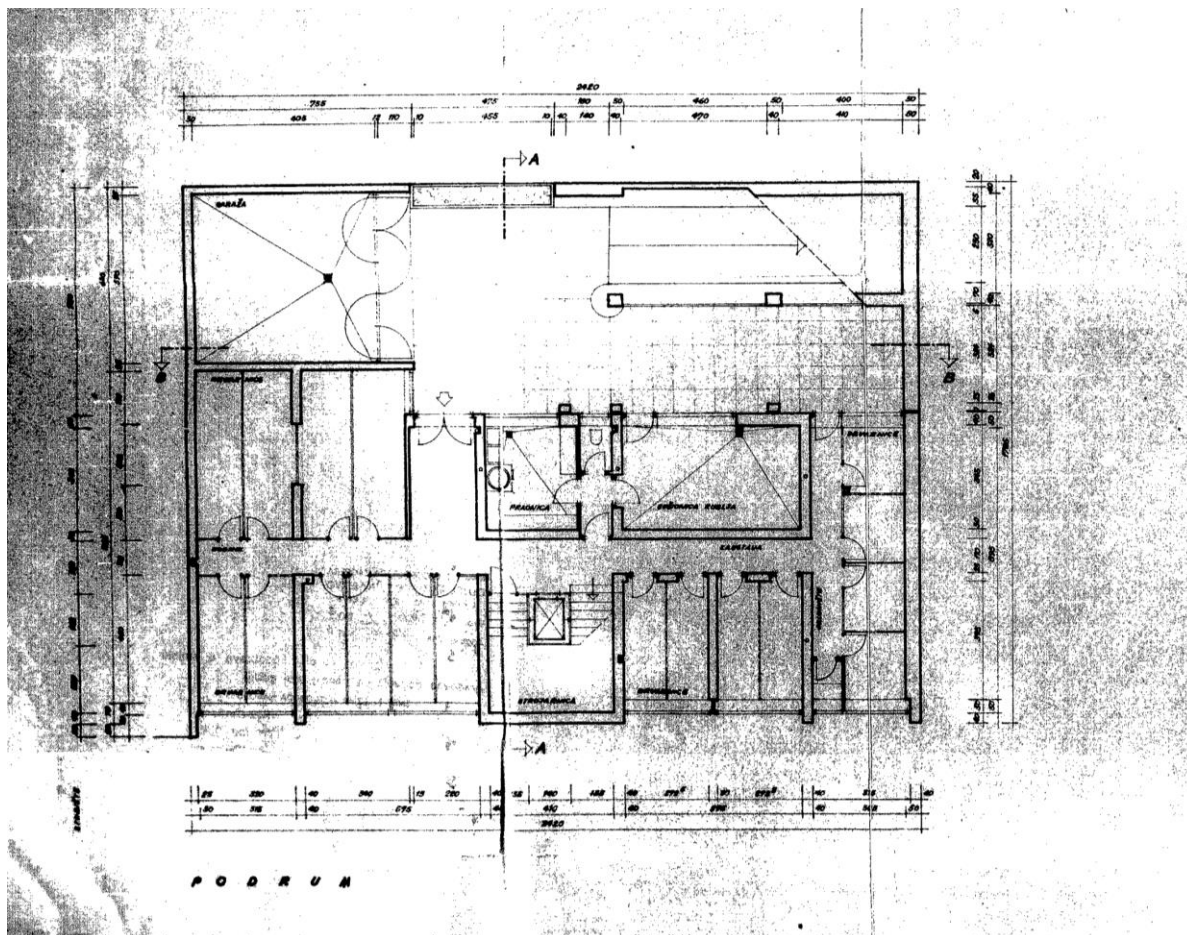

Sl. 42

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, svibanj 1955.

Južno (dvorišno) pročelje trokatnog volumena i presjek A-A peterokatnog volumena

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

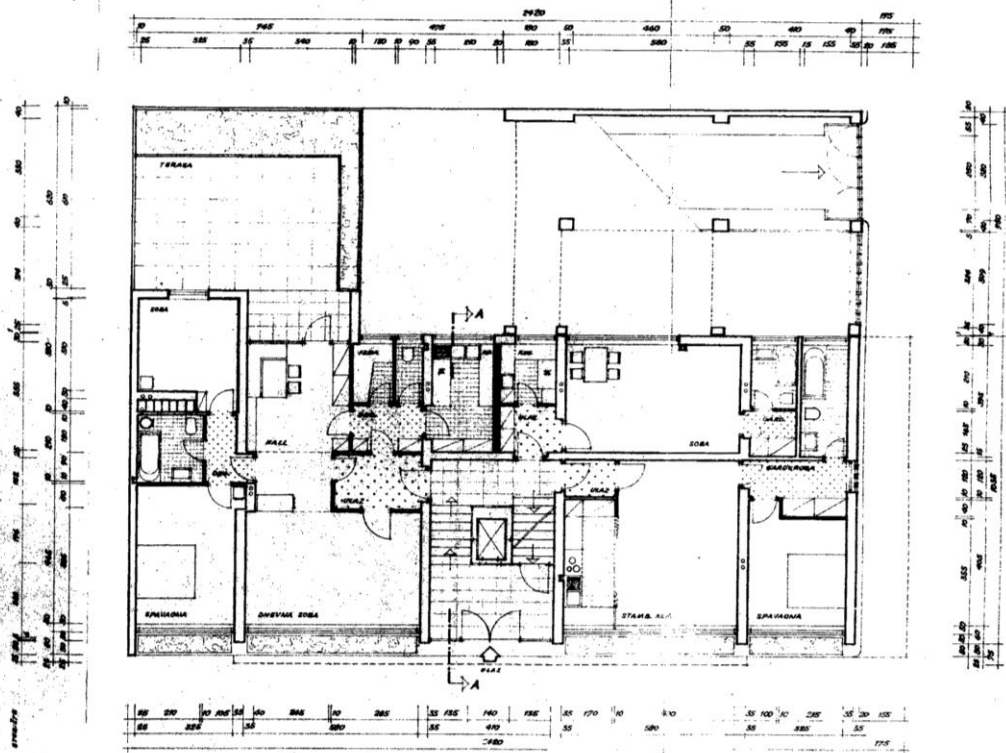

Sl. 43

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, svibanj 1955.

Tlocrt podruma peterkatnog volumena

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

PRIZEMLJE

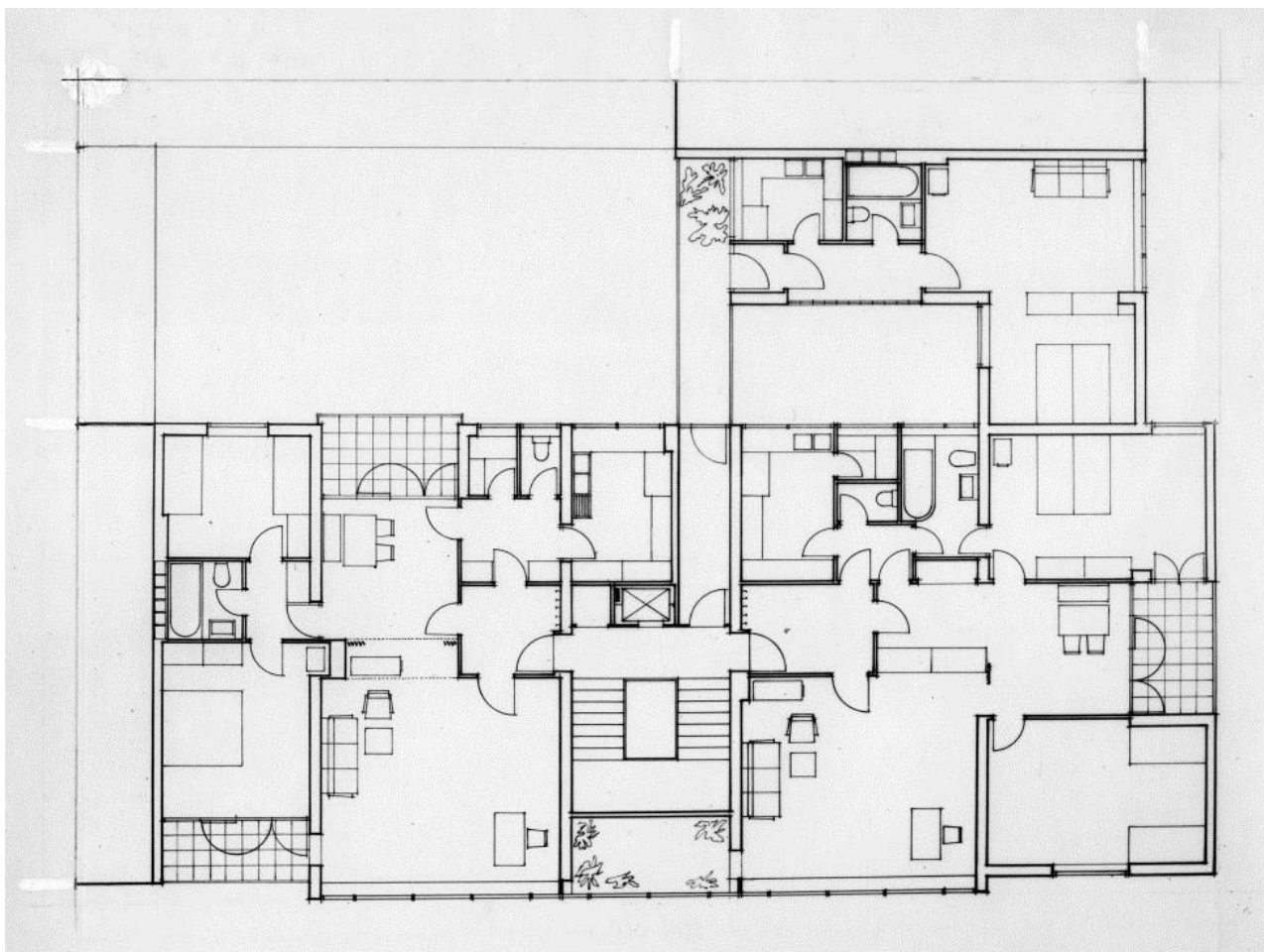
Arhitekt:
 DRAGO GALIĆ
 "KEMENALIJAS"
 EKSPLOATACIONI DEPARTAMENT
 ZAGREB
 Tehnički fakultet - ZAGREB
 ARHITEKTORSKI ODJEL
 ELEMENTI PROJEKTIRANJA

Sl. 44

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, svibanj 1955.

Tlocrt prizemlja peterokatnog volumena

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić.

Sl. 45

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.

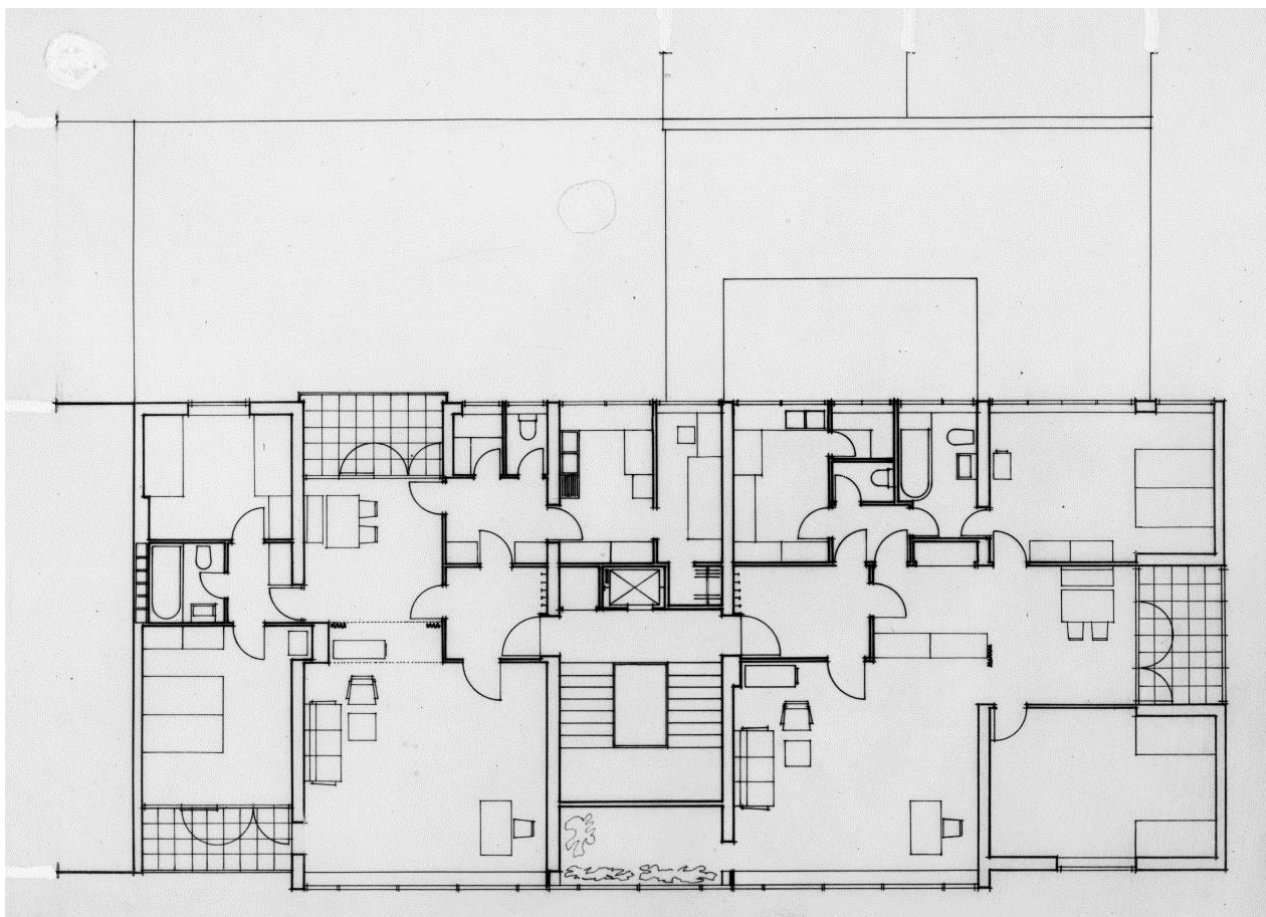
Tlocrt I., II. i III. kata – dispozicija stubišta (u središtu), južnih stanova peterokatnice (lijevo), sjevernih stanova peterokatnice (desno), te stanova trokatnice (desno gore)

Sl. 46

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, krajem 1950-ih

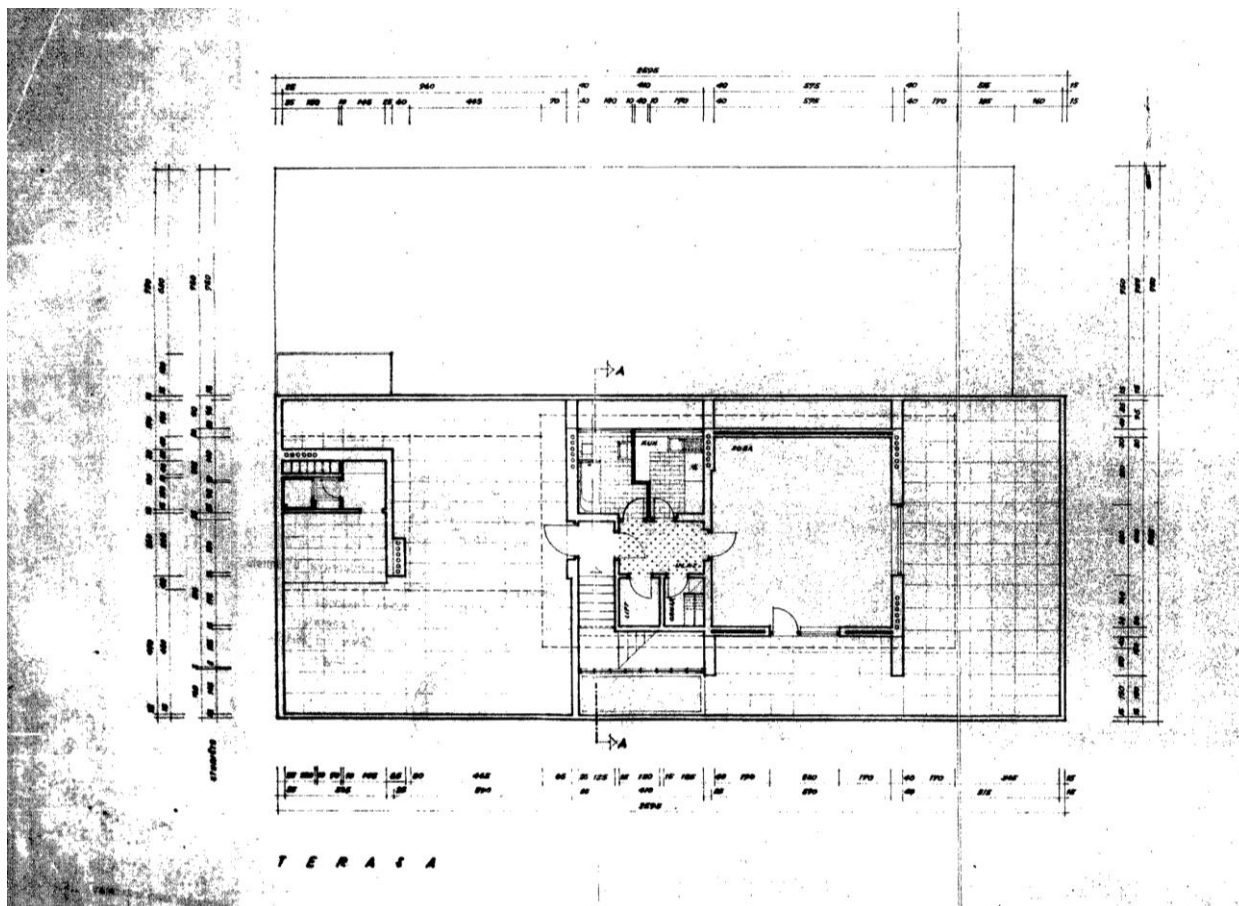
Interijer – dnevni boravak s peći od kaljeva i parketom položenim kao „brodarski pod“

Sl. 47

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, 1955.

Tlocrt IV. i V. kata – dispozicija stubišta (u središtu), južnih stanova peterokatnice (lijevo) i sjevernih stanova peterokatnice (desno)

Sl. 48

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, svibanj 1955.

Tlocrt terase peterokatnog volumena

Pečat: Zavod za elemente projektiranja, Tehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, potpis: Drago Galić

Sl. 49

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Glavno, istočno pročelje. Mehaničko otpadanje žbukanog sloja i gubitak ornamentalnog uzorka u tehnici *sgraffito*.

Sl. 50

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Glavno, istočno pročelje. Na lijevoj strani fasade, iznad vertikale uličnih *loggia*, žbukani sloj nedostaje sve do polovice dužine parapeta terase 6. kata.

Sl. 51

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

Glavno, istočno pročelje. Na desnom dijelu nedostaju veći dijelovi žbuke kod vertikalnog niza prozora spavaćih soba sjevernih stanova 1., 3. i 5. kata.

Sl. 52

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

Glavno, istočno pročelje. Ugroženi ornamentalni uzorak uslijed djelovanja atmosferilija, oborinskih voda i smoga na žbukanom dijelu 5. kata i parapeta terase 6. kata; vidljiva su daljnja napuknuća žbuknog sloja.

Sl. 53a,b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

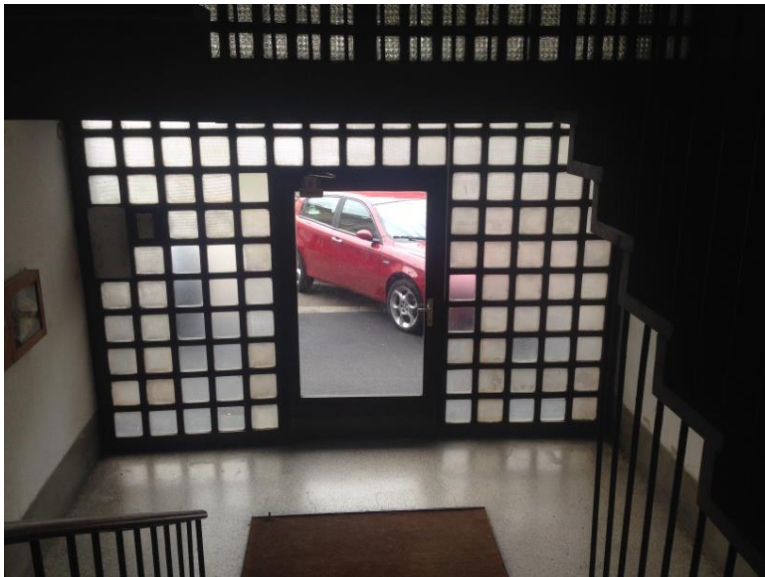
Glavno, istočno pročelje. Središnje, izbočeno i ostakljeno platno glavnog pročelja pretrepjelo je višestruke zamjene izvornih *Esslingen* roleta izrađenih od tamno bojanih, borovih daščica.

Sl. 54 a, b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

Glavno, istočno pročelje. Veliki, metalni profil (bakreni šprljak) glavnih, ulaznih vrata.

Sl. 55a, b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.
Glavno, istočno pročelje. Drveni okvir glavnih vrata i rešetkasto ostakljenje glavnog ulaza.
Pogled iz unutrašnjosti prema van.

Sl. 56a, b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

Glavno, istočno i sjeverno pročelje prema Žerjavićevoj ulici. Ulični grafiti u razini prizemlja.

Sl. 57

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Sjeverno pročelje prema Žerjavićevoj ulici. U gornjem je dijelu, na površini parapeta krovne terase, vidljiv je premaz sive boje. Loggie mjestimično zatvarane netransparentnim ploham.

Sl. 58

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Sjeverno pročelje prema Žerjavićevoj ulici. Grafiti na zatvorenom zidu prizemlja i kolnom ulazu u gospodarsko dvorište, neadekvatno zatvorenoj ogradi od željeznih šipki.

Sl. 59

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Sjeverno pročelje prema Žerjavićevoj ulici. Prozori iznad kolnog ulaza s izvornim, drvenim i tamno bajcanim *Esslingen* roletama sa željeznim vodilicama za trodjelno izbočenje.

Sl. 60

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Zapadno, dvorišno pročelje peterokatnice. Dobro očuvano žbukano zide s geometrijskim ornamentom u *sgrafito* tehnici.

Sl. 61

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas. Zapadno, dvorišno pročelje peterokatnice. Oštećenja i erozija dijela površine u visini parapeta krovne terase 6. kata.

Sl. 62a, b

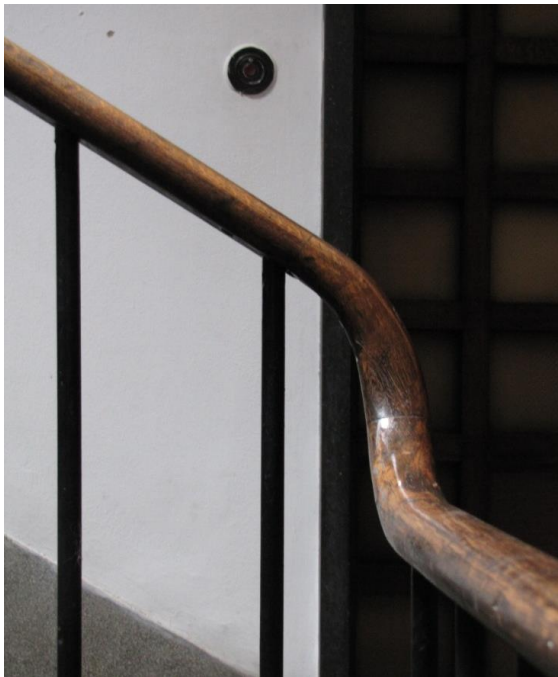
Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.
Zapadno, dvorišno pročelje peterokatnice. Pogled s jedne od dvorišnih *loggia* prema ravnom krovu / terasi prizemlja; okvir od plosnog željeza s umontiranim žičnim staklom..

Sl. 63a,b

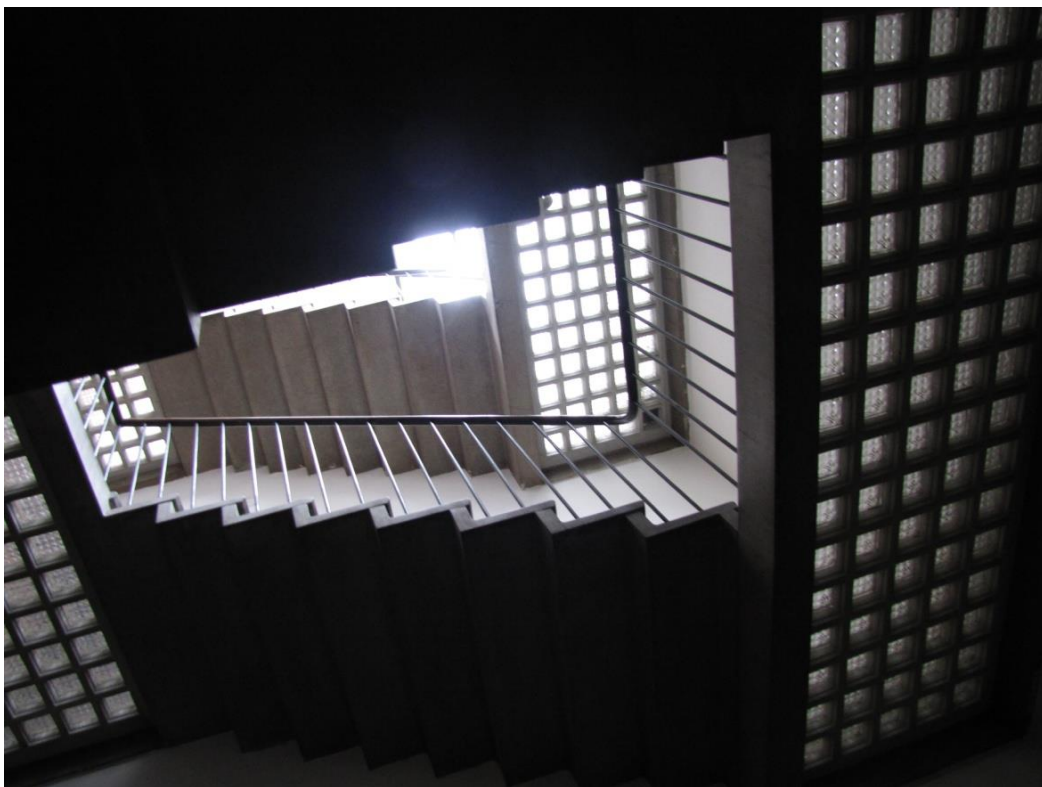
Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

Južno, dvorišno pročelje trokatnice. Prilazne galerije 1. i 2. kata i prostori ispred glavnog ulaza u stan pretrpjeli su neadekvatne promjene.

Sl. 64a, b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.
Prostor stubišta peterokatnice; drveni rukohvati na finim, tankim šipkama od crnog željeza,
obloga stepenica umjetnim kamenom u bijeloj boji.

Sl. 65

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.
Prostor stubišta peterokatnice; izvorne staklene prizme upuštene u *terazzo* podove podesta.

Sl. 66a, b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.
 Prostor stubišta peterokatnice; izvorne hrastove oplata ziđa i vratiju dizala.

Sl. 67a, b

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.
 Prostor stubišta peterokatnice; natpisi katova od plosnog željeza i ostakljena rasvjetna tijela.

Sl. 68

Drago Galić, Stambena zgrada, Svačićev trg 14 u Zagrebu, stanje objekta danas.

Pogled na glavno, istočno pročelje zgrade sa Svačićevog trga, odnosno, s istočne strane

Žerjavićeve ulice. Neadekvatno kolorirana žbuka zidova ateliera na krovnoj terasi 6. kata (plava boja).

IZVORI SLIKOVNIH PRILOGA

- Sl. 1.** Knežević 2003a: 144.
- Sl. 2.** Knežević 2003a: 145.
- Sl. 3.** Knežević 2003a: 144.
- Sl. 4.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca.
- Sl. 5.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca.
- Sl. 6.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića.
- Sl. 7.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca.
- Sl. 8.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 9.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića.
- Sl. 10.** Neidhardt 1992/1993: 32.
- Sl. 11.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića.
- Sl. 12.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića.
- Sl. 13.** Ivanković, Lončar-Vicković, Stober, Mijić 2012: 107.
- Sl. 14.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića.
- Sl. 15.** Mutnjaković 1957: 9.
- Sl. 16.** Ivanković, Lončar-Vicković, Stober, Mijić 2012: 109
- Sl. 17.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 18.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 19.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 20.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 21.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 22.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 23.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Tošo Dabac
- Sl. 24.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 25.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 26.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Tošo Dabac
- Sl. 27.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Tošo Dabac
- Sl. 28.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 29.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 30.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 31.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 32.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 33.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 34.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 35.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 36.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 37.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 38.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 39.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 40.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 41.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca

- Sl. 42.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 43.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 44.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 45.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića.
- Sl. 46.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 47.** HMA HAZU, Osobni arhivski fond Drage Galića. Snimio: Ante Roca
- Sl. 48.** DAZG, Zbirka građevinske dokumentacije.
- Sl. 49-68.** Vlastite fotografije, srpanj 2017.

PRILOZI

Prilog 1. Popis djela arhitekta Drage Galića³¹²

Izvedena djela:

- Obiteljska kuća M. Hrčić u Zagrebu, Hercegovačka ulica (1928., srušeno)
- Vlastita obiteljska kuća Galić u Zagrebu, Istarska ulica 28 (1933., dogradnja atelijera 1940.)
- Pansion „Miami“ u Dubrovniku, uvala Lapad (1934.)
- Pansion „Villa Roxy“, Buićeva ulica 6 u Dubrovniku, Ploče (1934.)
- Hotel „Splendid“ u Dubrovniku, uvala Lapad (1935.)
- Obiteljska kuća (vila) M. Jakšić u Dubrovniku, uvala Lapad (1935.)
- Obiteljska kuća Filipčić, Sveti Duh 117 u Zagrebu (1936., zajedno s D. Iblerom)
- Pansion „Florida“ u Dubrovniku, Boninovo (1938.)
- Obiteljska kuća s kiparskim atelijerom I. Lozica u Zagrebu, Trešnjevka (1938.)
- Banovinski hotel s lječilištem (kupalištem) u Niškoj banji (1939.–1940, uži natječaj, I. nagrada, izvedeni projekt – izgrađeno s odstupanjima od elaborata)
- Industrijski objekt Tvornice čađe u Kutini (1939.)
- Višekatne stambene zgrade Mirovinskog zavoda za službenike u Zagrebu, Klaićeva ulica 44-46 u Zagrebu – ulična i dvorišna zgrada (1939.-1940, I. nagrada na užem natječaju)
- Upravna i stambena zgrada Trgovačke banke u Nišu (1940.)
- Industrijski objekt poduzeća „Uljanik“ u Kutini (1941.)
- Crpna stanica Gradskog vodovoda u Zagrebu, kod Save (1947.)
- Industrijski objekt s upravnom zgradom Zavoda za industrijska istraživanja u Zagrebu, Borongaj (1947. prenamijenjen u tvornicu motorkotača)
- Predavaonica s laboratorijem interne i neurološke klinike Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Rebro (1947.)
- 8-katna višestambeno-poslovna zgrada s dvoetažnim stanovima u Zagrebu, Ulica proleterskih bigada (danas: Ulica grada Vukovara) 35-35a (1953.)
- 6-katna višestambena zgrada poduzeća „Kemikalija“ u Zagrebu, Svačićev trg 14 (ugao Svačićeva trga i Žerjavićeve ulice) (1953.)
- 9-katna višestambena zgrada u Zagrebu, ugao Ulice proleterskih brigada (danas: Ulica grada Vukovara) 43 i 43a i Miramarske ceste (1954.)
- Vikend kuća dr. Z. N. (1966.)

Studije:

- Terasasti obiteljski nizovi za dr. Markulina na padini Šalata – Novakova ul. (1932.–1933., zajedno s D. Iblerom)
- Višestambena zgrada s dvoetažnim stanovima, Preradovićeva ulica u Zagrebu (1942.-1943.)
- Studija za urbanističko-arhitektonsko rješenje grada Zadra na poluotoku (1953., podloga za javni natječaj, zajedno s prof. Seisselom i G. Oštrićem)
- Habilitacijski rad pod naslovom „Specifičan primjer stana u dva nivoa“, AGG fakultet (1958.)

³¹² Preuzeto iz: Biondić 1996, Neidhardt 1992/1993, Štulhofer, Uchytíl, Barišić 1998, HMA HAZU – Vincek 1976.

„Izobrazba arhitekata u Njemačkoj, Švicarskoj i Danskoj“ (1958., izvještaj sa studijskoj boravka stipendije UNESO-a)

Radio-televizija Zagreb, Slavonska avenija u Zagrebu (1965., postnatječajna studija, zajedno s A. Dragomanovićem, T. Jelakovićem, V. Jurićem, R. Nikšićem, B. Petrovićem, B. Radićem, Z. Smrkićem, E. Šmidihenom)

Sudjelovanja na natječajima:

Dječji vrtić školske poliklinike u Zagrebu, Medulićeva ulica (1932., zajedno s D. Iblerom, I. nagrada)

Židovska bolnica u Zagrebu, Petrova ulica (1932., zajedno sa Z. Požgajem)

Željezničarska bolnica u Zagrebu, Rebro (1938.)

Upravna zgrada „Prizad“ u Beogradu (1938., zajedno s D. Iblerom, otkup)

Upravna zgrada Državnog monopola u Beogradu (1939., zajedno sa H. Vichrom, III. nagrada)

Regulacija područja Niške Banje (1940., uži natječaj, I. nagrada)

upravna zgrada Hipotekarne banke u Novom Sadu (1940.)

Plivalište i sportski hotel u Zagrebu, Preradovićeva ulica 23 (1941., I. nagrada)

zgrada Predsjedništva vlade FNRJ u Beogradu (1947., zajedno s A. Augustinčićem, N. Šegvićem i B. Bonom, II. nagrada)

Upravna zgrada CK KPJ u Beogradu (1947., zajedno s A. Augustinčićem, N. Šegvićem i B. Bonom, II. nagrada)

Neizvedeni radovi:

Hotel Kranjska Gora (1934., zajedno s D. Iblerom)

Upravna zgrada Hipotekarne banke u Novom Sadu (1940.)

Industrijski objekt Tvornice šamota u Kutini (1941.)

Industrijski objekt bravarske zadruge „Čelik“ u Zagrebu (1942.)

Vikend kuća Pokos u Samoboru (1943.)

Upravna zgrada Gradskog vodovoda u Zagrebu, Smičiklasova ulica (1947.)

Projekt za Operu i druge reprezentativne objekte u Beogradu, Dedinje (1948., zajedno s D. Iblerom)

Obiteljska kuća B.Š. u Zagrebu (1949.)

5-katna višestambena zgrada (s malim stanovima) u Zagrebu, Savska cesta 52-54 (1952.)

12-katna poslovno-višestambena zgrada u Zagrebu, Ilica 1a (1953.)

13-katna višestambena zgrada (s 250 stanova) u Zagrebu, Ulica proleterskih brigada (danas: Ulica grada Vukovara) i Strojarska ulica (1953.)

6-katna višestambena zgrada u Zagrebu, ugao Ulice proleterskih brigada (danas: Ulice grada Vukovara) i Držićeve ulice (1954.)

Stambeno naselje i 13-katne stambene zgrade u Kopenhagenu, Danska (1954.)

Vikend kuća dr. Iveković u Rijeci, Kostabela (1955.)

Strojarski odsjek Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Borongaj (1955., zajedno s Turinom)

Rudarski odsjek Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ugao Kršnjavoga, Pierottijeve i Jukićeve ulice (1955.)

Obiteljska kuća Kovačić u Zagrebu, Jabukovac (1957.)

Projekti obnove bivšeg samostana sv. Mihovila nad Limskim zaljevom (1966.)
Obiteljska kuća M. R. u Medulinu (1966.)
Vikend kuća dr. Novaka kraj Makarske (1966.)
Nova zgrada Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, produžena Runjaninova ulica (1967.)
Nova zgrada Zagrebačkog kazališta mladih u Zagrebu, Medvedgradska ulica (1971.)
Vikend kuća u Bratušu (1971.)

Suradnja s kiparom A. Augustinčićem na gradnji memorijalnih objekata:

Međunarodni natječaj za spomenik Pilsudskome („Šleski ustanak“), Katowice, Poljska (1937., I. nagrada na međunarodnom natječaju i realizacija)
Spomenici (konjaničke statue) za obje strane mosta cara Dušana u Skopju (1937., I. nagrada i realizacija)
Spomenik Skenderbegu u Tirani, Albanija (1937., I. nagrada na međunarodnom natječaju)
Spomenik generalu J. J. Urquizeu, Buenos Aires, Argentina (1938., IV. nagrada na međunarodnom natječaju)
Spomenik kralju Petru oslobodiocu, Sarajevo (1938., II. nagrada)
Spomenik u Nišu (1938., II. nagrada)
Spomenik u Somboru (1938., I. nagrada na natječaju i realizacija)
Spomenik „Rudaru“ ispred Međunarodnog ureda rada u Ženevi, Švicarska (1939., realizacija)
Spomenik „Herojima Crvene armije“, Batina skela na Dunavu (1946., realizacija)
Spomenik palim Krajišnicima, Banja Luka (realizacija)
Spomenik seljačkoj buni i Matiji Gupcu u Gornjoj Stubici (1973.)

Prilog 2. Prikaz zaštićenih ostvarenja poslijeratne arhitekture koja se navode u radu³¹³

VLADIMIR TURINA, Zgrada centra za zaštitu majke i djeteta (danas: Klinika za dječje bolesti)
Klaićeva 18, Zagreb
1956. (daljnje dogradnje: Slobodan Jovičić, 1964., Mladen Vodička, 1978.)
Upis u Registar: 21. 11. 2002.
Oznaka: Z – 450

DRAGO GALIĆ, Stambeni blok
Ulica grada Vukovara 43 – 43a, Zagreb
1955. – 1957.
Upis u Registar: 31. 01. 2003.
Oznaka: Z – 675

NINOSLAV KUČAN, RADOVAN NIKŠIĆ, interijer i oprema:
BERNARDO BERNARDI, Zgrada Radničkog sveučilišta „Moša Pijade“
Ulica grada Vukovara 68, Zagreb
1956. – 1961.
Upis u Registar: 31. 01. 2003.
Oznaka: Z – 676

MARIJAN HABERLE, MINKA JURKOVIĆ, TATJANA ZDVORŽAK, projektant konstrukcije EUGEN ERLICH,
Koncertna dvorana „Vatroslav Lisinski“ i dom Matice iseljenika
Trg Stjepana Radića 4 – Trnjanska bb, Zagreb
1960.-1973.
Upis u Registar: 31. 01. 2003.
Oznaka: Z – 677

DRAGO IBLER, „Iblerov neboder“
Martićeva 9 / Iblerov trg 7, Zagreb
1956.-1958.
Upis u Registar: 18. 03. 2004.
Oznaka: Z – 1472

³¹³ Preuzeto iz: DERANJA CRNOKIĆ, ANUŠKA; JELAVIĆ LIVAKOVIĆ, INES, „Pravna zaštita poslijeratne arhitekture ostvarene u razdoblju od 1945. do 1990. godine na području Republike Hrvatske – doprinos valorizaciji i očuvanju“, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb, br. 39 (2015.), str. 17-36 (katalog: str. 28-34).

Arhitektonska cjelina „Zakladni blok“
Ilica, Gajeva, Bogovićeve i Petrićeve ulice, Zagreb, 1932.-1971.
Nakon 1945.: JOSIP HITIL, SLOBODAN JOVIČIĆ, IVO ŽULJEVIĆ,
Neboder – poslovni toranj „Ferimport“, Ilica 1
1956.-1959. (daljnje dogradnje: trgovački *passage*: Slobodan Jovičić,
1964.-1971.)
Upis u Registar: 26. 09. 2006.
Oznaka: Z – 1535

MARIJAN HABERLE, Tehnički muzej
Savska 18, Zagreb
1949.
Upis u Registar: 28. 04. 2005.
Oznaka: Z – 2133

BOŽIDAR RAŠICA, Stambena zgrada
Ulica grada Vukovara 62 a-d, Zagreb
1953.-1954.,
Upis u Registar: 28. 04. 2005.
Oznaka: Z – 2137

DRAGO GALIĆ, Stambena zgrada
Ulica grada Vukovara 35 – 35a, Zagreb
1953.-1958.
Upis u Registar: 28. 04. 2005.
Oznaka: Z – 2138

KAZIMIR OSTROGOVIĆ, Zgrada Gradske vijećnice
Trg Stjepana Radića 1, Zagreb
1956.-1958.
Upis u Registar: 28. 04. 2005.
Oznaka: Z – 2141

IVAN VITIĆ, Stambena zgrada
Laginjina 7 – 9, Zagreb
1958.-1962.
Upis u Registar: 28. 04. 2005.
Oznaka: Z – 2146

Drago Galić, Zgrada „Kemikalija“
Svačićev trg 14, Zagreb
1953.-1956.
Upis u Registar: 22. 02. 2012.
Oznaka: Z – 5537

Božidar Tušek, Sklop građevina Fakulteta elektrotehnike i računalstva
Unska 3, Zagreb
1959.-1965.
Upis u Registar: 09. 07. 2012.
Oznaka: Z – 5675

Neven Šegvić, Uredska zgrada
Vukovarska 56 – 60, Zagreb
1947.-1949.
datum upisa u Registar: 05. 09. 2012.
Oznaka: Z – 5767

Ivo Geršić, Višestambena zgrada
Ulica grada Vukovara 238, Zagreb
1953.-1956.
datum upisa u Registar: 07. 02. 2013.
Oznaka: Z – 5899

Stanko Fabris, Višestambena osmerokatnica Vojne mornarice
Ulica grada Vukovara 52 A, Zagreb
1956.-1960.
Upis u Registar: 24. 04. 2013.
Oznaka: Z – 5974

Neven Šegvić, Ivo Geršić, Višestambena zgrada „Kruge“
Ulica grada Vukovara 222 i 224, Zagreb
1953.-1960.
Upis u Registar: 25. 04. 2013.
Oznaka: Z – 5975

ZAHVALE

Zahvaljujem svome mentoru, prof. dr. sc. Marku Špikiću na pomoći u izboru teme i vodstvu tijekom izrade ovoga diplomskog rada. Zahvaljujem Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU na ustupljenoj dokumentaciji i arhivskim fotografijama vezanima uz gradnju i realizaciju uglovnice na Svačićevom trgu. Zahvaljujem se kustosicama Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU, dr. sc. Ivi Ceraj i Maji Kućan na pomoći pri uvidu u građu i stručnim sugestijama. Zahvaljujem dr. sc. Mii Roth Čerini s Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na iskazanoj pomoći vezanoj uz stručnu terminologiju i analizu kuće. Zahvaljujem Maroju Mrduljašu na pomoći pri uvidu u stručnu periodiku Studijske čitaonice Arhitektonskog fakulteta, te obitelji Pleić koja mi je velikodušno omogućila posjet vlastitom stanu i razgled unutrašnjosti zgrade arhitekta Drage Galića na Svačićevom trgu 14 u Zagrebu.

Portretna karikatura Drage Galića, samoinicirani rad polaznika Majstorske radionice prof. Drage Galića, tuš na kartonu, bez datacije. Vlasništvo Hrvatskog muzeja arhitekture HAZU, Ivana Gorana Kovačića 37, Zagreb.